

## A - a

- a *cm. ì'-'*;  
*det. wání.*
- a long time (since) *n. ìllávkà.*
- a while ago *adv. bèèzò.*
- abandoned *n. c'dìkù.*
- abate *v. cídmà.*
- Abdim's white-bellied stork *n. kègè<sup>2</sup>.*
- abdomen *n. àbù; d'háblá; yùbù.*
- ability *n. m'là; ù'láú.*
- able to *v. héksè.*
- abnormal *ad. gànènè.*
- abortion *n. d'rwaasi.*
- abound *v. dòkàsá.*
- about to *v. lávà<sup>1</sup>.*
- above *n. á'cònà.*
- abrade *v. vót.*
- abroad *còpú nà'isá, see: à'isá.*
- abscond *adv. bídù;*  
*v. dáklà.*
- absent *adv. pídu;*  
*v. ádá; zádá.*
- absent-minded *ad. bà<sup>2</sup>; fyàflàam;*  
*hòróm; kyàkòò; pàlòò; pàlùu;*  
*vyàvlàam;*  
*adj. sàa.*
- absorb *v. hàdǵá.*
- abundant *adv. hwàmbàm; jàdàdà;*  
*pòkrò pòkrò; túsà; yàmbàs;*  
*id. dàràk; màdàmàdà;*  
*mèsmèsé; tép; wícíci;*  
*n. d'kwicbi.*
- Abyssinian Roller *n. àgâu.*
- acacia *n. bèbkè; kòoká; óbò.*
- accept *v. yaccè.*
- acceptance *excl. kyá.*
- accessible *adj. dwévé.*
- accident *n. nàamàd hwén;*  
*v. gáa hǵngò.*  
~prone *n. ù'gyózò.*
- accidentally *adv. rémé.*
- accommodate *v. cílkà.*
- accompany *v. swí; tón.*  
accompaniment *n. d'swí.*  
accompanying *n. ì'bèsékè.*
- accumulating *id. kwìncì kwìncì.*
- accusation *n. v'kà.*  
false ~ *n. c'kàtà, see: d'kàtà<sup>2</sup>.*
- accuse falsely *v. kéékè.*
- accustomed *n. d'vètké, see: vètá.*  
~ to *v. vètàsà, see: vètá.*
- ache *n. m'sòngò.*
- acknowledge *v. bòmò<sup>2</sup>; yaccè.*
- acne *n. cìckí; sàsàmbíndì.*
- across *n. pàsò;*  
*vn. m'pàsànnà.*
- act *n. à'émkò, see: èmà<sup>2</sup>; v'gègè<sup>1</sup>;*  
*à'yòmko;*  
*v. èmà<sup>2</sup>.*  
~ crazy *v. ù'kyàankyáan.*
- activity *n. à'yòmko.*
- actually *adv. gè<sup>2</sup>;*  
*con. alá<sup>1</sup>.*
- Adam's apple *n. gógro.*
- adapt *v. màáksí.*
- add *v. dòkàsá; kèré; sòvàsá; sùdú;*  
*swídí.*  
~ to *v. dàrà<sup>1</sup>; tèmèsé, see: tèmè.*
- adder *n. bómó<sup>1</sup>; òbál-bòmò, see:*  
*òblá.*
- adjust *n. sùlsùlù.*
- adoption *n. màcúngàgà.*
- adornment *n. c'wàlgò.*
- adult *ad. gèkké;*  
*n. kòngí;*  
*v. búrkskú.*
- adultery *n. d'ómò<sup>1</sup>.*
- adze *n. ì'hyòbò.*
- affect *v. hàdèsé;*  
*vt. vòsà.*
- afford *v. héksè.*
- afraid *gélkà, see: k'gèlà.*

## African Black Kite

African Black Kite *n.* **kálà**.  
African rosewood tree *n.* **lòmbò**.  
afterbirth *n.* **yòn<sup>3</sup>**.  
afternoon *n.* **gùbàm d'hwén**.  
again *adv.* **támá<sup>1</sup>**.  
age *n.* **c'sètà** .  
aged person *n.* **kóngómá; mànkà**.  
age-group *n.* **hwèngàd gòmò;**  
**hyámkálá**.  
— of girls reaching puberty *n.* **dùkkí**.  
by — *adv.* **gàbòn s'gábò**.  
agenda, hidden *n.* **gàtúnlàndà**.  
agitated *adv.* **kàgàggà; rìkàa**.  
ago *n.* **í'tòoké**, *see:* **tó<sup>1</sup>**.  
agree *v.* **sèsè** .  
agreeable *n.* **í'kàsí; d'kèmcné**.  
ah! *excl.* **ká;**  
*id.* **há<sup>2</sup>**.  
ahead *adv.* **hwìcì** .  
aid *c'* **yòmko;**  
*n.* **gàdgò ; c'tósó;**  
*v.* **gàdgá**.  
aim at *v.* **règsá**.  
aim off *v.* **gèttá**.  
aimless *adv.* **rìgrèrigrè;**  
*id.* **wánkálwánkál** .  
air *n.* **ém<sup>1</sup> ;**  
*v.* **sùt**.  
ajar *n.* **d'hàká<sup>2</sup>**.  
alarm *v.* **kwèsákà**.  
alcohol *n.* **gógró; hòmán hwèlà** , *see:*  
**m'hò**.  
alert, become *v.* **gázábkà**.  
algae *n.* **ù'yòoró**.  
alien *n.* **d'hàmcè**.  
alienation *n.* **c'hàlà**.  
alight *v.* **sèrèp**.  
alike *ad.* **hòdán**.  
alive, be *v.* **pòtò**.  
all *adv.* **kwé<sup>1</sup>**.  
— over *id.* **dàràk; hà<sup>1</sup>**.  
— sorts *n.* **lèvún lèvúnè**.

## animal

all right *v.* **máankà**.  
Allied Hornbill *n.* **cénkàr rímúní**.  
allotment *n.* **d'pòdè**.  
allow *vt.* **làgà** .  
almost *ad.* **kósá**.  
alone *ad.* **gálgálá;**  
*adv.* **bánkál; dànglí ; wíndá;**  
*id.* **górgóro; wàtwàtà<sup>2</sup>;**  
*n.* **c'dìkù;**  
*v.* **mòomsè**.  
aloud, speak *v.* **bàsá** .  
already *adv.* **dámá**.  
— happened *n.* **kángòodò**.  
also *adv.* **támá<sup>1</sup>;**  
*con.* **má**.  
alternating *n.* **kàbèkábénè;**  
**m'sèekànté**.  
although *adv.* **yàwágé**.  
aluminium *n.* **kòm k púskní**, *see:*  
**k'kòmò**.  
always *adv.* **kóyè dàvà**, *see:* **kóyè;**  
**málé**.  
ambience *n.* **s'kàrgí**.  
ambush *n.* **m'kwé ;**  
*v.* **pàkò**.  
among *n.* **míi**.  
amount *n.* **m'hònná;**  
*pro.* **mán**.  
amulet *d'* **dápá;**  
*n.* **v'dágá ; k'dápá**.  
amusement *n.* **hwèrè**.  
ancestors *n.* **á'ùtù**.  
ancient *ad.* **dèhnê** .  
— times *ad.* **dèhnê ;**  
*n.* **m'gòsá**.  
and *conj.* **dà<sup>2</sup>; nà<sup>3</sup>**.  
Andropogon guyanus *n.* **k'kàmplà**.  
angel *n.* **ák pùsùnì**.  
anger *an.* **d'hwìnsù; s'lèbè**.  
abate — *v.* **lèbssé**.  
angry *adj.* **rédédé;**  
*adv.* **yòzòzò**.  
angrily *adv.* **ràbàbà**.  
be — *v.* **hwìnsà; pàpàrsà**.

animal *n.* ù'tùsù.  
 animals *n.* rínnánùtùsù.  
 game ~ *n.* nàamá.  
 kind of wild ~ *n.* bákká<sup>2</sup>.  
 animated, be *an.* c'zántká.  
 ankle *n.* isád'núná.  
 anklet *n.* kòmí s'ná, *see:* ì'kòmò.  
 Annona Senegalensis *n.* lándá.  
 annoy *vn.* sògmò.  
 be annoyed *v.* hwínsà.  
 another *adj.* d'hyàn.  
 answer *v.* sèsè .  
 ant *n.* gángári; gígá<sup>2</sup>; kúrkútù;  
 kwèrkwéré; mèsè; pìndù;  
 sòocsèn; tètéké<sup>1</sup>; zòndè.  
 anthill *n.* d'dàn; d'órgò; k'rèrè.  
 anthill lizard *n.* bètk-d'hérgè; gòng-  
 d'òrgó.  
 army ~ *n.* rùsmú.  
 kind of ~ *n.* méegè.  
 ~-lion *n.* dágdù.  
 soldier ~ *n.* kàpè.  
 ant-eater *n.* bìcú; kwèbé.  
 antelope *n.* gèevè; zòorè.  
 harnessed ~ *n.* dòndóokà.  
 kind of ~ *n.* déré<sup>1</sup>.  
 anticipate *v.* gādèsè.  
 antidote *n.* géccò; hàbgcú .  
 antimony *n.* mágwídí.  
 antithesis *n.* d'hórmò .  
 anus *n.* àró; lónwìdì.  
 anvil *n.* dáacò; híd àn témó;  
 tàarú'nàzò; témó; témcò.  
 anxiety *n.* d'vergá ;  
*v.* óskè.  
 anxiously *id.* gòlgòlò.  
 any *pro.* kóupé wà.  
 ~one *pro.* kówè.  
 ~thing *pro.* kóyè.  
 ~where *adv.* kópè.  
 apart *v.* hánà.  
 ape *n.* dàptà<sup>2</sup>.  
 apex *n.* dèbè; híd sìpì.  
 aphid *n.* bèdé<sup>2</sup>; gwèrgwéré.  
 ~ gate *n.* v'lòngò .  
 apparatus *n.* rí nà'yòmkò, *see:* k'rí.

appeal to *v.* làamsá.  
 appear *rwán*, *see:* rwá<sup>1</sup>.  
 ~ quickly *id.* dâal.  
 appearance *n.* d'kàgcò.  
 appease *n.* sákàn táabà;  
*v.* làamsá;  
*vt.* pàlà .  
 appeasement *n.* d'hòzá.  
 apply *v.* làkná; sùkù<sup>2</sup>; tàpá<sup>2</sup> .  
 appointment, have an *v.* gítá<sup>1</sup>.  
 apprehensive *adv.* kàgàggà.  
 approach *v.* bòpò ;  
*vi.* hòdgá.  
 appropriate *adv.* gèbéské; zígðip .  
 ~ amount *adv.* rèksèi.  
 be ~ *v.* hwèpksá.  
 April *n.* ù'siisi.  
 apron *n.* k'sógcò .  
 leather ~ *n.* bàazá.  
 apt *adv.* zígðip .  
 arch *adv.* kwàmbàm.  
 arched iron tool *n.* cùbú.  
 archer *n.* táagè.  
 archers' ring *n.* d'màkà.  
 archery competition *n.* m'mòggò.  
 are *v.* lá<sup>1</sup>;  
*v (cop).* wá<sup>1</sup>.  
 area *n.* d'bòngnè; d'gárgátà;  
 kàbvàn.  
 argue *v.* dùmú.  
 arm *n.* à'kómá  
 ~ band *n.* kòmí c'kómá, *see:*  
 ì'kòmò.  
 ~ pit *n.* d'hàpà.  
 upper ~ *n.* c'tàmpò.  
 around *ad.* gwèrgwèrè;  
*adv.* pédé pédé;  
*id.* gòrgòrò; gyòrgyòrò.  
 space ~ *n.* d'gyàarà.  
 arrange *v.* àmgá ; còcàbsá; dédgà ; sà<sup>2</sup>  
 ; séepè; sèrpsé.  
 ~ in rows *v.* édga.  
 arranged *adj.* cécép;  
*adv.* kwézkwézé.  
 arrange (agree) *v.* sà<sup>2</sup> .  
 arrest *v.* címá.

**arrive**

- arrive *v.* **cílkà**;  
*vi.* **ca<sup>1</sup>**.
- arrogance *n.* **m'gínú**; **d'mà**.
- arrow *n.* **m'bàdá**; **dèelà**;  
**gyùmbèlàrà**; **jùmbèlàrà**.  
— end *n.* **v'sèn**.  
— shot *id.* **pát**.  
boys' play — *n.* **d'lón<sup>1</sup>**.
- artery *n.* **v'lòn<sup>2</sup>**.
- as *ad.* **hòdán**.
- asbin salt bag *n.* **v'léngé**.
- ascend to top *v.* **hwénksò**.
- Asclepiad *n.* **gàni**.
- ash-colour *id.* **gìngìmi**.
- ashes *n.* **m'rìnà**; **tòkàrkònnò**; **m'tón**.  
throw — on self *n.* **ù'bítú**.
- aside *adv.* **à pàgà**, *see:* **pàgá**.  
move — *vi.* **pàgá**.  
put aside *vt.* **pàgàsá**.
- ask *v.* **ìpká**.
- askew *adv.* **hélknée**.
- aslant *ad.* **hélknée**.
- asleep *id.* **pók<sup>1</sup>**;  
*v.* **ómsè**.
- assiduous *adj.* **còkáv nàyòmko**, *see:*  
**còkò**.
- assistance *n.* **sòmà<sup>2</sup>**.
- associate with *v.* **yáábà**.
- assorted *id.* **s'gó s'gó**, *see:* **gó**.
- assumption *n.* **k'kéeké**.
- astir *id.* **kècèkècè**.
- astonished *id.* **hwàú**.
- astride *id.* **kóf**; **kwéf**; **tés**.

**back**

- at *prep.* **á<sup>3</sup>**; **àn<sup>2</sup>**.
- at all *adv.* **bàrù**.
- at ease *v.* **bàtúsù**.
- at once *id.* **gíríp**; **háp<sup>1</sup>**; **titék**.
- attach to *v.* **làkànsá**.  
attach loosely *v.* **rágtà**.
- attack *n.* **swìrktíp**;  
*v.* **âtársè**; **zòpàrsé**.
- attempt *n.* **d'hángá**.
- attend (visit) *v.* **gwèzè**; **hèvé**.
- attention, pay *v.* **gánú c'cón**; **gòogó<sup>2</sup>**;  
**kàakítú**; **kínt ù'cón**.  
attentively *adv.* **sáné**.
- August *n.* **hwèlá nàyòrò**.
- aunt *n.* **hàn k'ínu**, *see:* **hànù**;  
**màamá**.
- autumn *n.* **dàktàmtón**.
- aversion *n.* **d'bògò**.
- avoid *v.* **s'kwèbàlsè**; **kwébàrskè**.
- awake *n.* **m'hwèngcê**;  
*v.* **gápskà**.  
waking *id.* **hàbàt**.
- aware of plot, become *v.* **kwármà**.
- awareness *n.* **s'nàpà**.
- away *n.* **à'îsá**.  
be — *v.* **nàbá**.
- awkward *adj.* **jàndàl**.  
awkwardly *adv.* **kòdgnóo**; **kódríi**.
- awl *n.* **ì'còbcò**.
- axe *n.* **d'gétà**; **ì'gyùrù**; **v'rómó**.  
prize — *n.* **gyuri taagne**.

**B - b**

- babble *an.* **c'gásrá**.  
babbling *n.* **dúská**; **dúsmá**.
- baboon *n.* **dàpt-bìkà<sup>2</sup>**.
- baby *n.* **d'gyòzò**; **wàagyòzò**.
- baby mouse *n.* **dàkà<sup>2</sup>**.
- baby (the) *n.* **bèsètè**.
- bachelor *n.* **dìkù**; **wà kémpà**, *see:* **wà<sup>3</sup>**.  
— rodent *n.* **dìkù**.

- back *adj.* **dìmá<sup>1</sup>**;  
*id.* **tázàl**;  
*n.* **d'cìnà**; **k'kúngsè**; **v'rèdé**.  
— of bed *adj.* **dògò**.  
'— of beyond' *n.* **ù'kògò**.  
— of head *n.* **ì'rèbé**.  
at the — *n.* **dùngú**.  
backbone *n.* **tèlkád cìnà**.  
look — *v.* **bèlèdìmá<sup>2</sup>**.

**back line leader**

lower ~ *n.* à'bàì; k'dútú; kwáká.  
 lying on ~ *n.* d'gàhángnà.  
 turn ~ *v.* bèlèdímá<sup>2</sup>.

back line leader *n.* kwèsám vùn  
 òmá.

bad *n.* v'dúmú .  
 ~ character *n.* v'hálé.  
 ~ day *n.* hwèd yòndá.  
 ~ luck *n.* v'kènè.  
 ~ reputation *n.* ù'gyózò .  
 ~ shooter *n.* làmbà.  
 ~ work *v.* kyòmpsò.

bag *n.* k'bàì; k'bàngó; ì'càgnà.  
 woven/salt ~ *n.* v'léngé.

bake *v.* zóó .

bake (pottery) *v.* zòmà.

balance *v.* hyògádsà; sògádsá; tètédé ;  
 tògdá; tògádsá.

balanced *adj.* dàs;  
*adv.* byà; vàm;  
*id.* kyòm.

balancing load *adv.* s'hyàngàrnà.

bald *ad.* kólkóló<sup>1</sup>;  
*n.* sàmbsàmbù.  
 ~ head *n.* dàlmà.

baling iron *n.* k'làngàlàngà.

ball *n.* d'kàglá.  
 ball-shaped *adj.* bírbíri; dák .  
 food ~ *n.* d'bònkállò; d'kwátkà .  
 small food ~ *n.* ì'bònkállò.

balsam apple *n.* bìibí.

bambarra groundnut *n.* gwàan-  
 bírbíri<sup>2</sup>.

bamboo *n.* d'òprò ; v'gòbò.

banana *n.* máyàná.

band *n.* v'àpà; d'bùgù;  
*v.* ròbnà.

bandage *n.* c'lèpkò.

bandicoot *n.* swéená.

bang *id.* bùk; kàgàt ; kàkàkà; kwèk;  
 kyàs ; kyòs ; pàgát.

bangle *n.* cékàn dòkò; v'dágá ; kòmí  
 c'kómá, *see:* à'kómá; ì'kòmò ;  
 kòmí c'kómá, *see:* ì'kòmò.

leather ~ *n.* v'càrí.

bank (money) *n.* bintàlmá.

**bead**

bank (river) *n.* bìlà<sup>2</sup>.  
 opposite ~ *n.* bìlámàsò.

baobab *n.* kùbù.  
 ~ flower *n.* k'kòróró.  
 ~ fruit *n.* k'kùbù.  
 ~ leaves *n.* m'kwìgí.  
 ~ seed *n.* vòtòní; yàanán kùbù.  
 young ~ leaves *n.* c'nàamàngèdè.

barb *n.* v'còckò; v'swèn.

barbet *n.* gwìisi; hóotùhòrù.

bare *ad.* rénggréngó;  
*adj.* kwánggràm ; zánggràm.

bargain *n.* c'hwàalà.

barge in *v.* pètkekè.

barge into *vt.* tàsà.

bark *id.* hâu<sup>3</sup>; kyáin; wáu;  
*n.* k'kwá; m'sín; ténó;  
*v.* tènè .

barn *n.* d'bè.

barren land *n.* k'dákká; m'kwézzgà.

barrenness *n.* pèsmò .

barrow *n.* d'sàkà.

barter *v.* sèsè .

base *n.* d'widì.  
 at the ~ *n.* d'bèbò.

basil *n.* jáu; mègmègè.

basin *n.* ì'kwáanò; k'pándá.

basket *n.* k'àdùdù; d'gyòbò; d'sàkó.

bat *n.* kwàati; kwèngó.  
 fruit ~ *n.* kùntòmò.  
 insect-eating ~ *n.* kàdàrí.  
 kind of ~ *n.* kòoncé.  
 large black ~ kùntòm-rímú.  
 small red ~ kùntòm-gyózó.  
 vampire ~ *n.* kùntòm-kwèngó.

bate *v.* rènà.

bathe *v.* àksé; zòlá.  
 bathing *n.* ù'zòló.

battle *v.* dàbgá.

Bauhinia reticulata *n.* bòmà<sup>1</sup>;  
 pákpákò.

be *v (cop).* rè.  
 ~ away *v.* nàbá .  
 ~ long *v.* ì'zìssí.  
 ~ tired *v.* pòóká.

**bead**

- bead *n.* *v'*dágá ; tórkamá; *k'*yógdó;  
*k'*yògòmbí.  
beads *n.* *k'*yògòobí.  
beak *n.* *k'*dómó.  
beam *n.* kánk àn sàpà.  
bean *n.* kòntí; *v'*yálà.  
~ cake *n.* *d'*káká; *d'*kwásá.  
~ mush *n.* *m'*rúné.  
~ seeds *n.* tàzgná.  
immature ~ pods *n.* gùdù.  
~ meal *n.* *d'*gádbá.  
stunted ~ *n.* rákráknà.  
bean-rope *n.* *v'*hwènyálà.  
bear (child) *vt.* mátà.  
beard *n.* *s'*raru.  
ram's ~ *n.* *v'*lòmò.  
beast *n.* ù'tùsù.  
beat *an.* *s'*bí;  
*v.* bàagá; báaká; bú; dàkànná;  
pòdmò; pòkónnò; rádga;  
sòpánnà;  
*vt.* vòsà .  
~ you! *id.* hàmmà.  
beater *n.* ù'dámó.  
beating *id.* kyàs .  
beating drum *id.* kirkítikàtàp.  
fake beating *v.* dímánà.  
beauty (person) *n.* rëndí.  
beauty (quality) *n.* réndò; *c'*wàntá.  
because *conj.* dóm; rémán.  
beckon *v.* kàptá.  
become .  
~ alert *v.* gázábkà.  
~ bored of *v.* mà<sup>2</sup>.  
~ curled *v.* kwétámkè.  
~ deaf *v.* kyúrúmkù.  
~ emaciated *v.* lèeké.  
~ entangled *v.* sádkà.  
~ fed up with *v.* mà<sup>2</sup>.  
~ flabbergasted *v.* rímskì.  
~ flustered *v.* rímskì.  
~ impatient *v.* kwéntè<sup>2</sup>.  
~ large *v.* yátámkà.  
~ lost *v.* táalà.  
~ rich *vi.* kùmù , *see:* kùmá.  
~ warm *v.* dāngà.  
bed *n.* *k'*bàgà; *k'*yànà; ù'zàngè;  
*k'*zègà.

**belle**

- ~ bug *n.* kángarè.  
~ mat *n.* bakazowa.  
bedroom *n.* kúdòndò.  
cornstalk ~ *n.* *k'*kwágmà .  
bee *n.* gáb s'zàtnà; pámá<sup>2</sup>; sèenè;  
swèemà.  
beehive *n.* *k'*guusù; kàkád c'swèn.  
~eater *n.* àgâu.  
kind of ~ *n.* ùbgnù.  
beef *n.* *v'*àrè.  
beer *n.* *m'*kyá; *m'*sàsà; ù'yàngá.  
sour ~ *n.* ù'wàamà .  
sweet ~ *n.* c'zùbú.  
unfinished ~ *n.* *m'*zèmsná.  
beetle *n.* gèrègèré; gètùkòklò;  
gyòbó; gyòbó-tàtì; gyògró ;  
gyògró ; jyòbó; máràrú;  
tàkàmmálànkù.  
dung or scarab ~ *n.* còkó .  
imago ~ *n.* bimbì.  
kind of ~ *n.* gètùgwámábá.  
water ~ *n.* ómvàn dwà.  
befit *v.* hwèpksá.  
before *conj.* dáamâ; kàndà.  
before, not á dè.  
beg *excl.* nèenè;  
*v.* dòogsó ; kóná; kwèdé<sup>1</sup>.  
beggar *n.* kán kónà.  
begin *v.* gòlámkò;  
*vt.* tàká<sup>1</sup>.  
beginning *n.* *d'*ètè ; *d'*tàkà<sup>1</sup>.  
beginning of fable *n.* *d'*bírbìt.  
begrudge *v.* hwínsà; kèmgte.  
behaviour *n.* *v'*gègè<sup>2</sup>.  
good ~ *n.* *d'*kâu.  
behind *adj.* òimá<sup>1</sup>;  
*n.* dùngú .  
behoves *i'*gèbskè.  
belch *n.* *i'*gàdù ; *d'*gàsà;  
*v.* gàsá.  
belching *n.* *d'*gàsà.  
believe *n.* *s'*gàbà .  
believer *n.* ká s'gàbà, *see:* s'gàbà.  
bell *id.* kárám-kárám;  
*n.* *d'*pàmà.  
belle *n.* rëndí.

**bellows**

- bellows *n.* *k'vùkcù*;  
*v.* *hwìrkí*.  
 ~ funnel *n.* *v'sàkcà*.
- below *n.* *d'bèbò*.
- belt *n.* *v'dágá* ; *c'gàgnù*; *v'gùdù*.
- bench *n.* *d'cé*.
- bend *v.* *álà<sup>2</sup>*; *dàà<sup>2</sup>*; *dáskà* ; *dèkèsé*;  
*gàlà* ; *gàlám*; *gé<sup>1</sup>*; *kàgá<sup>1</sup>*;  
*kòdòsò*; *kòndkò*; *kòntsó*;  
*mùtù*; *mùtùskù*; *nàdá*.  
 ~ down *v.* *dèkè*; *kìdìsì*; *kùgù*; *kwidí*.  
 ~ over *v.* *gàlùsù*; *kàgdá*; *kùdù*;  
*tàdá*.  
 bendable *id.* *gòzòm*.  
 bent *ad.* *gàndàl*; *kódóp*; *kúdúp*;  
*id.* *gòzòm*.  
 bent down *id.* *kìdìp*.  
 bent over *id.* *kwèdèè*;  
*n.* *m'kidi*.
- beneath *mìn c'hí*, *see: c'hí*;  
*prep.* *pàrásnè*.
- benniseed *n.* *hyòkó*; *hyòk-*  
*zèégàmzèenè*.  
 ~ and rice *n.* *hyòkán-bínyá*.
- berry *n.* *m'gòngòrìmè*.  
 ~ plant *n.* *gòngòrìmè*.
- beside *adv.* *pédé pédé*.
- better *v.* *màccà*.  
 get ~ *v.* *mácmà*.
- between *n.* *m'hàkrò*.
- bewitched *n.* *d'gàgè* ; *kwèrcé*.
- biceps *n.* *d'bòckcò*; *dòkò<sup>3</sup>*.
- bicycle *n.* *dòkv s'kòmò*, *see: dòkò<sup>1</sup>*.
- big *adj.* *dámrá*;  
*id.* *lòglógo<sup>1</sup>*;  
*pro.* *tákà*.  
 ~ chunks *adv.* *bàngràmm*.  
 ~ load *n.* *k'tòosò*.  
 ~ man *n.* *gàtàngátómó*.  
 ~ one *n.* *d'dámrá*.  
 biggest *pro.* *ámáká pùdùdù*.
- bile *n.* *ù'cògnò*.
- bilharzia *n.* *sámknihwén*.
- billowing smoke *adv.* *ríkíkí*.
- bin *n.* *k'wà*.  
 storage ~ *n.* *d'bìrgà* .
- bird *n.* *nèmà*.

**blindness**

- ~ of prey *n.* *gàlmà*; *pà* .
- ~ trap *n.* *v'làwàláwá*.
- big ~ *n.* *káckàlà*.
- big bush ~ *n.* *hwìngí*.  
 ~-hunting *v.* *bàzà*.
- kind of ~ *n.* *bádgùrá*; *còntó<sup>1</sup>*;  
*gèngè<sup>3</sup>*; *hèekùdòrò*;  
*kùutkù*; *mákyòncó*;  
*nètnètò*; *sémà*; *wèrgè*;  
*zìngò*.
- water ~ *n.* *mákyòncó*; *sìriàvà*.
- birth *v.* *pòtò*.  
 ~ pains *n.* *c'lèvgò*.
- give ~ *n.* *c'gággánsí* ;  
*vt.* *mátà*.  
 ~-mark *n.* *v'règdò*.
- bit *d'geda*;  
*n.* *d'gúngù*; *k'kòbó*.
- bits and pieces *adj.* *ù'dèkdékè*.
- bite *v.* *cèelè*; *èpè*; *gútù* ; *hàgà*;  
*jàkánà*.
- bitter *n.* *d'gàago* ; *m'làlgà*.  
 ~ tomato *n.* *v'gwèntà*;  
*gwèrgwèntà*.
- bitterleaf *n.* *hùrùn d'gàagò*.
- black *adj.* *cíp<sup>1</sup>*; *s'rimcíp*.  
 ~ ant *n.* *gàngári*; *mèsè*.  
 ~ monkey *n.* *dàpt-rímú<sup>2</sup>*.  
 ~ rat *n.* *làg-rímúní*, *see: làgù*.  
 ~ seed cake *n.* *d'làndà*.  
 ~ tree snake *n.* *rùn*.  
 ~-bellied bustard *n.* *káckàlà*.  
 Black gold (plant) *n.* *rízgà*.  
 Black Kite *n.* *kálà*; *vèvlòsòo*.  
 Black-winged Oriole *n.* *bòlg-c'góló*.  
 make ~ *v.* *rìmsì* .
- blackberry *n.* *m'gòngòrìmè*.  
 ~ plant *n.* *gòngòrìmè*.
- bladder *c'bàtà*.
- blade *n.* *d'kèzná*; *v'rómó*.
- blame *v.* *sàksé*.
- blank stare *ad.* *dàntràm*.
- blanket *n.* *k'kùntú*.
- blaze *id.* *làp*.  
 ~ up *v.* *pàpká* .
- blend *v.* *gèmgésé* .  
 blended *id.* *gèmgèmè*.

**blindness**

- blindness *n.* *m'pómà*.  
 blind person *n.* *pómà*.  
 night ~ *n.* *m'kàrámpómà*.
- blink *adv.* *rápápá*;  
*id.* *gép*; *gwáp*;  
*v.* *géptè*, *see: gép*.
- blister *n.* *àm kùutkù*, *see: kùutù*;  
*d'kwirí*; *d'làglá*; *k'náamù*;  
*d'nwá*; *d'pórò*.
- bloated *id.* *cémàa*; *kwígígí*.
- block *n.* *d'bégcò*;  
*v.* *zòpó*.  
 ~ of rubbish *n.* *d'kàglá*.
- blood *n.* *gèdmò*; *m'hìbà*.  
 ~ weakness *n.* *m'déndè*.
- bloom *v.* *pàlá*; *pálkà*.
- blossom *v.* *pàlá*.  
 locust bean ~ *n.* *kámpàlá*; *d'làlgú*.
- blow *v.* *dúkà*; *dúskà*; *húrbù*; *hwirí*.  
 ~ musical instrument *v.* *hùlù*.  
 ~ nose *v.* *vìná*.  
 ~ out *id.* *sùc*.  
 blowing *id.* *hàuu*.  
 blowing dust *id.* *kiràa*.  
 blown over *id.* *lòod*.
- blue *adj.* *yòoró*.  
 ~-winged dove *n.* *gòràb yàahì*.
- bluebird, dark *n.* *sémbàrè*.
- bluff *n.* *c'màakà*; *c'wèbé*.
- blunt *v.* *díntkà*; *mùtù*.  
 ~ arrow *n.* *d'lón<sup>1</sup>*.  
 be ~ *v.* *díntà*.  
 make ~ *v.* *díntsá*.
- bluster *n.* *c'màakà*.
- boast *an.* *c'màanà*;  
*n.* *d'gèdmò*; *m'là*; *c'màakà*.  
 boastful *n.* *lògám d'hí*; *m'lògò*.
- boat *n.* *k'zírígí*.
- bobbing *id.* *dâal*; *kàmpàl*.
- body *n.* *ù'wèdé*.  
 ~ hair *n.* *k'kènè*.  
 dead ~ *n.* *d'wá*.
- boil *adv.* *sàlsàlà*;  
*n.* *d'kwátkà*; *k'náamù*;  
*v.* *báltà*; *pètà*; *pú<sup>1</sup>*.  
 ~ continue \* continuously *id.*  
*bòkbòkò*.

**bracelet**

- ~ for a long time) *an.* *s'bòktò*.
- boisterous *ad.* *ràkàkà*.
- bolt *n.* *d'bàglò*; *v'sàkàtá*.
- bone *n.* *k'tèlè*.  
 bony *adj.* *jàgtàl*.
- bonus *v.* *zàamskà*.
- book *n.* *k'bùk*; *k'tákàllá*.
- bore (cut a hole) *v.* *kyòró*;  
*vt.* *kèlá*.  
 boring tool *n.* *cìdkò*.
- bore (tire) *vt.* *máatà*.  
 become bored of *v.* *mà<sup>2</sup>*.  
 boring *adj.* *màaká*, *see: mà<sup>2</sup>*.
- borrow *v.* *lèké<sup>1</sup>*; *mògò*.
- botch *v.* *kyòmpsò*.
- both *adv.* *kwé<sup>1</sup>*.
- bother! *excl.* *hâin*; *kàs*; *tád*;  
*id.* *hássà*.
- bottle *n.* *d'kwálbá*.
- bottom *id.* *kú*;  
*n.* *d'wìdì*.
- bottom (of person) *n.* *dùgù*.
- bottom-up *id.* *lèdòò*.
- bounce *n.* *vùkù<sup>2</sup>*;  
*v.* *dántà*; *zòrksé*.  
 bouncing *id.* *zâadzâad*.
- boundary *adj.* *gédán*;  
*n.* *gédó*; *k'hòdé*; *kóndò*.
- bow (bend) *v.* *dàa<sup>2</sup>*.  
 ~ head *v.* *kìdìsí*.  
 bowed head *n.* *m'kìdì*.
- bow (hunting) *n.* *k'táu*.  
 ~ string *n.* *wèdán táu*.  
 ~ twang! *id.* *pát*.
- bowman *n.* *táagè*.  
 draw a ~ *v.* *òlò<sup>2</sup>*.
- bowel prolapse *n.* *d'gèglé*.
- bowl *n.* *ì'kwáanò*; *k'pándá*; *ì'sèndè*;  
*sèndí zòmke*.
- box *n.* *k'kwàtè*.
- boy *n.* *wà ármà*, *see: wà<sup>3</sup>*.
- bra *n.* *kùsí c'dón*.

**bracelet**

bracelet *n.* v'cínkè ; kòmí c'kómá, *see:*  
à'kómá; kòmí c'kómá, *see:*  
ì'kòmò; kòmí s'ná, *see:*  
ì'kòmò.

bracket *n.* ù'kécé.

braiding pin *n.* v'dèelà.

brain *n.* m'hyógró; d'kùlé; kúlú<sup>1</sup>;  
pùlé.

brakes *n.* hàrká.

bran *n.* c'gàblá.

branch (plant) *n.* gámco; v'súmú;  
v'zàtà.

branch (road) *n.* c'hàtànkànnà.

branding iron *n.* pànsánhwelá.

brandish *v.* yángkà.

brass *n.* zón.

brassiere *n.* kùsì c'dón.

bravery *adj.* k'dèbè;  
*n.* àrmá<sup>2</sup>.

brave man *n.* àrám gyòzó, *see:*  
àrmá<sup>1</sup>.

brave warrior *n.* àrám gyòzó, *see:*  
àrmá<sup>1</sup>.

bread *n.* d'bèréedì.

break (rest) *n.* d'hwèrá.

break (snap) *id.* kát; káu<sup>2</sup>; kák; kát;  
tùs;  
*n.* d'gètésè, *see:* gètá; hòmá;  
*v.* càktá; dọ̀sò; hẹ̀kẹ̀; kyoso;  
mùtisi; òkòsò; ròmò; rọ̀sò;  
tùsù; twẹ̀kẹ̀; zùtásà;  
*vi.* kásá.

~ off *v.* dàkàsá; gédá ; òkò; pògà.

~ open *v.* kèsà.

~ through *v.* pùrùsú.

~ up *v.* géplà ; gètá; hògmá.

breakable *adj.* gàdàrgàdrù;  
kàgàrkàgrù.

breaking point *adv.* rángkà.

sound of breaking *id.* dọ̀s .

break through *id.* pàràs.

breakfast *n.* d'bàksí.

eat ~ *v.* bàksí.

breast *n.* d'dón.

~-feed *v.* ásá.

**brown**

breath *id.* hák;  
*n.* s'hòbò.

breathe *v.* hòbò.

heavy ~ *id.* fẹ̀u ;  
*n.* lónó<sup>1</sup>.

breeding *n.* ù'kòlósò.

brick *n.* d'kúnkú .

bricklayer *n.* máagè.

bridge *n.* ù'kán; d'pàsà.

bridle *n.* k'kòbó.

bright *id.* pyál.

brighten *v.* zàtàskà, *see:* d'zàn.

brightness *id.* màkàkà;  
*n.* d'yán .

brim-full *adv.* rék; rómrómó ;  
*id.* tẹ̀btẹ̀bẹ̀<sup>2</sup>.

bring *v.* nóktò; pàntá ; rígtà;  
*vi.* nòktá;  
*vt.* òmó<sup>2</sup>;  
*v2t.* sàñ.

~ back *v.* dòogtá; méstà.

~ home *v.* giitá.

~ together *v.* kàmgsá.

brittle *ad.* gàzàrgàzrò; hàgàr-hàgrù;  
*adj.* gàdàrgàdrù; kàgàrkàgrù;  
*id.* gàgàrdàdrù.

broad *ad.* fàtàp;  
*adj.* bàttàrmà<sup>2</sup>; kìngrìm;  
yàtàtà;  
*adv.* yàmàmá.

make ~ *v.* yàtàsá.

Broad-winged Katydid *n.* kyóntó.

broken *adv.* wàzàl;  
*id.* kámpál.

~ block *n.* d'kàglá.

~ off piece *n.* d'gyúngù.

~ up *adj.* ù'dèkdẹ̀kẹ̀.

bronchitis *n.* fùká.

bronze *n.* kòm k gyózkne, *see:*  
k'kòmò; zón.

broom *n.* vẹ̀sò; d'zàgó.

~ grass *n.* hyódò; s'yóodò.

broth (meat) *n.* m'zàbá.

brother *n.* hànù; ù'hànù.

senior ~ *n.* mágàzé.

younger ~ *n.* d'gàbgní.

**brown**

- brown *adj.* **gyòzgyòzò**; **gyòzó**;  
**rimrimù**;  
*n.* **ù'kòkkó**.  
— stone *n.* **rògó**.  
brownish *ad.* **ù'hàbdú hàbdò**;  
*adj.* **ridkù**.
- bruise *n.* **d'lònésè**;  
*v.* **d'pòdésè**.
- brush *n.* **d'zàgó**;  
*v.* **dàa**; **jágrà**; **sámbà**.  
— off *v.* **kápárskè**; **pèzá**.  
brushing *id.* **kàdèdè**;  
*n.* **sámbì sámbì**.
- brusque *id.* **hònghònò**.
- bubble! *id.* **kávává**.
- bucket *n.* **k'sàkó**.  
well — *n.* **gùugá**.
- buckle *v.* **nà**.
- bud *v.* **pàlá**; **zòkkò**.  
budding *ad.* **tòdtòdò**.
- buds *n.* **nàkò**.
- buffalo *n.* **kòbó<sup>1</sup>**.  
— bird *n.* **màgúrwà**.
- bug *n.* **bùgàbùgá**.
- build *v.* **má<sup>1</sup>**.  
act of building *n.* **à'mà<sup>1</sup>**.  
builder *n.* **máagè**.  
built up *n.* **s'képó**.
- bulbul *n.* **pèntà**.
- bulge *id.* **kùuìn**.
- bulging *adj.* **dògròt**; **sédédé**;  
*adv.* **gwèin**; **rómromó** ;  
*id.* **dóngdóngó** ; **hyók**;  
**kógógó**.
- bulk *adj.* **dìngriim**.
- bull *n.* **nàamá**.  
old — *n.* **k'ràkkà d'bàtà**.  
sound of bull about to fight *id.* **fèu**.
- bulrush millet *n.* **nàatà**.
- bump *n.* **d'dùvìsì**;  
*v.* **cùkìsì**; **dùvìsì**.  
— into *id.* **kyósó**.
- bunch *n.* **k'ròzgó**; **k'zàgtá**.  
large bunches *adv.* **ràtàtà**.

**butterfly**

- bundle *n.* **d'àtá**; **d'gàgà**, *see:* **gàgá**;  
**d'hàmtà**; **d'pùnkù**; **d'pùtù**;  
*v.* **gàgèsè**.  
bundles *adv.* **ròbòbò**.
- bunion *n.* **m'gèggé**.
- burden *v.* **gágskà** ; **sèrámsà**.  
burdened *id.* **mágmágá**.
- burn *an.* **c'dwàakò**;  
*id.* **mèel**;  
*n.* **d'dwéesè**;  
*v.* **dàpánkà**; **dwà**; **pèppè**;  
**rúbù**; **sòngò**; **tóká**; **tókskè**.  
— self *v.* **tòkésè**.
- burning coal *n.* **d'kángù**
- burning taste *n.* **m'làlgà**.
- burning weakly *id.* **làplàpà**.
- burnt hair smell *n.* **m'pùpsù**.
- burr *n.* **kwèètèrùsmú**.
- burst *v.* **kèsà**; **púrtkà**; **púrtù**; **pùrùsù**.  
— in *v.* **pèté**.  
— out *v.* **pàpká**.
- bursting *ad.* **pèkàdknèè**;  
*n.* **d'bàskù**.
- bury *n.* **d'sàkà**;  
*v.* **bìtì**; **lálma**; **sàgà**.  
— ceremony *n.* **rwàakù**.  
— storage place *n.* **dómò<sup>1</sup>**.  
burial ceremony *n.* **ù'gónó**.  
second burial ceremony *n.* **wá**
- bus *n.* **k'bòss**.
- bush *n.* **k'bòbá**; **júumòlò**; **d'kàdè**.  
— animal *n.* **dògnò**.  
— baby *n.* **kwèzè**.  
— cat *n.* **bòn**; **tànglà**.  
— fowl *n.* **òbkò**.  
— pigeon *n.* **lèpé<sup>1</sup>**.  
bushy *ad.* **fìrìm**.  
orange — *n.* **hwánbógó**.
- business *n.* **c'kásúwàncì**.
- bustard *n.* **káckàlà**.
- busy *id.* **kècèkècè**; **kìdkìdì** ; **tètèsèè**.
- busybody *n.* **d'kàtà<sup>2</sup>**.
- but *conj.* **àmmá**;  
*part.* **là<sup>2</sup>**.
- butt *v.* **tàmà**.
- butter *n.* **m'hyáaká**.  
— up *v.* **làamsá**.

**butterfly**

butterfly *n.* **péktàmpé**.  
 buttocks *n.* **wádká**; *c'* **wìdì**.  
 showing ~ *id.* **lèdòò**.  
 button *n.* **v'àníní**.  
 buttress *n.* **kánk àn sàpà**.  
 buy *n.* **s'yòpó**;  
*vt.* **wà**.

**carve**

~ grain *n.* **màakò**.  
 buying *n.* **c'hwàalà**.  
 buzz *id.* **bìi**; **fàar**.  
 buzzing *adv.* **vévévé**.  
 by *n.* **pàatè**<sup>2</sup>;  
*prep.* **àn**<sup>2</sup>.

**C - c**

cackling *an.* **s'kèekdo**;  
*v.* **kékédkékéd**.  
 cactus *n.* **k'gyàarà**.  
 poisonous ~ *n.* **làlì**.  
 cage *n.* **k'kéejì**.  
 cajole *n.* **c'lèemsè**;  
*v.* **tàbgá**.  
 cake *n.* **tàkò**.  
 ~ black locust bean ~ *n.* **d'làndà**.  
 bean ~ *n.* **d'kàkà**.  
 cakes *n.* **ì'gwéntlé**.  
 flat ~ *n.* **d'kàkà**.  
 fried ~ *n.* **d'másà**.  
 calabash *n.* **i'hono**; **ì'yàagcò**.  
 ~ container *n.* **ì'sín**.  
 ~ cover *n.* **hóní d'hwín**, *see:* **hònò**.  
 ~ fragment *n.* **d'kòktò**.  
 ~ rattle *n.* **ù'kyáabá**.  
 ~ sieve *n.* **ì'sòotá**.  
 sheanut butter ~ *n.* **k'sín**.  
 traditional ~ *n.* **hóní d'lòmò**, *see:*  
**hònò**.  
 calf (leg) *n.* **k'hyùrù**.  
 call *excl.* **mus-mus**, *see:* **músú**;  
*vi.* **pògò**.  
 callus *n.* **k'dàdè**; **v'òrmá**.  
 calm *n.* **c'kwírí**<sup>2</sup>;  
*v.* **làràsá**.  
 ~ down *v.* **lèbssé**.  
 be ~ *v.* **gàbasá**.  
 came *v.* **hákà**<sup>1</sup>.  
 camel *n.* **ràkúmí**.  
 camera *n.* **d'kémérà**.  
 camwood *n.* **m'kòkó**.  
 can *n.* **d'góngó**;  
*v.* **héksè**.

canary *n.* **kàlmá**.  
 cancel *v.* **kùzàsá**.  
 canine tooth *n.* **zágá**<sup>1</sup>.  
 Canis *n.* **Ómná dàptà**.  
 canoe *n.* **k'zírgí**.  
 cantankerousness *n.* **v'kènè**.  
 cap *n.* **hábàr kàdà**; **d'zèmná**;  
*v.* **hòbà**<sup>1</sup>.  
 cape dove *n.* **gòràb d'lándá**.  
 capital *n.* **d'kyùrú**; **d'kyùrú**.  
 captain *n.* **káptìn**.  
 car *n.* **k'máatò**.  
 card *n.* **k'kâtè**.  
 cardinal bird *n.* **hyáagèngè**.  
 care *n.* **c'gòcé**;  
*v.* **kwègá**; **wássè**.  
 ~ for *v.* **dédgà**; **dèkté**; **gèesé**;  
**hwiipsà**; **kwidírki**.  
 carefree *adv.* **bàtá d'dán**; **bátás**.  
 careful learning *adj.* **kìntàm nù'cón**.  
 carefully *adv.* **zèkrè**<sup>1</sup>.  
 carefully investigate *v.* **dàbà**.  
 careless *v.* **pàkdá**.  
 carpenter *n.* **sébgè**.  
 carpet viper *n.* **kwècnà**; **òbál-kwècnà**,  
*see:* **òblá**.  
 carry *adv.* **kùnkùnkú**; **ròbòbò**;  
*v.* **sàblá**;  
*v2t.* **cètá**.  
 ~ back *v.* **dòogtá**.  
 ~ message *v.* **hàttá**.  
 ~ on *v.* **dàktá**.  
 cartilage *n.* **gòdàrgàdrù**.  
 carve *v.* **bà**<sup>4</sup>; **sèbè**.  
 ~ calabash *v.* **kòkó**<sup>1</sup>.

**case (legal)**

case (legal) *vn.* s'làlkò .  
 cassava *n.* d'róngò.  
 cast (metal) *v.* c'zútú.  
 casting *n.* c'pútú.  
 castor oil plant *n.* kónkó tòró.  
 castrated *n.* biikí.  
 cat *n.* músú; tànglà.  
 ~ call *excl.* mus-mus, *see:* músú.  
 bush ~ *n.* bòn.  
 civet ~ *n.* búdurí.  
 genet ~ *n.* hyàa dóokà.  
 wild ~ *n.* làngò.  
 catch *v.* bégò; dáptè; gwà<sup>1</sup>; rúti ;  
 sàbtá;  
*vt.* sùpà<sup>2</sup>.  
 ~ and hold on *v.* kyo.  
 ~ game *n.* c'kágó.  
 ~ hold *v.* kámtà.  
 caterpillar *n.* dàkà-rùmù;  
 dàkánmàyùmù; zóm gwìgbí;  
 zómvànbaró.  
 grass-eating ~ *n.* gèdàngwé.  
 itchy ~ *n.* hàdá<sup>2</sup>.  
 catfish *n.* kòkò<sup>2</sup>; làbà<sup>2</sup>.  
 kind of ~ *n.* cwècmà; géngòngò;  
 hòpà<sup>2</sup>; nècé.  
 cattle *n.* nàamà.  
 ~ bird *n.* màgúrwà.  
 ~ egret *n.* bógbàmbò.  
 ~ noise *id.* mú<sup>2</sup>.  
 cause *n.* d'tàkà<sup>1</sup>;  
*vt.* dèlé .  
 without ~ *adv.* ì'hôi.  
 caution (warn) *v.* kàagá .  
 cautious *ad.* hèròhèrò.  
 cave *n.* k'só.  
 ~ in *v.* dùrúskù.  
 celebration *n.* dòorò; d'gèdmò ; d'hètè  
 .  
 centenarian *n.* c'yòonò.  
 centipede *n.* bègè; cwècàv ómnò;  
 vègè<sup>2</sup>.  
 harmless, small ~ *n.* màgyózò.  
 centre *n.* dèbè; d'mèsè; à'tèkè .  
 cereal grass *n.* vùrú.  
 ceremony *n.* v'kimà.  
 kind of ~ *n.* c'pèi.

**cheek**

certain *v.* cèegsá.  
 a ~ *det.* wání.  
 be uncertain *v.* tètè.  
 certainly *id.* kéng .  
 chaff *n.* gwèmbè; m'kwéetè.  
 chains *n.* d'kàmpàreegè.  
 challenge *v.* mòlà.  
 chameleon *n.* kwàntàmé; kwénté<sup>1</sup>.  
 chance *adj.* zíbtí;  
*n.* ù'púsú.  
 by ~ *v.* zíbtì.  
 change *n.* m'sákó;  
*v.* màgksi.  
 ~ mind *n.* d'kwizí.  
 ~ self *vi.* vòdà.  
 ~ statement *v.* bílâ<sup>1</sup>.  
 ~ sth *vt.* vòdàsá, *see:* vòdà.  
 changeably *adv.* wàatàwàatà.  
 changeling *n.* màlmálé.  
 chant *n.* lèlgò.  
 chapped skin *n.* k'bàkà .  
 character *n.* hálé; d'máccá.  
 charcoal *n.* m'rìnà; yón<sup>1</sup>.  
 ~ tree *n.* kèrè.  
 charge *v.* gèlgké.  
 false ~ *n.* c'kàtà , *see:* d'kàtà<sup>2</sup>.  
 charity *n.* d'swée; c'tósó.  
 charm *n.* v'dágá ; k'dápá; d'gàgè ;  
 v'gùdù; kwèrcé; d'sànbò;  
*v.* sàná.  
 leather ~ d'dápá.  
 wrestling ~ *n.* v'gùdù.  
 chase *adv.* tíi;  
*v.* bùzù.  
 ~ away *v.* àgà; kwárámsè; vánkàsà.  
 chastise *v.* dèmé; dímánà; kàagá .  
 chat (confidential) *n.* m'hènné .  
 chatter *an.* c'gásrá ;  
*n.* à'hòrmò;  
*v.* dàbgá; rìgà<sup>2</sup>.  
 chatterbox *id.* lákláká<sup>1</sup>;  
*n.* à'dùsmù .  
 cheap *ad.* k'lèvé.  
 cheat *v.* hìtksà; lèbé<sup>1</sup>.  
 checked material *n.* dòorò.  
 cheek *n.* ù'gàtá.

## cheeky

cheekbone *n.* *m'góngónò; m'tàsi.*

cheeky *n.* *d'gwèn<sup>2</sup>.*

cheerless *id.* *làlàlà.*

cherry-pick *v.* *kápsà.*

chess, sound made when playing *id.*  
*kádáp kádáp.*

chest *n.* *d'gèn; gèndèbè; ù'sòkà.*

chew *v.* *hàgà; tàámá; yàkàmsé;*  
*vt.* *táa.*

chewing sound *id.* *cákám-cákám.*

chewstick tree *n.* *hyúrù<sup>1</sup>.*

chicken *n.* *káci.*

~ for nursing mothers *n phrase.*

*kácàv s'bàncò, see: káci.*

~ gift tradition *n phrase.* *kácàv*

*nù'gòvò, see: káci.*

~ mess *n.* *c'gyòmbnò.*

~ sacrifice *n phrase.* *kácàv cèpkò,*  
*see: káci.*

~ wing *n.* *d'bùgú.*

~ -plundering *n phrase.* *kácàv*

*d'lòmó, see: káci.*

pullet *n.* *ròbó.*

short-legged ~ *n.* *mádigì.*

~ -snatching *n phrase.* *kácàv d'lòmó,*  
*see: káci.*

traditional wedding hen *n phrase.*

*kácàv-c'gàì, see: káci.*

chicken-pox *n.* *s'gáagò; c'kúrùmbúsù.*

chief *adj.* *dámrá;*

*n.* *d'dámrá; gòmò.*

~ farmer *n.* *dánwéré; mádàpcí.*

~ gong *n.* *kòmú-c'gòmò, see:*  
*ù'kòmò.*

~ hunter *n.* *gòmv táagnè, see:*  
*gòmò.*

child *n.* *wà<sup>3</sup>; wàrkò.*

child-care *n.* *d'kàmnà.*

childhood *n.* *d'pá.*

childish disruption *n.* *d'nàasè.*

child-minder *n.* *kàmnà.*

child-minding *n.* *d'kàmnà.*

children's disease *n.* *dàpà<sup>3</sup>; d'kàn.*

children's game *n.* *kwírkwírýá.*

give birth to ~ *vt.* *mátá.*

illegitimate ~ *n.* *wàv c'rêsè.*

very young ~ *n.* *d'gyòzò.*

chill *v.* *hòbósò.*

chime *id.* *kéng .*

## circuitous

chiming *id.* *káram-káram.*

chimpanzee *n.* *dàpt-rímú<sup>2</sup>.*

large ~ *n.* *dàpt-díkà<sup>2</sup>.*

chin *n.* *d'làklákù.*

chip *v.* *wàdà.*

~ off *v.* *òkò; pàgàsá; pèsà; pùgù.*

chipmunk *n.* *bègà<sup>2</sup>.*

chisel *n.* *ì'bàró;*

*v.* *wèkdé .*

chock *n.* *d'bégcò.*

choice *vn.* *c'dàgà.*

choke *v.* *swéndsè;*

*vt.* *kàatá.*

be choked *v.* *àmánkà.*

choking *n.* *cès.*

choose *v.* *dàgà; dégálkè.*

chop *v.* *gédá ; gèglé<sup>2</sup>; hàtàná;*  
*wàdà.*

~ off *v.* *gédmà; kàsànná; twèké;*  
*wàdánkà.*

~ up *v.* *kèkdé;*

*vt.* *hyàlká .*

~ wood *v.* *bàkèsé.*

chore *n.* *à'yòmkò .*

Christian *n.* *ká s'gàbà, see: s'gàbà.*

Christianity *n.* *s'gàbà .*

Christmas *n.* *Krîsmèti.*

chronic *adj.* *vècé.*

Chrozophora Senegalensis *n.* *hwèlá*  
*nás wáalà.*

chubby *id.* *màcàm; màglí.*

chubby-chops *adj.* *yògòm.*

church *n.* *k'côoc.*

churn *bùumàm yón;*

*v.* *wàlà.*

cicada *n.* *kàní hwén.*

cichlid *n.* *bùrù; dàkà<sup>1</sup>.*

cigarette *n.* *táabà.*

cinders *n.* *m'rìnà.*

circle *n.* *d'gyàara-gyàara; d'kòntò<sup>2</sup>;*  
*v'rigú;*

*v.* *dáskà ; gyàarà.*

roof ~ *n.* *ì'gáté.*

work in a ~ *v.* *rigàmsá.*

circuitous *n.* *m'àlà.*

**circumcise**

circumcise *v.* **gédá** .  
 circumcised part *n.* **gégó** .  
 circumcised penis *n.* **d'kyángní**;  
**d'rindì** .  
 circumcision *n.* **d'lànkà** .  
 circumvent *v.* **kwà<sup>2</sup>** .  
 city wall *n.* **k'laasà** .  
 civet cat *n.* **búdúrí**; **sòbò** .  
 ~ musk *n.* **lómzìbdà** .  
 clamour *id.* **rìdìdì**;  
*n.* **d'gúbgù**; **ù'gùd'gùdù** .  
 clamp *n.* **k'ápcò** .  
 ~ stick *n.* **d'ápcò** .  
 clan *n.* **ì'gùtí** .  
 clang *id.* **káng'rá**m .  
 clash *v.* **dùvìsì** .  
 clasp *v.* **àmà<sup>2</sup>**; **dòprè**; **hòktá** .  
 clatter *id.* **hwès**; **kàkàkà** .  
 clatter-clatter *id.* **kágráp kágráp** .  
 clatteringly *id.* **kádáp kádáp** .  
 clavicle *n.* **dánkàlà** .  
 claw *n.* **v'gànè**; **v'kùkbù** .  
 clay *n.* **ù'lòbó** .  
 ~ bowl *n.* **sèndí zòm'ké** .  
 ~ pot *n.* **ì'gàdù** .  
 clay tiers *n.* **v'rùmù** .  
 clean *adj.* **càs<sup>2</sup>**; **kwárgkà**; **pézpéze**;  
*adv.* **kwézkwézé**;  
*id.* **kázkázá**; **pyál**;  
*n.* **d'hàrè**;  
*v.* **hàdgá**; **hìtá**; **kàagá** ; **kòk'cò** ;  
**píndà** .  
 cleanliness *n.* **d'bògò** .  
 clear *ad.* **kárkára<sup>1</sup>**;  
*adj.* **kàrkàrà<sup>2</sup>**; **pyángás** ; **tálám**;  
**zàng'rá**m;  
*adv.* **tádás**;  
*id.* **dwát**; **kyádás**;  
*v.* **àpà**; **pèppè**; **zàgà<sup>2</sup>** .  
 ~ away *v.* **èlé**; **èlèsé**; **hèské**; **mìnàsá** .  
 ~ by burning *an.* **c'dwàakò** .  
 ~ off *v.* **mìnà** .  
 ~ up *v.* **kwàakà** ; **ù'kwárgú**; **záagà** .  
 clearing *n.* **d'bàarà**;  
*vn.* **kànà<sup>2</sup>**; **m'kùlù<sup>4</sup>** .  
 clearly *adv.* **cádás**; **fàan**; **kwándás**;  
*id.* **kyándás**; **kyárá**t .

c'Lela *n.* **c'Lélà** .

**clumsy**

c'lelogy *n.* **c'lélòjì** .  
 clench *adv.* **gàgénkè**, *see:* **gàgá**;  
*v.* **kómtà** .  
 cleverness *n.* **s'vèrè** .  
 cliff *n.* **ì'dwékcè** .  
 climb *v.* **èlá**; **pàsànná** .  
 ~ down *v.* **cizá** .  
 ~ higher *v.* **hwénksò** .  
 ~ hill *vi.* **làlgà** .  
 ~ onto (wall/tree) *id.* **làlàlà** .  
 ~ to the top *v.* **dèngsò** .  
 climber *n.* **kùlù<sup>3</sup>**; **òlkáci**; **róngáncé** .  
 climbing tree *n.* **bègè** .  
 cling *id.* **láin**;  
*v.* **dèpékè**; **lávì**; **yòkná** .  
 ~ to *v.* **dàpânskè**; **dòprè**; **hàmtá** ;  
**hòon** .  
 clinger *n.* **v'lákká** .  
 clinging *vn.* **màglé** .  
 clip *v.* **yòdò** .  
 clip-clop *id.* **kágráp kágráp**; **kàtàp** .  
 clitoris *n.* **dòkv k'ya**, *see:* **dòkò<sup>1</sup>** .  
 clock *n.* **à'gòogò** .  
 clog up *v.* **swirí** .  
 clomp *id.* **kàtàp** .  
 close *v.* **gwèdá**; **tègé**; **úbgù** .  
 ~ eyes *v.* **rúptù** .  
 closed *adj.* **kwì** ;  
*adv.* **ráp** .  
 close (near) *adv.* **péckè**;  
*n.* **d'víiví** .  
 closely *adv.* **gíd'gídí<sup>1</sup>** .  
 closely grown *adj.* **kítíp** .  
 cloth *n.* **d'kùsú<sup>1</sup>**; **k'yàapà** .  
 old ~ *n.* **rágà** .  
 piece of ~ *n.* **d'kùsú<sup>1</sup>** .  
 small ~ *n.* **ì'kápsá** .  
 clothes **zwàklí**;  
*v.* **zwikálsà** .  
 ~ rail *n.* **v'pèzà** .  
 mourning ~ *n.* **c'bòmà<sup>2</sup>** .  
 cloud *n.* **k'wècé** .  
 cloudy *adv.* **pùutàgà** .  
 clove tree *n.* **zèmè** .  
 clover *n.* **gèngè<sup>2</sup>** .  
 club *n.* **m'gìlà<sup>1</sup>**; **d'kyùrú** .

**clumsy**

clumsy *ad.* **tàktétàkté; yààkí yààkí.**  
 clumsiness *n.* **k'kìmā.**  
 clutch (with both hands) *v.* **máagà.**  
 clutching *id.* **cwícwí.**  
 coagulate *v.* **géndkà.**  
 coarse *n.* **m'hàgè.**  
 ~ grindings *n.* **càkà<sup>2</sup>.**  
 coat *n.* **tágù.**  
 coax *v.* **dòogsó; kwèemsé.**  
 cob (without corn) *n.* **k'mègmègè.**  
 cobra *n.* **v'gwàanà<sup>1</sup>; rùn.**  
 cock *n.* **káci.**  
 ~ crow *id.* **kòkkòrírikò.**  
 ~ guinea fowl *n.* **kyángá yògò.**  
 ~ pigeon *n.* **kwèsám tántánbàdà.**  
 cockscomb *n.* **dòrkó.**  
 cockroach *n.* **kyòksò.**  
 Death's head ~ **kyòks rimuni.**  
 cocky *id.* **hònghònghò.**  
 coco-yam root *n.* **d'gwáazá.**  
 coerce *n.* **c'gwàgàm̀tà;**  
*v.* **dóolè.**  
 coil *n.* **d'àtá;**  
*vt.* **àlkské.**  
 coin *n.* **v'àníní.**  
 small ~ *n.* **áahù.**  
 coincide *v.* **kyúntù.**  
 coincidental meeting *id.* **kyósó.**  
 colander *n.* **d'hyágbù<sup>2</sup>; i'jò.**  
 cold *n.* **ù'túdu.**  
 ice-~ *adv.* **túp.**  
 colic *n.* **sámk s'còtá.**  
 collapse *v.* **dùrúskù; zútkù.**  
 make sb ~ *v.* **èlávka.**  
 collar *n.* **c'túntú.**  
 collarbone **k'kámpàlá;**  
*n.* **dàklà; dánkàlà; c'kòbròn**  
**tóró.**  
 collect *v.* **kàbà; kàmgsá; kàrgsá;**  
**kàtá; mèrànsá, see: mèrà;**  
**tàpá<sup>2</sup>; wèrànsá;**  
*vt.* **vá.**  
 ~ oneself *v.* **zàgìsì.**  
 ~ pus *v.* **léclà.**  
 ~ together *v.* **mèrà.**  
 collection of guinea corn *n.* **zwéagé.**

**compact**

college *n.* **kwélejì.**  
 collide *v.* **dùvìsì; kùlìsì.**  
 ~ with *v.* **tàmà;**  
*vt.* **tàsà.**  
 colour *n.* **kálà.**  
 comb *n.* **k'sàmbcú.**  
 combat *v.* **sèè.**  
 combine *v.* **dàmènsé; gàgèsé; swèensé.**  
 Combretum kerstingii *n.* **ògò<sup>2</sup>.**  
 come **nòkà;**  
*v.* **hàmpá; hân; tón;**  
*vi.* **cá<sup>1</sup>; hâu<sup>4</sup>; làn.**  
 ~ across suddenly *v.* **kyúnsì.**  
 ~ along *v.* **dàngtá.**  
 ~ back *vi.* **dòogá.**  
 ~ by unexpectedly *v.* **zàamskà.**  
 ~ down *v.* **vílkà.**  
 ~ home *vi.* **gyà.**  
 ~ in *vi.* **ùvã.**  
 ~ later **à càv gábâ, see: gábâ.**  
 ~ off thread *v.* **wáarà.**  
 ~ on *excl.* **hába<sup>1</sup>.**  
 ~ out **rwán, see: rwá<sup>1</sup>.**  
 ~ round *v.* **rìgú.**  
 ~ to *v.* **gápskà.**  
 ~ together *vi.* **wèrà.**  
 ~ towards *vi.* **hòdgá.**  
 coming *v.* **lâu.**  
 comfort *n.* **d'kónlsò;**  
*v.* **kónlškò.**  
 comfortable *id.* **bòdò.**  
 comma *n.* **ù'círksá; ù'hóbósó; ù'kécé.**  
 command (leave) *v.* **yá<sup>1</sup>.**  
 commerce *v.* **cérfá.**  
 committed *v.* **hòdksé.**  
 common *v.* **rógkà.**  
 Common Bulbul *n.* **pèntà.**  
 Common Drongo *n.* **sémbàrè.**  
 commotion *id.* **bìbìbì;**  
*n.* **d'gúdgù.**  
 communal labour *n.* **gànyá; gòlmó;**  
**d'hésé; m'sévé.**  
 ~ force *n.* **d'bòhé.**  
 commune *n.* **ì'hwèdè.**  
 community work *n.* **bòsà<sup>2</sup>.**  
 compact *adv.* **vèd;**  
*v.* **dàa<sup>2</sup>.**

## companion

companion *n.* **hyàarè**.  
company *n.* **s'hùmgcù; kámpàní**.  
compare *v.* **hónsà**.  
compartment *n.* **k'pàgò**.  
compel *n.* **c'gwàgàmtà;**  
*v.* **dóolè**.  
compelled *n.* **wèdwèdánádúut**.  
competition, archery *n.* **m'mògò**.  
complain *v.* **mòlà; rémtà**.  
complaining *n.* **s'rèmrémè**.  
complete *id.* **pámpàmpám;**  
*v.* **swàd; táakkwé**.  
completed golmo *n.* **d'lèpò**.  
completely *adv.* **kwé<sup>1</sup>; ták;**  
*id.* **lébét;**  
*n.* **d'kálà**.  
complexion *adv.* **swàplàam**.  
compound *n.* **ù'bù**.  
comprehend *v.* **kéesè**.  
concave *ad.* **kóbót;**  
*adj.* **béf; kúmbkúmbú;**  
*id.* **dós; dús<sup>1</sup>**.  
conceal *v.* **sípkà**.  
— self *v.* **làbèsé**.  
— sth *v.* **làbàsá**.  
conceited *adj.* **bóngkà;**  
*id.* **hwìlì hwìlì**.  
concern *excl.* **á'án;**  
*v.* **wássè**.  
be concerned *v.* **dèkté**.  
concerns *n.* **wétrí wétrí**.  
concoct *v.* **gwáabà**.  
concoction *n.* **bìrgá**.  
concoction pot *n.* **gwab badam en**.  
condiments *n.* **d'gèndsà**.  
conditional on *conj.* **dàabè**.  
condolence *n.* **d'kónlsò**.  
coney hyrax *n.* **gèmà**.  
conference hall *n.* **kàbk d'kàrgà**.  
confidently *adv.* **gàt<sup>2</sup>**.  
confirm *v.* **vèdsá**.  
confiscate *v.* **rùmú**.  
conflict *v.* **kàcè kàcè**.  
confluence *n.* **m'sàtknà**.  
confront *v.* **mòlà**.

## cook

confused *adv.* **pìtlí pìtlí;**  
*id.* **kàkté**.  
confusedly *adv.* **dùsdùsù;**  
**yóngyóngó**.  
confusion *id.* **kánkàncì; kyúu<sup>1</sup>**.  
congest *v.* **mòdksé**.  
congregation *n.* **d'kàrgà**.  
conjurer *n.* **málàmà**.  
connect *v.* **bàpá; swée**.  
consider *v.* **héntè; kèkàsá; s'kòonó;**  
**pérámkà**.  
console *v.* **kónlškò**.  
constellation (The Sixes) *n.* **Cíhìní**.  
contain *v.* **kàbà**.  
container *n.* **d'gúrgù; d'hópsná;**  
**d'sàkó; tákrá**.  
metal ~ *n.* **d'báttà**.  
contemplation *n.* **pèrmò**.  
contemporary *n.* **hyàarè; v'kémé**.  
contemporaries *n.* **gàkké**.  
contempt *n.* **m'gínú**.  
contest *n.* **s'làná;**  
*v.* **bàakú**.  
continue *v.* **dwèpá; pàppàsà; rwáasà;**  
**tàtáskà;**  
*vt.* **kámà<sup>1</sup>**.  
continuously *adv.* **gè<sup>2</sup>**.  
contorted *adj.* **cwàp**.  
contradict *v.* **góndà; lànà**.  
contribution *n.* **táló**.  
control *v.* **kàamsà**.  
out of ~ *v.* **yàkálkà**.  
convenient *v.* **màccà**.  
converse *v.* **rìgà<sup>2</sup>**.  
convexity *ad.* **dúngdúngú**.  
convince *excl.* **hába<sup>1</sup>**.  
convulsion *v.* **gútkà**.  
cook *v.* **énkà; páprà; pècò; pètà;**  
**rìsà**.  
— soup *v.* **bó<sup>1</sup>; bóò; ròmpso**.  
cooked *id.* **mù<sup>1</sup>**.  
cooked flour balls *n.* **tòndómò**.  
cooking place *n.* **c'sàmà**.  
cooking pot *n.* **d'sìpkú**.  
cooking stones *n.* **d'hòbcò**.  
over-cooked *v.* **wàgdá**.

## cool

- uncooked *adj.* **íyòré**;  
*n.* **d'úutú**.  
 under ~ *v.* **ù'kágdú**.  
 well cooked *id.* **lèbèè**.
- cool *v.* **gèesé**; **húrbù**; **làmasá**;  
**sáalà**; **túdsì**.  
 ~ down *n.* **sùlsùlù**;  
*v.* **hòbósò**; **kìmàsá**; **lèbssé**.  
 coolness *n.* **ù'tùptùpù**.
- co-opt *v.* **hàdèsé**.
- Copaiba balsam tree *n.* **gèn**.
- cope *n.* **ù'dápkú**.
- copper *n.* **kòm k gyózkne**, *see*:  
**k'kòmò**; **zòn**.
- copulate *v.* **gìvá**.  
 ~ with *v.* **mèrà**.  
 copulation (animal) *n.* **ì'kòlé**;  
**ù'kòlósò**.
- copy *v.* **gàbèsé**.
- coral *n.* **c'mòrmòrò**.
- cord *n.* **v'gágcò**.
- corn *n.* **k'dèpè**; **v'hì**; **d'kàrú**.  
 ~ bin *n.* **d'bè**; **ì'bìrgà**.  
 ~ heap *n.* **d'cú**.  
 ~ root *n.* **d'kìkà**.  
 cornstalk *n.* **k'wèn**.  
 corn-storing ant *n.* **gángári**.  
 freshly opened head of ~ *n.*  
**d'bùrù**.  
 ~ stalk bed *n.* **k'kwágmà**.  
 ~ stalk horse *n.* **dókv k'wèn**, *see*:  
**dókò**<sup>1</sup>.  
 ~ stalk section *n.* **d'kórkórò**.  
 ~ stalk sheaf *n.* **v'róngà**.
- corner *n.* **v'súpú**.
- corpse *n.* **d'wá**
- correct *ad.* **hónhónó**.  
 correction *n.* **hépó**.
- cosmetic *n.* **m'kàtàmbrì**.  
 cosmetics *n.* **m'pí**.
- cosmetics *n.* **mágwídí**.
- cost *v.* **ryà**.
- cotton *n.* **k'sógcò**.  
 ~ lint *n.* **c'lèndé**.  
 ~ material *n.* **dòorò**.  
 ~ plant *n.* **lèndé**.  
 ~ thread *n.* **m'lèndé**.  
 ~ tree *n.* **rón**.

## craftiness

- cough *id.* **kòhón**;  
*n.* **òlò**<sup>1</sup>.
- count *v.* **ògmá**; **ópsè**.  
 counting *n.* **d'ògmò**.
- country *n.* **ù'còpó**.  
 countryside *n.* **d'kàdè**.
- courage *n.* **àrmâ**<sup>2</sup>.
- courier *n.* **k'còmè**.
- courtyard *n.* **gwén**.
- 'cousin' *n.* **hànù**.
- cover *n.* **v'sàktà**; **d'ùbgcú**; **k'yàapà**;  
**d'zohè**;  
*v.* **báarà**; **bití**; **hòbà**<sup>1</sup>; **ròbánkà**;  
**sírí**; **swèpá**; **swírí**; **tègé**.  
 ~ up *v.* **sípkà**.  
 ~ up completely *v.* **lálàmà**.  
 ~ up self *v.* **bitisí**.  
 covering *n.* **c'ròbnò**.  
 mat *n.* **k'péipéi**.  
 traditional cover put over babies *n.*  
**k'rùbá**.  
 un ~ *v.* **àbàsá**.
- covet *v.* **céntkà**<sup>1</sup>.
- cow *n.* **naamá**.  
 old ~ *n.* **k'ràkkà d'bàtà**.
- coward *n.* **gèlgóngó**.  
 cowardice *n.* **k'gèlà**.
- cow-itch (plant) *n.* **kùlù**<sup>3</sup>.
- cowries *n.* **kíndpùsiní**.
- crab *n.* **àvâ**<sup>2</sup>; **àv-dwírì**, *see*: **àvâ**<sup>2</sup>; **cèk**  
**àvâ**; **kángá**<sup>1</sup>.  
 ~ hole *n.* **kángá**<sup>1</sup>.  
 kind of ~ *n.* **kángá àvâ**<sup>1</sup>.  
 male ~ *n.* **èckè**.
- crab grass *n.* **v'cínkè**; **gèngè**<sup>2</sup>.
- crack *adj.* **kwángràm**;  
*id.* **wàs**;  
*n.* **k'bàkà**; **hómá**;  
*v.* **càktá**; **kyoso**.  
 ~! *id.* **bàd**; **hwíu**; **kàgàt**; **kát**;  
**pàs**<sup>2</sup>; **pát**.  
 cracked skin *n.* **k'bàkà**.  
 toe ~ *n.* **m'gèggé**.  
 whip ~ *id.* **swáp**.
- crackle *id.* **kágágâu**.  
 crackling *id.* **pákrá-pákrá**.
- craftiness *n.* **s'vèrè**.

**crane (bird)**crane (bird) *n.* **filfilì**; **hòrángá**.cranium *n.* **k'kògò<sup>2</sup>**; **kògk d'hí**, *see:* **k'kògò<sup>2</sup>**.crash *id.* **zùtùtù**;  
*v.* **tàméskè**.—! *id.* **bàs**; **bèp**; **bòk**; **kâu<sup>2</sup>**; **kwâu**;  
**kwèk**; **kyàs**; **kyòs**; **pàs<sup>2</sup>**;  
**rwègèp**.— heads *v.* **tèmèsé**, *see:* **tèmè**.craving *n.* **k'dísì**.meat — *n.* **pùktù<sup>2</sup>**; **ì'tàbí**.crawl *n.* **k'kwèn**; **sáatámbatà**.crawl *an.* **c'kùcbù**;  
*v.* **swàin**; **twèplá**;  
*vi.* **làlgà**.creaking *id.* **kàgàgà**.creep *v.* **dèbá**;  
*vi.* **làlgà**.— up on *n.* **m'kwé**;  
*v.* **kwèemsé**.creeping up *id.* **kwèkwèkwè**, *see:* **m'kwé**.creeper *n.* **àtróngà**; **cón-ómò**; **dàdgó<sup>1</sup>**;  
**d'góngónò<sup>2</sup>**; **hàmbò**; **hòmbò**;  
**hyòn<sup>2</sup>**; **òkácì**; **ònó<sup>1</sup>**; **òn dápà**,  
*see:* **ònó<sup>1</sup>**; **pàktà<sup>2</sup>**; **ràngè**.tanning — *n.* **k'lòonó**.crested warbler *n.* **kác-hyàamù**, *see:* **kácì**.crevice *n.* **k'bàkà**; **k'pàgò**; **k'págpágo**.cricket *n.* **gàntà**; **ràrmù**.  
small — *n.* **cèrgstó**.cripple *n.* **lèmè**.criticise *v.* **kèksá**.negative criticism *n.* **s'lúklúkù**.crocodile *n.* **càwíimà**.crook *n.* **d'kòntò<sup>1</sup>**.crooked *id.* **wángrí wángrí**;  
*v.* **kóndkò**.crookedly *ad.* **dùvdùvù**;  
*adv.* **yàkrè yàkrè**.cross (crucifix) *n.* **k'gámbá**.cross (move) *v.* **pàsà**; **pàsànná**;  
*vt.* **bédgà**.crossing *adv.* **váf**;  
*n.* **d'pàsà**.cross-eyed *adv.* **ècèem**.**curl**crosspiece *n.* **v'bèdgcó**; **v'èdgcó**.crouch *v.* **àlbá**.crouching *adv.* **gòngrèe**; **kwègbòo**;  
**kwigrìi**.crow *n.* **yògò**.crowd *n.* **d'bugù**.crowded *id.* **kàkté**.in a — *id.* **mèsmèsè**.crowds *id.* **ròom**.crown *n.* **k'pámpámá**.crude *n.* **d'àlá**.crumble *id.* **zùtùtù**;  
*v.* **hògmá**; **kwátámkà**.crumbly *ad.* **gàzàrgàzrò**.crumbs *n.* **m'yátrá**.crumple *v.* **bòlgó<sup>1</sup>**.crumpled *adj.* **dák**; **switàrkniì**.crunch *adv.* **kàgàu kàgàu**;  
*id.* **kágágâu**.— mushroom *n.* **kágágâuno**.crunched *id.* **kwèu**.crunchingly *id.* **kàu kàu**, *see:* **káu<sup>1</sup>**.crush *v.* **hògmá**; **nàktá**; **ròpò**;  
**rùgúmkù**; **tèmè**; **yágámkà**.crushed *ad.* **mòdkskè**;  
*id.* **dìgmèe**; **kwèu**.cry *ad.* **rèdédè**;*excl.* **hâi**;*v.* **cídò**; **kánkà**;*vi.* **kàngâ<sup>2</sup>**; **ònò<sup>2</sup>**.— of surprise *excl.* **wíi**.— out *v.* **kánskè**.—-baby *n.* **s'pákí**.stop crying *v.* **rèsá**.Cuckoo *n.* **kolkol molo<sup>2</sup>**; **úncùbù**.cudgel *n.* **d'kòntò<sup>1</sup>**; **d'kyùrú**.cult *n.* **m'gìlà<sup>1</sup>**.cultivating *n.* **ù'gòvò**.cultural awareness *n.* **c'lélòjì**.cunning *n.* **s'verè**.cup *n.* **ì'kòkló**.cupboard *n.* **k'kábòod**.curious *adv.* **gángáná**.curiosity *n.* **d'vergá**.

curl v. **kwétámkè**; **lé**.  
 curled *adj.* **gwèzèem**.  
 curled lips *adj.* **bèdèem**.  
 curse n. **à'dèmlò**; **d'rèbó**.  
 curses! *excl.* **kás**.  
 curtail v. **màksí**.  
 curvature n. **d'kòntò<sup>2</sup>**.  
 curve *id.* **dós**; **dús<sup>1</sup>**.  
 curved *ad.* **kóbót**.  
 curved out *id.* **dóngdóngó**.  
 custard apple, wild n. **lándá**.  
 custom n. **ì'vétká**, *see:* **vetà**; **d'vétámà**,  
*see:* **vetà**.  
 cut *adv.* **s'kèmé**;  
 n. **d'òvésè**;  
 v. **gwèsé**; **jògtsó**; **kè**; **kwà<sup>3</sup>**;  
**kwà<sup>3</sup>**; **ódámká**; **òvà**; **sèpénkè**;  
*vi.* **kàsá**.  
 ~ completely v. **kàdksá**.

~ down v. **gèglé<sup>2</sup>**.  
 ~ firewood v. **sàpà<sup>1</sup>**.  
 ~ off *id.* **mùdùt**;  
 v. **gédá**; **kàsànná**; **yòdò**.  
 ~ oneself v. **òvésè**.  
 ~ open *vi.* **pànká<sup>2</sup>**.  
 ~ out v. **gèdmà**.  
 ~ self v. **gèdèsé**.  
 ~ throat v. **pànà**.  
 ~ toe n. **m'gèggé**.  
 ~ up v. **gédá**; **kèkdé**.  
 ~ with sickle v. **gòsò**.  
 cutting n. **m'gósó**; **d'gyúngù**.  
 cutting off v. **rèngkè**.  
 untidily ~ *adj.* **bèzèem**, *see:* **bèzè**.

cutlass n. **k'àddá**.

cycle v. **rìgà<sup>2</sup>**.

Cymbopogon ruprechtii n. **kèkkè**.

## D - d

dab v. **zòbò**.  
 Dabai homage n. **hàu<sup>2</sup>**.  
 daddy n. **bàabá<sup>2</sup>**.  
 dallying *id.* **kák<sup>2</sup>**.  
 damage v. **náasè**.  
 damp *id.* **bònbonò**; **òs-òsò**;  
 v. **hyùmúkù**.  
 ~ ground n. **ù'sùmù**.  
 be ~ v. **òsò**.  
 dance n. **hèvo**;  
 v. **hèvá**; **kyósmò**; **yàktá**.  
 dancing n. **s'gètà**.  
 Dane gun n. **k'bíndigài**.  
 danger n. **kùngávyònvá**.  
 dangle v. **dàngdàngù**; **gàpàa**.  
 dangling *adv.* **ràataa**; **rànkà ránkà**;  
**vìgìm**;  
*id.* **dàngàm**; **dìgdìgì<sup>2</sup>**;  
**gàvgàvã**; **tòngtòngò**.  
 dappled *id.* **kèbkèbè**; **kìskìsì**;  
**kyàbkyàbà**.  
 dare you to! *excl.* **màak yó!**

dark *ad.* **bùkbùkù<sup>2</sup>**; **cìriim**;  
*adj.* **cíp<sup>1</sup>**;  
 n. **ì'cùmùnkùnnù**; **c'gùdtù**.  
 sudden ~ *id.* **kwìrìp**.  
 travel in ~ *adv.* **támbitámbi**.  
 Dark Chanting Goshawk n. **pàa-púsú**,  
*see:* **pà**.  
 darn v. **màngsá**.  
 dart n. **d'lón<sup>1</sup>**.  
 darting tongue *id.* **mèlèem**;  
 n. **s'lèlèmsè**; **lèlèem**.  
 dash *id.* **hàgàt**;  
 n. **ù'kécé**;  
 v. **gèlgké**; **pèté**.  
 dashing in *id.* **kyárbát**.  
 ~ tree n. **bàró**.  
 daub v. **sùkù<sup>2</sup>**.  
 daughter n. **wà wántá**, *see:* **wà<sup>3</sup>**.  
 daunt v. **gètáskà**.  
 dawdling n. **c'kèklé**.  
 dawn n. **bùcbùcù**; **hàkhàkà**; **ù'pùn**;  
**yàbyàbà**;  
 v. **kwàakà**; **zánkà**.  
 day n. **d'hwén**.

**day-after-tomorrow**day-after-tomorrow *n.* zà̀nàm né.day-before-yesterday *adv.* hwéd dè̀hánd nè.daze *ad.* dà̀ntràm;  
*v.* vìlá.dazzling *id.* màkàkà.dead, be absolutely *v.* mènákà.deaden *v.* wá̀gagstà.deaf *n.* m'kyùrmù.~ person *n.* kyùrmù.become ~ *v.* kyúrumkù.turn a ~ ear *v.* bóngà.dearth *n.* bùsámton<sup>1</sup>.death *n.* à'wá~ drum *n.* hìnd án wá, *see:* d'hìnà.~ stench *id.* kwèng.throes of ~ *ad.* gà̀dàm gà̀dmù ;  
*n.* s'sà̀dàmsè.decayed *v.* zúgkù.deceive *vt.* pàlà .deception *n.* c'lèemsè.decide *v.* dàgà.decision *vn.* c'dàgà.declare *n.* hòbányànè.decomposed tissue *n.* m'kóo.decorate *v.* c'kwètàmsè.~ calabash *v.* kòkó<sup>1</sup>.decoration *n.* c'wàlgò.granary decoration *n.* v'bèdàa.leaf decoration *n.* lállè .decrepit *id.* lèdòo .deed *c'*yòmkò.deeka *n.* zòor gyózó.deep *adj.* pímkà;*adv.* dép;*v.* lòokó.~ breath *id.* hàkàp.~ part *n.* ù'kùbù.defame *v.* rwàgsmàn dìná.default (to) *id.* lék díyá.defecate *v.* sàlgá.definitely *excl.* hòdúngé, *see:*

hòdànbó;

*id.* kèng .deform *v.* gàlà .deformity *n.* d'rèbó .**develop**~ of mouth *n.* c'mànimàni.dehydration *n.* m'kákó.dejectedly *adv.* rònkòm<sup>2</sup>; sùntée.delay *v.* évsè; nóvkà; nòvaskà;  
*m'*zínkí.delaying *id.* kák<sup>2</sup>.Deleb palm frond *n.* k'kákda.deliver *v.* cètè<sup>2</sup>; gwágmì.deliver baby *vt.* mátà.demon *n.* k'ákù .dense *adv.* yàaù.~ forest *n.* d'gàgà , *see:* gágá.densely *adv.* jàaù.dent *v.* dùvgkù; nà.dental problems *n.* kàtnà.deny *v.* hyà<sup>2</sup>; m'hyóokò.depress *v.* lò.depths *n.* ù'kùbù.deride *n.* m'sábó;*v.* gòndà; hyáakà.descend *v.* cìzà; sàrgà; sèrèp; sóodà;  
*vìlkkà; vírvírí.*descent *n.* d'cìzgcìzgnì, *see:* cìzà.describe *v.* vátá.desert *n.* c'ìrì.desert date tree *n.* bàró.deserter *n.* ù'kúzá.desire *n.* k'dísi; ù'kàré; k'kwèdé ;  
*ì'kwéetkè; d'tònké;*  
*v.* cèntkà<sup>1</sup>; kàrúyàakà;  
*kwéetkè.*~ for meat *n.* pùktù<sup>2</sup> ; ì'tàbí.desist *vt.* làgà .desk *n.* k'tébùr.despise *v.* gìná; ílkà.despondently *adv.* rònkòm<sup>2</sup>; sùntée;  
*zúm.*destined spouse *n.* gáagù.destructiveness *n.* d'nàasè.detach *id.* mùdùt;*v.* àkàskà.Detarium Senegalense *n.* gògà.deteriorate *v.* cèetkà.develop *v.* bùtù.

**devil**

- devil *n.* kùngávyònvá.  
dew *n.* mó; *c'*mó; ù'sùmù.  
dewlap *n.* v'lòmò; k'rágdǎ.  
diarrhoea *n.* *c'*bàsè; m'rwà;  
*v.* básà.  
dictionary *n.* k'bàtksà .  
die *v.* wá  
~ completely *v.* wàagsì.  
died *v.* úkù.  
different *ad.* bámbámá;  
*adj.* bècè;  
*id.* s'gó s'gó, *see:* gó.  
Differential Grasshopper *n.*  
búmb-s'gwé.  
difficult *n.* nétè.  
be ~ *v.* révkà; tètè.  
with difficulty *ad.* pùkpùkù;  
pùktí-pùktí; sàdk-sàdkù.  
dig *v.* hárábsì; hìnà; hyàpá ;  
tàsàbsá.  
~ deep *v.* lòosé.  
~ up *v.* bètké ; hàbsá; òlkó ; vèktá.  
~ with difficulty *v.* kyòktó.  
digging rod *n.* k'dàksá.  
digging tool *n.* cìdkó.  
dignified *id.* gùsùm.  
dilapidated *id.* lèdòo .  
dilemma *v.* révkà.  
diligent *adj.* kintàm nù'cón.  
dilly-dallying *n.* *c'*kèklé .  
dilute *adv.* kùnkùnù;  
*id.* róbróbó;  
*v.* ógó<sup>1</sup>; yágsà.  
dim *adv.* bùutàà.  
din *n.* d'gúbgù; ù'gùdgdù; ì'òzé.  
ding-a-ling *id.* káram-káram.  
dip *v.* dàcà; hyàpá ; kòbò<sup>2</sup>;  
kwággà; kwèbé; zàbà; zàbgá.  
~ out *id.* kwèlò;  
*v.* kólkó; kwédte.  
~ sth into *v.* kyù.  
dipper *n.* ì'kòkló.  
direct *adv.* rócócó ;  
*id.* myá.  
looking ~ *ad.* pàvavà.

**disobedience**

- dirt *id.* wàp<sup>2</sup> ;  
*n.* k'bècè; k'kimà; *c'*kóptó;  
*c'*lìmlà.  
~ cheap *ad.* k'lèvé.  
dirtiness *n.* *c'*lìmlà.  
dirty *adj.* cwèin; yòin;  
*id.* cès; kwàp;  
*v.* dèkànskè; gwàansá;  
pòksò.  
disagree *v.* góndà; m'hyóokò; náasè .  
disagreement *excl.* wàdéedá.  
disappear *v.* mírámsì; mìtá.  
~ gradually *v.* wálámkà.  
disappeared *adv.* pídu.  
disappoint *v.* wérámkè.  
be disappointed *v.* ìlkà.  
disapproval *excl.* wádàn.  
discharge *n.* m'kóndí.  
discipline *v.* kàagá ; vèná.  
discontent *v.* gìná.  
discord *adj.* kyàiin.  
discourage *v.* gètáskà.  
discover *n.* m'gàncò .  
discriminate *an.* *c'*kèkèkò; *c'*kwèsá .  
discuss *v.* káapá<sup>1</sup>;  
*vi.* làlká.  
discussion *n.* rìgà , *see:* rìgà<sup>2</sup>.  
disease *n.* bùlábúlá<sup>1</sup>; dàpà<sup>3</sup>; gàagó;  
kókkòbì; kókró; kwàana<sup>2</sup> .  
children's ~ *n.* d'kàn.  
foot-itch *n.* ù'mágyòzò.  
disgust *excl.* háan;  
*n.* s'zè.  
be disgusted *v.* ìlkà; kèmgte.  
disgusting taste *n.* dànà.  
dish *n.* ì'sèndè.  
dishevelled *adv.* jùjjùjjù.  
dishonestly, act *v.* hìtksà; lèbé<sup>1</sup>.  
disintegrate *v.* wálámkà.  
disinterest *v.* àu.  
dislike *n.* k'dá;  
*v.* ìlkà.  
dislocate *v.* mùtìsì; mùtúskù.  
dislocation *n.* d'mùtìsì.  
dislodge *v.* gécmá<sup>2</sup>.  
disobedience *n.* m'hòngàmzán.

## disorderly

disorderly *adj.* **bàrkànsàa**;  
*id.* **kàkté**;  
*n.* **ù'bàrkátàì**.

disown *v.* **m'hyóokò**; **kùzú**.

disperse *v.* **bárgsà**; **swàa**; **wázgkà**.

display *v.* **zèlé**.  
— teeth *v.* **ékée**.

displease *v.* **émskè**.

dispose of *v.* **bàtà**.

dispute *v.* **bibá**.

disrespectful *ad.* **zènkrem**;  
*n.* **d'gwèn<sup>2</sup>**.

disrupt *v.* **gédgà**.  
— work *v.* **kyùulsí**.

dissatisfied, be *v.* **kèmgte**.

dissension *adj.* **kyàiin**.

dissolve *vi.* **bálgúnù**.

distance *n.* **m'nàkà**.

distaste *n.* **dànà**.

distended *id.* **cémàa**.

distinctly *adv.* **kwándás**.

distract *v.* **kétámsè**; **kyùulsí**.  
distracted *ad.* **kyàkòo**.

distress *n.* **kàngù**

disturb *v.* **gédgà**; **rùkù**.  
disturbed *adj.* **bàrkànsàa**;  
*adv.* **rikàa**.

dive *id.* **fàa**;  
*n.* **d'kòbó**;  
*v.* **àrà**; **kòbó**.

divide *v.* **bàkrà**; **dàkàsá**; **gètá**;  
**kàakànsi**; **kèkdé**; **wànká**;  
**wànké**.

division *n.* **ì'hwèdè**; **m'kàakànsi**.  
plan to — sth *v.* **kyàaká**.

diviner *n.* **hòbgò**.

dizzy *n.* **m'kàlankànnà**.

do *n.* **à'émkò**, *see:* **èrà<sup>2</sup>**;  
*v.* **èrà<sup>2</sup>**.

— again *v.* **pòolá**.

— not! *v.* **kádà**.

— well *v.* **ékkè**.

be done *v.* **tá<sup>2</sup>**; **táakà**.

dodge *n.* **vís**, *see:* **vísà**;  
*v.* **dàsà**; **hwàtà**; **vísà**; **zèè**.

dodging *adv.* **c'bílílù**.

## dregs

dog *n.* **jógò**; **ómò<sup>1</sup>**.  
— collar *n.* **c'túntú**.  
— food *n.* **jógó**.

dome *adv.* **kwàmbàm**.

dominate *v.* **hùgúdkù**.

donkey *n.* **jánká**.  
male — *n.* **bíngí**.

don't *v.* **kádà**.

door *n.* **d'gwèdá**; **rikàd gwèdá**.  
doorstep *n.* **v'gòdà**.  
doorway *n.* **biràvnaìsá**.  
(for mice) *n.* **dó<sup>2</sup>**.

dosh *n.* **kíndì**.

dotted about *adj.* **kèràmkèrmò**.

doubt *an.* **hébhébo**;  
*excl.* **àsé**;  
*n.* **hébo**; **k'kéké**;  
*v.* **làrà**.

doubtfully *adv.* **hèbhèbo**, *see:* **hébo**;  
**yòbyóbo**.

dove *n.* **gòràbdàlánda**; **gòràb**;  
**gòràb d'lánda**; **gòràb púsú**;  
**gòràb yàahì**; **kwèè**.

down *n.* **d'làcù**.  
cause sb's downfall *v.* **kyùulsí**.  
downcast *adj.* **naàm c'dèbè**.  
downpour *id.* **cècècè**.  
go — *v.* **sárgà**; **tàkbá**; **vilkká**.

drag *v.* **hùkà**.  
— away *v.* **fémte**.

dragonfly *n.* **dàcámhò**.

drain (underground) *n.* **bílòngnò**.

drama *n.* **fyàakánwáa**.

draught *v.* **dúkà**.

draughts *n.* **k'zòngá<sup>2</sup>**.  
— move *n.* **ù'dàrgè**.

draw (a bow) *v.* **òlò<sup>2</sup>**.

draw (liquid) *v.* **ìbà**; **kòbò<sup>2</sup>**.

draw (picture) *v.* **géndè**; **sà<sup>2</sup>**.

draw (pull) *vt.* **nàkà**.  
— open *v.* **lwàtà**.

dread *n.* **bùgàm d'hórmò**.

dream *an.* **u'vátò**;  
*n.* **bèenâ**.

dreamer *an.* **u'vátò**.

dregs *n.* **c'bèdé**.

**drenched**

drenched *id.* **cwèmèè;** hòmbàm;  
**kwèp;** kwètèp; kwìtip.

dress *n.* ì'tágù;  
*v.* **yáapà;** zwiákàlsà.

dried *id.* **káu<sup>1</sup>.**  
~ hard *id.* **kádádá;** kánggrám .  
~ okra *n.* **kyókró.**  
~ vegetables *n.* **s'càkà<sup>2</sup>.**

drill *v.* **wèkdé .**

drink *v.* **hàdgá;** hàpàsá; kàaká; sò;  
*vt.* **sòo.**  
sour ~ *n.* **ù'wàamà .**

drip *v.* **dòk.**  
dripping *id.* **cwèmèè.**

drive away *v.* **àgà;** kwárámsè;  
*vt.* **vògà.**

drivel *an.* **c'gásrá .**

driver ant *n.* **mèsè.**

drizzle *adv.* **mìsmìsì;**  
*n.* **yàntánpánnì ;**  
*v.* **kwìzkwìzi;** mískà; rúrù.  
drizzling *id.* **kwèzkwèzè.**

drongo *n.* **sémbàrè.**

droop *v.* **kòdòo.**  
drooping ears *id.* **kìdòo;** ràbàm.

drop *v.* **cìttá;** òmà<sup>2</sup>; dòk; hétè;  
*vt.* **bàtó.**  
~ in *v.* **kyù.**  
~! in water *id.* **tàndàm.**  
~! into water *id.* **kyúrbút<sup>2</sup>.**  
drops *id.* **càccàccà.**

Drossy-backed Drongo *n.* **sémbàrè.**

drought *n.* **m'kákó;** m'sèdá.

drowsy *n.* **m'kàlankànnà.**  
drowsiness *n.* **k'yàatáyà.**

drum *n.* **d'bàatí;** d'bòorò;  
*v'* **címímá;** d'gàngá; d'gòngò;  
*v'* **gwé<sup>1</sup>;** d'hìnà ; d'hwèrkè;  
*v'* **kírú;** kúkdú<sup>1</sup>; d'púkkàmpùrì;  
*c'* **ròbnò;** d'tòofé.  
~ stick *n.* **d'dàccà.**  
~ tightener *n.* **d'ápcò.**  
accompanying ~ *n.* **káalá;** d'kwíryá.  
chief's drum *n.* **hind c'gomo,** *see:*  
**d'hìnà.**  
drummer *n.* **ká c'hìnà;** wénè.  
drumming *n.* **c'zàrì.**  
drumming sound *id.* **kírkítíkàtàp.**

**dying**

hourglass ~ *n.* **d'gúlà.**  
small ~ *n.* **káalá;** d'kádágá; d'kwíryá.  
snare *n.* **jàjè.**  
special ~ *n.* **d'hwèlkè.**

drunkard *n.* **sóogè.**

drunkenly *adv.* **yàngà yàngà .**

dry *adj.* **kwànggrám ;**  
*v.* **hó<sup>1</sup>;** hoo; hòokò; hóoskè;  
**hùlù ;** kàméské.  
~ face *adj.* **bègtèm.**  
~ out *v.* **céndà;** lé.  
~ season *n.* **yàngávnihwén.**  
~ spell *v.* **kòsò<sup>2</sup>.**  
~ up *v.* **hwàa<sup>2</sup>.**  
become ~ *v.* **háaba.**  
drying *n.* **c'gàngò.**  
drying out *n.* **m'kákó.**  
make ~ *v.* **kwétámkè.**  
sun ~ *v.* **gàngà.**

duck *n.* **àgwàgwá;** hùgù;  
*v.* **àrà.**

dull *adv.* **pùutàa;** tàntràm; vàgtàm;  
*id.* **làlùu;** màcàm  
*n.* **dòotòpò;**  
*v.* **wáagstà.**  
~ person *n.* **kàkkà;** kyùkrù.  
dullard *n.* **m'kipí.**

dumb *adv.* **swàplàam.**  
~ person *n.* **béébé<sup>1</sup>.**

dumpling *n.* **d'bònkállò;** d'gádbá;  
**d'kwátkà ;** d'làndà.  
small ~ *n.* **ì'bònkállò.**

dumpy *adj.* **báttármà<sup>2</sup>.**

dung beetle *n.* **còkó .**

dusk *n.* **ù'yàatà<sup>2</sup>;** ì'yáatkà.

dust *id.* **k'búdbúdu;**  
*n.* **d'búdgù;** d'lègè; màrà;  
*v.* **pákdá;** pézgà.  
become dusty *v.* **bùktù.**  
cloud of ~ *adv.* **pùlàa.**  
~covered *adj.* **búdgàskí.**  
dusty *adj.* **búdgkú.**  
like a ~-storm *id.* **kiràa.**  
sleepy ~ *n.* **bèkné.**

duty *n.* **à'yòmkò .**

dwarf *n.* **d'kítú.**

dying *ad.* **gàdàmngàdmù .**

## E - e

eagerly *adv.* **tóoskò.**

eagerness *n.* **ù'kàré.**

eagerly *adv.* **hyòdhyòdò.**

eagle *n.* **bàtkê; hàpsipá; sàkrà.**

Martial *~ n.* **zàngái.**

ear *n.* **ù'cón.**

*~* lobe *n.* **gónódò nù'cón;**  
**ràngáv-nù'cón; yòngád**  
**nùcón.**

ears sticking out *id.* **gìvlàm.**

early *adv.* **ù'kái; àukâiné, see: ù'kái;**

**nàmzànnàmzàna.**

*~* sowing *an. c'* **swègè;**  
*n. c'* **mègá.**

earlier *adv.* **bèèbè<sup>2</sup>.**

start *~ v.* **àtèsé; gàdèsé; kàtèsé;**  
**tàkèsè.**

earrings *n.* **rímàccón.**

earth *n.* **ù'còpó; c'hwín; c'kàblù.**

earthenware bowl *n.* **ì'sèndè.**

earthworm *n.* **twèkrè.**

earwig *n.* **cwèc vánnaatà.**

ease *v.* **bàtèsé; bàdá.**

*~* off *v.* **mààksí.**

*~* to sleep *v.* **làvàsá.**

at *~ adj.* **hòzòò;**  
*v.* **bàtúsù.**

east *n.* **á'cònà; rwàmmà d'hwén.**

easy *adj.* **hòzòò.**

easily *adv. c'* **kòò; pùrùs; vód;**  
*id.* **mét.**

eat *v.* **ásmà; yàa d'kálà, see:**  
**d'kálà; làmlàmà; òká; ryà;**  
**yòomsò;**  
*vt.* **yà<sup>2</sup>.**

*~* meat with mush *v.* **gèggé.**

*~* mush without soup *v.* **èplé.**

*~* ravenously *v.* **làkàmsù.**

*~* up everything *v.* **tòlòskò.**

eating *n.* **ù'yáo.**

ebony tree *n.* **kòblò.**

economical *adj. m'* **kègá;**  
*v.* **tèlké.**

edge *n.* **kóndò; v'kóo.**

edge (move) away *v.* **hòdgó.**

educate *v.* **làasà.**

effort *ad.* **pùktí-pùktí;**

*n. d'* **hángá.**

best *~ adv.* **tàasàmlà.**

make an *~ v.* **hòdksé; pùktú<sup>1</sup>.**

with *~ ad.* **pùkpùkù;**  
*adj.* **kìntàm nù'cón;**  
*adv.* **sèksèkè.**

egg *n. d'* **gyàn.**

aphid's eggs *n.* **ù'wàamà.**

eggs *n.* **gyàn.**

egg-shell *n.* **k'kókárwá.**

lay *~ v. d'* **dúkú; évkà.**

eight *num.* **yáarù.**

either *con.* **álà<sup>1</sup>.**

eke out *v.* **gèggé; kègá; tèlké.**

elbow *n.* **kòkò.**

elder *n. d'* **hwèngè.**

*~* sibling *n.* **mágazé.**

elderly one *n.* **mànkà.**

elders *n. c'* **bàabánà; c'sàkà.**

electric catfish *n.* **nècé.**

elephant *n.* **lògmó.**

elephant grass *n. v'* **còpà;**  
**gyúmbèlàrà; júmbèlàrà.**

elephant-snout fish *n.* **bódbódó<sup>2</sup>;**  
**lóobè.**

elevation *id.* **kíkàa.**

eloped *adv.* **bídù.**

else *adj.* **bèrcè.**

emaciate *v.* **lèeké.**

ember *n. d'* **kángù.**

embrace *v.* **àmà<sup>2</sup>; hòktá.**

*~* warmly *v.* **hàmtá.**

Emir *n.* **gòmò.**

emphasis *n.* **sénó;**

*part.* **bó<sup>2</sup>.**

emphasize *v.* **hìkàmsà; hyààkská.**

employ *v.* **kàbà.**

## empty

empty *adj.* **pyángás** ; **tálám**;  
*v.* **kwággá**; **ròbá**.  
 ~ out *v.* **kivú**.  
 ~ pods *n.* **c'sòotá**.  
 enclose *v.* **swèpá**.  
 encounter *n.* **d'gwàanà**.  
 encourage *v.* **kàmksá**; **òbgàvsò**.  
 encouraging words *n.* **d'hwélsè**.  
 end *n.* **d'fécché**; **d'kwèrá**;  
*v.* **tá<sup>2</sup>**; **táagsà**.  
 ~ of *n.* **d'kwéné**.  
 ~ of an event *n.* **d'tàagcò**.  
 ~ of sugar cane *n.* **d'twèré**.  
 ~ up *v.* **kwèrá**.  
 ended *id.* **kàk<sup>3</sup>**.  
 endure *v.* **kòkálkò**.  
 energy *n.* **hyáamnù**.  
 engagement work *n.* **gòlmò**.  
 engine *n.* **ínjì**.  
 engulf sb in sth *v.* **kyùulsí**.  
 enjoyingly *adv.* **dóotó**.  
 enjoyment *adj.* **kémád'páskà**.  
 enlarge *v.* **lògòsò**.  
 en-masse *id.* **mèsmèsè**.  
 enough *v.* **gúbkù**; **máankà**.  
 enquire *v.* **ìpká**.  
 entangle *v.* **dángà<sup>2</sup>**; **gándkà**; **gàgánkà**;  
**sàknà** ;  
*vt.* **àlkské** .  
 become entangled *v.* **sádkà**.  
 entangled *v.* **sàkánkà** ; **sánklà**.  
 entanglement *n.* **c'gággánsí** .  
 enter *v.* **swàp**;  
*vi.* **ùvǎ**.  
 ~ water *v.* **hyó<sup>1</sup>**.  
 entertainment *n.* **ù'gónó**.  
 enthusiasm *n.* **s'zákí**.  
 entirely *n.* **d'kálà**.  
 entrance porch *n.* **d'kàbà**.  
 entrenched, be *v.* **hùgúdkù**.  
 entwine *v.* **gándàlkà**.  
 environment *n.* **d'gyàarà**.  
 envy *n.* **d'hyùbù**.  
 Epicureanism *n.* **hénù d'kèmè**.

## everyone

epidemic *n.* **pókrò**; **rwànrwánnà** .  
 epilepsy *n.* **v'làlálà**; **v'làllàllà**.  
 epithet *n.* **m'hyúkú**; **rikàv gèlà**;  
**ríkswàakà**.  
 ~ of wrestler *n.* **lélmò**.  
 epoch *n.* **zámánè**.  
 equal *n.* **bòoyí**; **cáará**; **hyàaré**;  
**v'kémé**.  
 equate *v.* **hónsà**.  
 equipment *n.* **rí nà'yòmko**, *see:* **k'rí**.  
 erect *ad.* **rádádá<sup>1</sup>**;  
*adv.* **cwáav**; **dàs**; **hwáng**  
**hwángó**; **jàktàl**;  
*id.* **gávgává**; **géev**; **gévgévé**;  
**gìngàa**; **jèktèl** ; **kàm**; **kéev**;  
**myá**.  
 erection *id.* **lwàin**;  
*n.* **m'gàngà**.  
 escape *v.* **s'kwèbàlsè**; **sòpà** .  
 ~ hatch *n.* **dó<sup>2</sup>**.  
 escort *n.* **d'swí**;  
*v.* **swí**.  
 established, be *v.* **hùgúdkù**.  
 esteemed title *np.* **càmbá**.  
 eternal *adj.* **hál yè émtè**.  
 ~ life *n.* **còpú púsú**, *see:* **ù'còpó**.  
 eucalyptus *n.* **tùràré**.  
 Eugenia Owariensis *n.* **wiimi**.  
 eunuch *n.* **pèsmò** .  
 euphemism *n.* **m'hyànà**.  
 evade *v.* **s'kwèbàlsè**.  
 evaporate *v.* **bàlbàlà<sup>1</sup>**.  
 even *conj.* **hál**.  
 ~ if *con.* **álà<sup>1</sup>** ; **kó<sup>1</sup>**.  
 even up *v.* **kíkà**; **tògàdsá**.  
 evening *n.* **à'rìmá**; **à'rìmtúp**; **ù'yàatà<sup>1</sup>**.  
 event *n.* **v'dà** .  
 ever- *con.* **kó<sup>1</sup>**.  
 -ever *adv.* **dè**.  
 everlasting *adj.* **hál yè émtè**.  
 evermore *adj.* **hál yè émtè**.  
 every day *adv.* **kóyè hwédà**, *see:* **kóyè**.  
 everyone *pro.* **kówè**.

**everything**

everything *n.* **lèvún lèvúnè**;  
*pro.* **kóyè**.

everywhere *adv.* **kópè**.

evil *n.* **v'dúmú**.

~ day *n.* **hwèd yòndá**.

~ spirit *n.* **k'ákù**; **gèntàdgá**.

~ spirits *n.* **rínáscé**.

encounter with ~ spirit *n.*  
**d'gwàancó**.

possessed by ~ spirit *id.*  
**kyòskyòsò**.

ewer *n.* **d'bímá<sup>1</sup>**.

exactly *adv.* **cíp-cíp**; **dégdégé**; **dígdígí<sup>1</sup>**.

exaggeration *n.* **ù'hulù**.

exaggerated fuss *adj.* **ù'gèdgédè**.

examine *v.* **bàakú**; **bèngsá**; **dàbà**.

~ critically *v.* **kèksá**.

minutely examined *id.* **kèu**.

example *an.* **c'kwèsá**.

exceed *v.* **kèpèskè**; **kyúrám̀sì**; **pàtà**;  
**sòdò**.

excess *adv.* **túskà**.

excessively *v.* **kèpèskè**.

exchange *v.* **sèsè**; **sésó**.

excite *v.* **zàngtá**.

exclaim *v.* **kà̀ksá**.

exclamation *n.* **d'gúdgù**.

exclamation mark (!) *n.* **s'kà̀ksà**.

excrement *n.* **m'rwà**; **c'wín**.

old ~ *n.* **bètèk c'wín**.

pass ~ *n.* **d'kwègdò**.

exert *v.* **tègdé**.

exhausted *id.* **dò<sup>3</sup>**.

exile *v.* **cwagkà**.

exist *v.* **lásòkò**.

exit *n.* **ì'kè**;  
*vi.* **rwá<sup>1</sup>**.

**fail**

expansion *n.* **m'hyá**.

expect *v.* **vàlá**.

expecting *vn.* **làgsì**.

expedition *n.* **hìrí**.

expensive *ad phrase.* **òlk táu**, *see:* **òlò<sup>2</sup>**.

expert *n.* **gwàní**.

have expertise *v.* **lágá**.

explain *v.* **vàtá**.

explore *v.* **déklè<sup>2</sup>**.

expose *v.* **bà̀tksá**.

exposed *adj.* **yás**;  
*id.* **fúúrú**; **mòs**.

exposition *n.* **k'bà̀tksà**.

express *n.* **sénó**.

expression *n.* **k'bà̀tksà**.

extend *v.* **lògòsò**.

extinguish *v.* **rímsì**.

~ gradually *v.* **kwírmà**.

extract *v.* **gámbkà**; **gèsé**; **kèdà**; **mòdò**.

extravagant *adj.* **mà̀tásalá**.

extravagance *n.* **hénù d'kèmè**.

extravagantly *adv.* **bátás**;  
**pàsá̀nkàkálá**.

exudates *n.* **gògà**.

eye *n.* **d'ísá**.

~ discharge *n.* **bèké<sup>1</sup>**.

~ marks *n.* **kwèlè**.

~ opening *id.* **pà̀al**.

cross-eyed *adv.* **ècèem**.

deep-set ~ *n.* **d'kúrbò**.

eyebrow *n.* **ù'gyòmbò**; **kyòpò**.

eyelash *n.* **ù'gyòmbò**; **kyòpò**.

eyelid *n.* **kyòpò**.

flutter eyelids *v.* **lèdè**.

large ~ *n.* **c'ísá**.

large eyes *ad.* **dò̀tdò̀tò**; **dò̀ntròm**.

wide-eyed *ad.* **dò̀tdò̀tò**.

**F - f**

fable *n.* **kwírkwíryá**.

beginning of ~ *n.* **d'bírbìt**.

face *n.* **à'cú**.

~ make-up *n.* **m'kà̀tambírì**.

~ marks *n.* **kwèlè**.

plump ~ *adj.* **mògòm**; **yògòm**.

thin ~ *adj.* **bègtèm**.

fact *n.* **m'gáu**.

fade *v.* **zázkà**.

fag-end *n.* **d'twèré**.

## fail

- fail *v.* **kàlánkà; pàràntà.**  
 failure *n.* **m'làmbà.**
- faint (indistinct) *adj.* **hwérem.**
- faint (swoon) *ad.* **dàntràm;**  
*v.* **vilá.**
- feeling *~ n.* **k'yàatáyà.**  
 looking *~ ad.* **gàdàm gàmù ; pàlùu.**
- fairy-tale *n.* **mísamî.**
- fall *id.* **bèp; rwègèp; swérét;**  
*n.* **d'hyá<sup>1</sup>; d'kòbá , see: kóbà<sup>1</sup>;**  
*v.* **kóbà<sup>1</sup>; vékée;**  
*vi.* **hyá<sup>1</sup>.**
- ~* down *id.* **zùtùtù.**
- ~* flat *id.* **pitàl.**
- ~* into water *n.* **d'kòbó;**  
*v.* **kòbó.**
- ~* off *adv.* **c'kónkónkò;**  
*v.* **zútkù.**
- ~* out *v.* **kónámkà.**
- ~* short *n.* **m'làmbà;**  
*v.* **pàràntà.**
- ~* to *v.* **sàknà .**
- ~* to the ground *id.* **kwèrèp.**
- cause to *~ vt.* **hétà.**
- fallen *id.* **pàtál .**
- falling and spilling *id.* **hwès.**
- falling out (teeth) *n.* **d'kónó.**
- (of darkness) *v.* **ríbgà.**
- (of fruit) *v.* **óná .**
- sound of *~ adv.* **wénkél;**  
*id.* **fàràp; kántál; wàgdàp;**  
**wàp<sup>2</sup> ; zùgùp.**
- fallow field *n.* **d'kèngé.**
- false charge or accusation *n.* **c'kàtà ,**  
*see: d'kàtà<sup>2</sup>.*
- falsely accuse *v.* **kéekè.**
- familiar *id.* **hònghònò.**
- family *n.* **ù'bù .**
- fan (blow) *n.* **k'pèkè;**  
*v.* **húrbù; hwìrí.**
- fanning *v.* **hwìrkí.**
- fan out *id.* **bàràp.**  
 fanned out *adv.* **byàtàtà.**
- fancy that! *excl.* **ká.**
- fang *n.* **v'níná.**
- far *v.* **nákkà.**
- farm *n.* **ù'bèlà; v'wàmà**

## feed

- ~* locust *n.* **émnás-wáalà, see:**  
**émà<sup>1</sup>.**
- chief farmer *n.* **dánwéré; mádàpcí.**
- farm-end *n.* **v'súpú.**
- farmer *n.* **góvgè.**
- farmers' feast *n.* **dòom nù'gòvò.**
- farming *n.* **ù'gòvò;**  
*vn.* **m'kùlù<sup>4</sup> .**
- farming engagement *n.* **d'bòhé .**
- farming hen *n phrase.* **kácàv**  
**nù'gòvò, see: kácì.**
- farm-labour *n.* **k'risù.**
- far-off land *n.* **ù'kògò.**
- fart *id.* **kwèún;**  
*v.* **ì'lòvé; swàt.**
- fast *adj.* **pírit;**  
*adv.* **fâu; tàl;**  
*id.* **fyáin; fyàu; párát;**  
*v.* **pàdàacú.**
- ~* mouse *n.* **làgpúsú, see: làgù.**
- ~*-grown *id.* **làmplàmpù.**
- fastidiousness *n.* **s'zè.**
- fat *adj.* **bìp<sup>2</sup>; bùgtùm; síiri;**  
**tàntràm;**  
*adv.* **swàlám;**  
*id.* **kwáktál; məcàm mægí;**  
*n.* **m'nèvé; sèmmàn dúnkù;**  
*v.* **nòóká.**
- ~* mouse *n.* **háyà.**
- in a *~* stance *ad.* **gyòngrée.**
- father *n.* **bàabá<sup>2</sup> ; cètò.**
- father-in-law *n.* **kámri.**
- father's side *n.* **d'ìnbù.**
- fatigue *n.* **m'pò.**
- fear **gélkà, see: k'gèlà;**  
*adv.* **tàdètàdè ;**  
*n.* **k'gèlà; v'gèlà; ràkàsà<sup>2</sup>.**
- fearful person *n.* **gèlgóngó.**
- fearfully *adj.* **zàpàpà<sup>2</sup> .**
- feast *n.* **dòom nù'gòvò.**
- feather *n.* **k'kènè .**  
 vein of *~ n.* **v'hyànsù.**
- feckless *adj.* **védvédé.**
- fed up with *adj.* **màaká , see: mà<sup>2</sup>.**  
 become *~ v.* **mà<sup>2</sup>.**
- fed (well) *ad.* **mócó.**
- fee *n.* **c'zàrà .**
- feed *v.* **ásá.**

## feel

- feel *v.* **hòngá** .  
 ~ aversion *n.* **ù'jùnjú**.  
 ~ well *v.* **píisù**.  
 feeling *n.* **m'hòngá**.
- fell *v.* **sàpà<sup>1</sup>**;  
*vt.* **hétà**.
- female *n.* **wàntá**.  
 young ~ animal *n.* **v'swá**.
- femur *n.* **tâunikùtù**.
- fence *n.* **d'bàndà**; **gagné**; **ù'gùbù**;  
**sà<sup>1</sup>**.  
 fencing post *n.* **cev n gagne**, *see:* **cé**.
- fend off *v.* **gédgà**.
- Fennec *n.* **bánkàlá**.
- ferment *n.* **ú'mú** ;  
*v.* **épkà**; **pòò** ; **zákà** .  
 fermented *n.* **ì'zàgé**.
- ferrule *n.* **v'záu**.
- festival *n.* **d'bítí**; **càbgù**; **ù'gónó**;  
**d'hètè** .  
 sound of a ~ *id.* **jòu**.
- festive clothing *n.* **hàmállà**.
- fetch *v.* **ìbà**.
- fetish *n.* **m'gìlà<sup>2</sup>**.  
 ~ spot *n.* **cèpkò** .
- fever *n.* **bùlàbúlá<sup>1</sup>**.  
 feverish cold *n.* **c'hèmè**.  
 feverishly *adv.* **kòmkmòmò**.  
 in a ~ *adv.* **kòmkmòmò**.  
 yellow ~ *n.* **gyóntì**.
- few *adv.* **cáam**;  
*det.* **ì'hónà**.
- fibre *n.* **v'gwènbè**.
- fiction *n.* **mísàmí**.
- fiddle *n.* **hépó**.
- fidget *adv.* **rèvkà-rèvkà**; **tàdètàdè** .  
 fidgetiness *n.* **ù'kècèkécé**.  
 fidgeting *id.* **gèzgezè**; **gwèdgwèdè** .
- field *n.* **wáalà**.  
 end of ~ *n.* **v'súpú**.
- fig *n.* **d'rèmbá**; **rèmbá-bídò**;  
**rèmbá-tèesè**.  
 fig-tree *n.* **bàsnémà**; **dáadà**.  
 fig-tree parasite *n.* **dàpà<sup>2</sup>**.

## fire

- special ~-tree *n.* **rùmku**.  
 ~-tree *n.* **rèmbá**; **vòsó**.
- fight *id.* **kàprè-kàprè**;  
*n.* **ì'dúmí**;  
*v.* **dàmà<sup>2</sup>**; **dùmú**; **kàcè kàcè**;  
**pàpársà**; **sìpínkì**, *see:* **sìpà<sup>2</sup>**.
- file (line) *n.* **v'lòkò**.  
 filing in *id.* **kyòròrò** .
- fill *v.* **cwébé**; **híisì**; **mèeté**; **nàrgsá**;  
**swírí**;  
*vt.* **kàatá**.  
 ~ up *v.* **hyàalá**.  
 be filled *v.* **àmánkà**.  
 be full *v.* **híkà**.  
 overfill *v.* **dòkàsá**.  
 partially filled *n.* **d'gèdá**.
- filter *v.* **pàdá**.
- filth *n.* **c'lìmlà**.
- fin *n.* **d'búucámhò**; **k'zòzgò**.
- final *n.* **d'bèsé**; **c'tàabó**.  
 ~ weeding *n.* **c'kèmgò**.  
 be finally dead *v.* **mènakà**.
- find *an.* **c'kúmú**;  
*n.* **m'gàncò** ;  
*v.* **bitú**; **hòbà<sup>2</sup>**; **kyúntù**; **sàbá**;  
*vi.* **kùmú** , *see:* **kumá**.
- fine (good) *excl.* **m'hm**;  
*id.* **kázáp**;  
*n.* **í'kasí**.  
 ~ figure *id.* **gírgírí**.  
 (health) *adv.* **báadé**;  
*id.* **górgóró**; **lèbè<sup>2</sup>** .  
 (well-cooked) *id.* **lèbèè**.
- finely ground *id.* **lèbè<sup>2</sup>** ; **lùdlùdù**.  
 ~ sand *n.* **màmà**.
- finger *n.* **v'gyú**; **v'jú**.  
 ~ nail *n.* **v'hònsè**; **v'kùkbù**
- Finger Millet *n.* **mágùgù**;  
**mágùgkwákrá**.
- finish *v.* **bèsékè**; **sàssá<sup>2</sup>**; **tá<sup>2</sup>**;  
**táakkwé**;  
*vt.* **bèsé**; **táasà**.  
 ~ cutting *v.* **kàdksá**.  
 ~ off *v.* **kàdksá**.  
 ~ well *v.* **kwèedè**.  
 be finished *v.* **táakà**.  
 finished *id.* **kàk<sup>3</sup>**.

fire *n.* **hwèlá**.  
 ~ lighter *n.* **dwàhwèlá**; **v'kèstú**;  
**kòmvan hwèlá**, *see*:  
**v'kòmò**.  
 (bake pottery) *v.* **zòmà**.  
 catch ~ suddenly *id.* **lèp**.  
 firefly *n.* **mèkmèk-hwèlá**.  
 firewood *n.* **m'kòlgò**; **v'kòlgò**; **sákí**.  
 light ~ *v.* **kòlá**.  
 make ~ *v.* **dàpànsá**; **kwègá** ;  
**kwègnà**; **sonò**.  
 set on ~ *v.* **dàhàsá**.  
 setting ~ to bush *n.* **c'búdu**.  
 sound of ~ *adv.* **rùdùdù<sup>2</sup>**.  
 weed *n.* **hwèlá nás wáalà**.  
 fire (shoot) *v.* **s'tàa**.  
 ~ across *v.* **gèttá**.  
 firm *adv.* **zígdi** ;  
*id.* **kyòm**; **záp**;  
*n.* **d'kàgà<sup>2</sup>**.  
 ~ grip *id.* **kèk**.  
 firmly *id.* **màm**.  
 firmly together *id.* **káp** .  
 stand ~ *v.* **tògdá**.  
 tie ~ *v.* **zíngskì**.  
 first *adv.* **bà<sup>3</sup>**.  
 ~ aid *n.* **gàdgò** .  
 ~ year *n.* **ùvàúvà**.  
 firstborn *n.* **hwàtkà**.  
 Fiscal Shrike *n.* **kàayàlà**.  
 fish *n.* **géné<sup>1</sup>**; **lóobè**.  
 elephant-snout ~ *n.* **bódbódó<sup>2</sup>**.  
 kind of ~ *n.* **bùrù**; **cècè<sup>1</sup>**; **dáazòmò**;  
**dánbàrè**; **gènbènté**; **kékbé**;  
**kímbìtì**; **kòkkò**; **láabè**; **lègè**;  
**rápè**; **tàaró**; **yòró**.  
 kind of red-finned ~ *n.* **còcbà**.  
 lizard ~ *n.* **gèngòngò**.  
 tiger ~ *n.* **rèbgà**.  
 fishing *n.* **m'ibà**; **wéenà**; **zògó**.  
 ~ hook *n.* **v'gòlò**; **v'kwèmbè**.  
 ~ net *n.* **k'dùvú**; **k'yàgà**.  
 ~ trap *n.* **k'bòngnò**; **i'hyòrkò**;  
**k'sàpknà**.  
 go ~ *v.* **sùvú**.  
 fist *n.* **d'kòmtà**.  
 fit *id.* **gòrgòró**;  
*v.* **hwèpksá**; **jàm**; **píisù**; **sògó**.  
 ~ handle *vt.* **kùlú<sup>2</sup>** .  
 fitting *adv.* **gèbèskè**.

fit, have a *v.* **èlávka** .  
 five *num.* **tán**.  
 fix *v.* **còcàbsá**; **kàa<sup>2</sup>** ; **màngsá**;  
**ròtká**;  
*vt.* **kùlú<sup>2</sup>** .  
 ~ hair *v.* **pàgkà**.  
 ~ quickly *v.* **dáapà**.  
 ~ up *v.* **dámbà**.  
 fixing *n.* **c'dópó** , *see*: **dòpá<sup>1</sup>**.  
 fizz *id.* **cwávává**.  
 flabbergasted *adv.* **zòngzòngò**;  
*id.* **hwàù**.  
 become ~ *v.* **rímiskì**.  
 flabby *id.* **fèlà** .  
 flame *n.* **d'rem dan hwela**, *see*:  
**hwèlá**.  
 ~ tree *n.* **zòngá bàtùrè**.  
 flaming *adj.* **rikrikì**.  
 flap *id.* **fàlfàlà**.  
 ~ away *v.* **kápàrskè**.  
 flapping *adv.* **fyàl fyàlà**; **vèdvèdè**;  
*id.* **fàffàffà**; **gàpgàpà**;  
**kàpkàpà**;  
*v.* **gèpgépé**, *see*: **gép**.  
 flapping (far) *adv.* **pàkpàkà**.  
 flapping (near) *adv.* **pàkpàkà**.  
 flappingly *id.* **bàgbàgà**.  
 sound of flapping *id.* **fíffíffí**; **kábát**.  
 flare *id.* **mèèl**.  
 flash *id.* **hyàl**; **mèèl**; **myàaz**;  
*n.* **wàl**.  
 flashing *id.* **myàaz**.  
 flat *adj.* **fyàk fyàkò**; **gècmàl**;  
**tèrbès**;  
*adv.* **fyàf**; **pèèù**.  
 ~ cake *n.* **d'kàkà**.  
 blown ~ *id.* **lóod**.  
 falling ~ on the ground *id.* **pitàl**.  
 flatten *v.* **dámtà**; **nàrgsá** .  
 lying ~ *adv.* **gàcbàl**;  
*adv id.* **kòin**.  
 flat (of tyre) *id.* **fàf** .  
 flatter *v.* **c'dà**; **làamsá**.  
 flavourless *adj.* **nòdòt**.  
 flay *v.* **bàkà** ; **mònà**.  
 flea *n.* **kàkkàrnà**.  
 flee *v.* **tèkté**.  
 fleshy *id.* **fèlà** .

## flex

- flex *id.* kùuìn.  
 flick *v.* gàlám; pèsà.  
 ~ tongue in and out *n.* s' lèlám sè.  
 flicking tongue *id.* mèlèem.  
 flickering wàp<sup>2</sup>;  
*id.* làplàpà; myàaz.  
 ~ repeatedly *v.* gépgépe, *see:* gép.  
 flinch *v.* zàpkká.  
 fling *v.* gàlám.  
 flint *n.* gyùrí mènké; kòm vùn  
 hwelá, *see:* v' kòmò; tàarvàn  
 hwelá.  
 ~ stone *n.* d'hyòn<sup>2</sup>; d' rínkù.  
 strike ~ *v.* kòlá.  
 float *v.* élvà; húgà; sùmùmù;  
 yàmpàa.  
 floaters *id.* kàmpàl.  
 floating *adv.* fyàffyàa; tás;  
*id.* kalfàa.  
 flood *adv.* hwàmbàm;  
*n.* ù'wèré .  
 flooded *id.* hòmbàm.  
 floor *n.* à'gónó.  
 flop! *id.* còkdò; fàf; myàm.  
 flotsam and jetsam *n.* ù'wèré .  
 floundering *adv.* sànkàlsànkàl;  
*id.* kyòm pkyòm pò.  
 flour  
 ~ after first grinding *n.* ù'gècmà.  
 ~ dust *n.* d' lègè.  
 balls of cooked ~ *n.* tòndómò.  
 coarse ~ *n.* bàkà; ù' bàklà; m'hyùn.  
 traditional ~ *n.* hyùmá k' bèbò.  
 flow *v.* séngkà.  
 ~ steadily *id.* kyòròrò .  
 flowing *ad.* pàdpàdà<sup>2</sup>.  
 flower *n.* dòk jánká, *see:* jánká;  
 k'pàrú; rìndì;  
*v.* pàlá; pàlkà; zókkò.  
 flu *n.* c' hèmè.  
 flummox *v.* kètámsè.  
 flurry *id.* fir.  
 flustered *adv.* zòngzòngò;  
*id.* hwàú.  
 become ~ *v.* rímskì.  
 flute *n.* k' bág bágù; v' cìndò; v' fèkù;  
 v' s'iríwà.

## foot

- long ~ *n.* k' r'adó.  
 reed ~ *n.* kwèsè<sup>1</sup>.  
 flutter *id.* fàlfàlà; fùr;  
*v.* pàpksí.  
 ~ eyelids *v.* lèdè .  
 fluttering *adv.* fyàl fyàl; pàkpàkà;  
 vèdvèdè;  
*id.* gàpgàpà.  
 fly *id.* fyàa; hwízz;  
*n.* bugàbugà; bùgàbùgá;  
*v.* bùgù.  
 ~ head-over-heels *v.* mútkskú.  
 ~ together *id.* hwàa<sup>3</sup>.  
 fly (insect) *n.* dúndùrúsù; gyúmù.  
 house ~ *n.* júmù.  
 ~-swat *n.* v' kwàn; d' zàgó.  
 tsetse ~ *n.* ràn; sàrmà.  
 foam *n.* ù' pèktá.  
 foaming *id.* pùkàa .  
 focus *v.* kàkmíi.  
 focussed *ad.* dòntròm;  
*adj.* gáng.  
 fodder *n.* gwànàgwá; kyàaknà; c' zán.  
 ~ grass *n.* rùkànbòncò.  
 fold *v.* pùtù .  
 follow *v.* gàbèsé; kèkà;  
*vt.* gàbà .  
 following *n.* m' kékó<sup>1</sup>.  
 foment *v.* lèpké.  
 fondle *n.* zèmgte;  
*vt.* pàlà .  
 fonio *n.* vùrú.  
 fontanelle *n.* rìk d' hii.  
 food *n.* bètèbèté; bòngólóodi;  
 rìcàd' hí; c' yaakò.  
 ~ store *n.* bəd c' neta, *see:* d' bè.  
 extra ~ *n.* d' sàkcò.  
 mixed ~ *n.* c' b'òlò.  
 fool *adj.* màatàsàlá;  
*n.* dòtòpò; kàkkà; m' kípí;  
 kyùkrù.  
 be a ~ *v.* kyósmò .  
 foolish *ad.* kípí.  
 foolish talker *n.* dúskà; dúsmá .  
 foolishness *n.* d' bàklábnà ;  
 m' kyùkrù.  
 looking foolish *adv.* təntrəm.

**foot**

foot

- ~ itch *n.* ù'mágyózò.
- ~ sore *n.* m'hàlá<sup>2</sup>; d'làglá .
- ~ wound *n.* d'kàrú .
- footprint *n.* dàksò.
- footsteps *id.* dàprà dàprà.
- sound of footsteps *n.* d'ípcù.

'for goodness' sake' *excl.* sìn.

for sure *excl.* hòdúngé, *see:* hòdánbó.

forage *v.* sàpà<sup>1</sup>.

force *v.* dóolè; úvsi.

- ~ in *n.* káksà;  
*v.* swègàlsá.
- ~ one's way *v.* pàsànná.

~ out *v.* mòtò.

by ~ *adv.* àngàù; dúutú<sup>2</sup>.

forcefully *id.* hòdhòdò; párat.

forehead *n.* d'cùmkù.

~ between horns *n.* k'dòntò.

forest *n.* d'gàgà , *see:* gágá; k'zùgú.

forever *adj.* hál yè émtè.

forfeit *n.* gòngò .

forge *v.* zóo .

forget *v.* bòtà<sup>2</sup>.

~ it! *excl.* kàktikàkò.

forgetful *excl.* é.

forgetfulness *n.* c'bótbótò, *see:*  
bòtà<sup>2</sup>; k'lèpè.

forgive *v.* kwìsì .

forgiveness *n.* d'kwìsì.

fork *n.* k'gámbá .

forked stick *n.* d'bùgrù; ù'gámbá;  
*v'*zàagcò.

(junction) *n.* c'hàtànkànnà.

Fork-tailed Bush Katydid *n.* pátá<sup>1</sup>.

forming *id.* kwìncì kwìncì.

fornication *háv*kán wàntá;  
*n.* c'rèsè.

forthwith *adv.* v'dà v'dán, *see:* v'dà.

fortitude *adj.* k'dèbè.

fortune *n.* ák pùsú; ù'pùsú.

ill-fortuned person *n.* v'lón<sup>1</sup>.

misfortune *n.* v'kènè; v'ron.

~-teller *n.* ù'gòcò .

~-telling *n.* sàkàm d'gá.

forward *adv.* hwìcì ;  
*n.* d'gwèn<sup>2</sup>.

**frontier**

foster *adj.* d'kòbà.

foul *n.* d'ànà.

four *num.* nássé.

~ days hence *adv.* zànam nàcú.

4th year golmo *n.* gùdnù; d'hò.

4th-7th year *n.* ròkmónò.

fowl *n.* òbkò.

~ louse *n.* kàkkàrnà.

fox *n.* bánkàlá.

fracture *n.* d'gètésè, *see:* gètá; hò má.

fragile *ad.* réngréngó;  
*adj.* k'tàdì.

fragment *n.* d'gyógòbò; d'kápsá.

fragments *n.* m'yátrá.

fragrant herb *n.* mègmègè; ménlántà.

frail *adv.* wénkél.

frankincense tree *n.* kòsmàhyùn.

fray *id.* kyúu<sup>1</sup>.

freak *ad.* gànènè.

free (not occupied) *n.* d'bùtàskài.

freedom *n.* d'pàmàskài.

freezing *adv.* túp.

frequent *v.* gwèzè.

fresh *id.* tòngtòngò.

freshly grown *id.* làmplàmpù.

friable *ad.* gàzàrgàzrò.

fried blood *n.* gèdmò.

friend *n.* hyàarè; kwèsè<sup>2</sup>.

be friendly *v.* hwiípsà.

friendship *n.* c'kwèsè<sup>2</sup>.

male ~ *n.* kwèsmé.

woman ~ *n.* jányé.

frighten *v.* gèlàmsà, *see:* k'gèlà;  
gélámsá.

frightened *gél*kà, *see:* k'gèlà;  
*adv.* zòngzòngò.

frog *n.* dínkirí; d'háadí; hwàbgà;  
kò<sup>2</sup>; màdé; à'tántáabò.

(edible) *n.* gòhàngò; kúlú kòmò;  
rùdùdù<sup>1</sup>; sàaré.

from *prep.* àn<sup>2</sup>.

frond *n.* k'òrò.

~ woven sack *n.* v'réngé.

Deleb palm ~ *n.* k'kàkdà.

frontier *n.* gédó.

**frown**

- frown *v.* **lèdé** .  
 fruit *n.* **gòglò**; *d'***hyòn<sup>2</sup>** .  
 ~ bat *n.* **kúntòmò** .  
 fruitful *id.* **kwènènè** .  
 kind of ~ *n.* **d'kàkrá** .  
 partially eaten ~ *n.* **d'jànkna** .  
 pick ~ *v.* **káa<sup>1</sup>** .  
 sound of ~ falling *id.* **bòkrò bòkrò** .  
 spoiled ~ *n.* **c'làktá** .  
 frustration *id.* **hàu** .  
 fry *v.* **òtò**; **zòo** .  
 frying pan *n.* **k'hàná** .  
 frying place *n.* **k'cùkú** .  
 fuel *v.* **kèré** .  
 Fulani *n.* **k'pélétò** .  
 ~ necklace *n.* **dákò** .  
 ~ people *n.* **k'kógò<sup>1</sup>** .  
 ~ person *np.* **K'Bózòrì** .  
 ~ whitener material *n.* **lòbúpùsùní** .  
 full *ad.* **ròmóm** ;  
*adv.* **cébé**; **rés**;  
*id.* **kwíng** ; **pás<sup>1</sup>**;  
*n.* **d'cìgí** .  
 ~ to the brim *adv.* **rék**; **rómromó** ;  
*id.* **tèbtèbè<sup>2</sup>** .  
 be ~ *v.* **híkà**; **sóvkò** .  
 ~-figured *id.* **gírgírì** .  
 ~-grown *ad.* **gèkké** .  
 nearly ~ *ad.* **ràkràkà**;  
*id.* **làklàkà<sup>2</sup>** .  
 packed ~ *adv.* **cwèbée**;  
*id.* **hòmbàm** .

**gardenia shrub**

- partially ~ *adj.* **d'tàká** .  
 three-quarters ~ *ad.* **tàmtàmà** .  
 full stop *n.* **ù'ésásá** .  
 fumble *ad.* **tàktétàkté** .  
 fumbling *adv.* **fàan-fàan**;  
*id.* **bàatibàatí** .  
 fumes *n.* **ì'hùlù**; *c'***hwàakù** .  
 fumigate *v.* **hwà** ; **kírámsà** ; **kùutù** .  
 fumigated *n.* **cès** .  
 fun *adv.* **dóotó** .  
 funeral drum *n.* **hìnd àn wá**, *see:*  
**d'hìnà** .  
 funeral (2nd) *n.* **s'kóbó** .  
 ~ gift *n phrase.* **kàcvàn yòn**, *see:*  
**kàcì** .  
 fungus *n.* **d'dèbkóbó**; **k'gàpé**; **kátánà**;  
**m'ribì**; **k'yù** .  
 kind of ~ *n.* **gàmb-c'lòn** .  
 fur (ram) *n.* **v'lòmò** .  
 furrow *n.* **v'kyó** .  
 further *adv.* **hwìcì** .  
 furtively *adv.* **bàlbàlà<sup>2</sup>** .  
 fuss *adj.* **ù'gèdgedè** .  
 fussiness *n.* **s'zè** .  
 future *adv.* **càm zàná**;  
*n.* **bùkà** .

**G - g**

- gadakuka tree *n.* **gèzèngènnè** .  
 gait (of horse) *n.* **tànákí** .  
 galago *n.* **kwèzè** .  
 galena *n.* **mágwídí** .  
 gall bladder *n.* **v'cènà** .  
 gallop *n.* **s'zòlksè** .  
 sound of ~ *id.* **kágráp kágráp** .  
 Gambian orbi *n.* **sìbà** .  
 gambling *n.* **gwámbí** .  
 game *n.* **d'hètè** ; **hòpò**; *c'***kágó**;  
*c'***zégó** .  
 ~ with hoe *an.* **s'bàndò** .  
 child's ~ *n.* **kwírkwírýá** .

- pebble ~ *n.* **cékú** .  
 traditional ~ *n.* **hwàakò** .  
 game (meat) *n.* **ù'gwée** .  
 gang up *v.* **kitíkì** .  
 ~ against *v.* **kètékè** .  
 gap *n.* **d'bàbú**; **d'kè** .  
 ~-toothed *n.* **d'gàsà** .  
 gaping *ad.* **fóróró**;  
*adv.* **fúu**;  
*id.* **bèbbèe**; **fóo** .  
 garden egg *n.* **v'gwèntà**;  
**gwèrgwèntà** .  
 gardenia shrub *n.* **gòglò** .

## Gardenis sokotensis

Gardenis sokotensis *n.* gòglò hyán.  
garment *n.* tágù.  
garrulity *n.* d'gúbgù.  
gas (stomach) *n.* ì'gàdù ; k'kwèlécó.  
gasping *adv.* hèkhèkè;  
*id.* hàkàp.  
gate *n.* d'gwèdá.  
~way *n.* d'hùtù; d'hùutù<sup>2</sup>; v'lòngò  
; d'pàsà.  
gather *v.* kàrgsá; kèré; mèrá ; ròbnà;  
wèrànsá;  
*vi.* wèrà.  
~ things *v.* mèrànsà, *see:* mèrá.  
~ to one side *v.* kùtkù.  
~ together *v.* kàtà.  
gathered *adv.* rígíp.  
gathering *id.* kwìncì kwìncì;  
*n.* d'kàrgà; d'rògàncó.  
gaunt *id.* kángrám ; mègèem;  
mèzèzè;  
*n.* lémsò.  
gaze *v.* swáan.  
~ llongingly *v.* lèné<sup>2</sup>.  
gazelle *n.* kèlfé.  
gecko *n.* máléndmò; máléndùsù.  
generosity *n.* m'hòsò.  
genet cat *n.* hyàa dóokà; làngò.  
genitals *n.* àró.  
gentle, be *v.* gàbàsá.  
get *v.* kàbà ; kùmá; ónkà;  
*vi.* kùmù , *see:* kùmá.  
~ on (with sth) *v.* tòosó.  
~ out of *v.* kwébàrskè.  
~ set *v.* kàcbá; zègá.  
~ up *v.* zàgà<sup>2</sup> .  
~ your skates on *v.* màzgsé.  
ghost *n.* dàpàncé; d'hórmò .  
~ town *n.* c'ìrì.  
giant *n.* bébà.  
giddy *ad.* dântràm.  
giddily *adv.* páatá páatá.  
gift *n.* d'kòbò; ríçàd'hí; sákó ;  
sòmà<sup>2</sup>; d'zwé.  
small ~ *n.* c'púuknú.  
giggling *id.* híhíhí; kítkítí.  
gimlet *n.* v'cóbçò; v'kélcò.

## glossy

ginger *n.* cèetád hængù.  
girdle *n.* k'zìgdá.  
girl *n.* wà wántá, *see:* wà<sup>3</sup>; wántá.  
girls' song *n.* s'kwèenè.  
give *v.* mòtà<sup>1</sup>; nèsá;  
*v2t.* nésè; né.  
~ back *v.* váaktà.  
~ birth *vt.* mátá.  
~ more *v.* swídí;  
*vt.* pàtásá, *see:* pàtà.  
~ out *v.* rògàsà.  
~ small amount *v.* zwèké.  
~ up *v.* kùzú; pàràntà; wàktá.  
~ way *v.* hégé; hèské; hèsé.  
given much *id.* màdàmàdà.  
gizzard *n.* d'náakù; k'yaagò.  
glad *an.* c'zántká.  
~ eye *n.* làpká.  
gladness *n.* s'zákí.  
glands (swollen) *n.* k'tàbrì.  
glans penis *n.* híd àn dòkà.  
glare *adv.* régrégé.  
glaring *ad.* pàvavà.  
glass *n.* k'mádúbí.  
~like stone *n.* wín pèetè.  
gleaming *id.* gèsgèsé; yàlyàlà.  
glean *v.* púngù; rògàdsà.  
gleaning *n.* c'púngù.  
gleanings *n.* gwèmbè.  
glide *id.* fàa; fyàa;  
*v.* sùmùmù; sùu.  
gliding *adv.* sèèù;  
*id.* kàlfàa.  
glimmering *id.* làplàpà.  
glint of light *id.* kyál.  
glisten *ad.* hyàrhyàrà;  
*adj.* hwàl.  
glistening *id.* gèsgèsé.  
glitter *adv.* wàlwàlà;  
*id.* hyàl.  
glittering *id.* gèsgèsé; yàkyàkà;  
yàlyàlà.  
gloom *ad.* bùkbùkù<sup>2</sup>.  
gloomy *id.* làlàlà.  
glory *n.* k'gwìn ; c'kàndì.  
glossy *id.* hàrhàrà; yàlyàlà.

glow

glow *id.* màkàkà;  
*n.* d'zàn;  
*v.* hàràskà; zànàskà, *see:*  
d'zàn.

'glubglub' *id.* pòtòtò.

glug! *id.* gùrùt; gùt<sup>2</sup>; lùc.

glum *id.* làlàlà.

gluttony *n.* k'hámò.  
gluttonous *adj.* hàù<sup>1</sup>;  
*n.* tòrhógò.

gnaw *v.* hàgà; hágmà.

go *v.* hàvá; lèvé; tó<sup>1</sup>; yá<sup>1</sup>;  
*vi.* nòkà; tóó<sup>1</sup>.

— and bring *v.* gàb òmò, *see:* gàbà.  
— around *v.* kwà<sup>2</sup>.  
— away *v.* hòdgó.  
— back *dóogà*;  
*v.* giiká; térgà;  
*vi.* váakà.  
— down *v.* sárgà; vílkkà.  
— first *v.* nòksó.  
— further *v.* cúkti.  
— home *vi.* gyá.  
— in *vi.* ùvù.  
— long way round *v.*  
s'kòndòkòndò.  
— on then! *excl.* màak yó!  
— out *vi.* rwá<sup>1</sup>.  
— out far *vi.* rwáagà.  
— out gradually *v.* kwírmà.  
— pustulant *v.* léclà.  
— round *v.* dáskà; gyáarà.  
— up *v.* hwénksò.

goat *n.* gwèlè.  
ceremonial — *n.* gwèlvàn-dùngú;  
gwèláv-c'gòmò; gwèláv-  
c'mènè; gwèláv-s'kèmé;  
gwèláv-nù'òlò; gwèlv-ân-  
wá

female — *n.* wéemà.  
—-lipping *v.* bèbgé.  
male — *n.* gwèbè.  
religious — *n.* dùgùzâu.

gobble *id.* hàmhàmà;  
*v.* làmlàmà; mùglú; tórmò.  
— down *v.* làkàmsù.  
gobbling *id.* làklàkki.

goblin *n.* gèntàdgá.  
God *n.* hòbángízí.  
goggling *adv.* dântàa.

gotcha!

goitre *n.* k'gòntò.  
gold *n.* zón.  
golmo *vi.* gòlmó.  
— age-group *n.* hwèngàd  
gàadémà; hwèngàd gòmò;  
hyámkálá; yàa dòknò.  
— completion ceremony *n.* d'lèpò.  
— honour *np.* càmbá.  
— leader *n.* gòmván gòmò, *see:*  
gòmò.  
— person *n.* kán twèré.  
— rank *n.* bòské.  
— song *an.* s'gàlmà;  
*n.* lèlgò.  
— team leader *n.* kwèsám vàn  
gòlmò.  
— title *n.* dúunà; gàadémà;  
c'hyàmrí; làagáv gòmò.  
ceremony *n.* c'pèi.  
hard-worker *n.* dwàkà-dwàkà.  
start — *v.* gòlámkò.  
third year — *n.* c'tèkè.  
2nd year — *n.* c'bòoyí.  
3rd year — *n.* gùdàgùdá; nàamná.  
4th year — *n.* gùdnù; d'hò.

gone! *id.* lép.  
gong *n.* cègé; ù'kòmò; kòmù-  
c'gòmò, *see:* ù'kòmò; zàrí.  
Gonolek *n.* úncùb-rímúní.  
gonorrhea *n.* kwàanà<sup>2</sup>; m'sònnò .  
good *adj.* kèmad'páskà;  
*adv.* báadé;  
*id.* kwíng; lèbè<sup>2</sup>; mù<sup>1</sup>;  
*n.* í'kàsí; d'kèmé;  
d'kèmnènnè.  
—! *excl.* swé.  
— deed *n.* hòdkàsín.  
— health *n.* ù'yòrò.  
— luck! *excl.* píró.  
—-for-nothing *n.* wàklà<sup>2</sup>.

goods taken *n.* d'lòmó.  
goose *n.* dórfò; hùg-dórfò, *see:* hùgù.  
gore *v.* sógóp.  
gorge *n.* k'gèvà; k'kívrámà; zìn.  
gossip *adj.* hòngàhóngà;  
*n.* bànánkà; c'kàtà, *see:*  
d'kàtà<sup>2</sup>;  
*v.* s'rókrúkú; zòmò.

gotcha! *excl.* hàbàbà.

## gourd

gourd *n.* *ì'gwámá*; *d'kwá*; *sùusú*.  
 ~ container *n.* *d'hópsná*.  
 ~ pulp *n.* *k'veró*.  
 ~ rattle *n.* *ì'zángá*.  
 ~ stalk *n.* *hònò*.

gown *n.* *ì'kùsú<sup>1</sup>*; *tágù*.

grab *adv.* *gàgènkè*, *see: gágá*;  
*v.* *bàdá*; *lámákà*; *máagá*;  
*wéckà*.

grabbed *v.* *sìpárskì*, *see: sìpà<sup>2</sup>*.

gradually *adv.* *sássà<sup>1</sup>*.

grain *n.* *v'hì*.

granary *n.* *d'bìrgà*.  
 ~ decoration *n.* *v'bèdàa*.  
 ~ segment *n.* *k'kimksà*.  
 outdoor ~ *n.* *d'bè*.

grandchild *n.* *màcrì*.

grasp *v.* *àmà<sup>2</sup>*; *wéckà*; *zàkà*.

grass *n.* *v'gwé<sup>2</sup>*.  
 ~ bracelet *n.* *v'cínkè*.  
 ~ hat *n.* *d'kìkì*.  
 ~ hut *n.* *k'lúudù*.  
 ~ plot *n.* *wáalà*.  
 ~ roll *n.* *d'àrmá*.  
 ~ roof hoop *n.* *v'gàdé*.  
 ~ roof weaving *n.* *ì'gàdè*; *ì'gáté*.  
 ~ seed *n.* *v'sìbì*.

brick-making ~ *n.* *hwàktà<sup>2</sup>*.

broom-making ~ *n.* *hyódò*;  
*s'yoodò*.

crab ~ *n.* *gèngé<sup>2</sup>*.

elephant ~ *n.* *v'còpà*;  
*gyúmbèlàrà*; *júmbèlàrà*.

grass-cutter mouse *n.* *èpà*; *kè*  
*d'gwé*.

grass-eating caterpillar *n.* *gèdàngwé*.

kind of ~ *vèsó*;  
*n.* *ákskútù*; *v'cínkè*;  
*v'gwàn*; *gwànàgwá*;  
*d'gwé-zòndè*, *see: v'gwé<sup>2</sup>*;  
*gyúmbèlàrà*; *hìlámláká*;  
*hòròmbàì*; *hwándará*;  
*ìsgèevè*; *júmbèlàrà*;  
*kàlwà*; *kèkè*; *màtámhò*;  
*nàagád zòmò*; *k'nàgrù*;  
*ògò*; *ù'pátàllè*; *pèrèrè*;  
*sòotádàs*; *wàanáamà*;  
*wèewé*.

kind of cereal ~ *n.* *dàngàrnà*.

kind of coarse ~ *n.* *k'ròngò*.

kind of crab ~ *n.* *rùkánbòncò*.

## green

kind of low ~ *n.* *húulàgù*.

kind of strong ~ *n.* *rùgù*.

mat-making ~ *n.* *kèkkè*.

medicinal ~ *n.* *màhìníkì*.

scented kind of ~ *n.* *pèplé*.

tall marsh ~ *n.* *k'gwésèvà*.

thorny ~ *n.* *hìlágòngò*, *see: hìlá*;  
*ìllámmáláká*; *pìlámmáláká*.

tuberous ~ *n.* *gyódò*.

undergrowth ~ *n.* *gàgmánkà*.

grasshopper *n.* *émà<sup>1</sup>*.

~ leg *n.* *k'kángó*.

Differential ~ *n.* *búmb-s'gwé*.

~eater *n.* *pàa hwèlá*, *see: pà*.

green ~ *n.* *kyóntó*.

kind of ~ *n.* *báttármá<sup>1</sup>*;  
*bòkkàdkwá*; *bùnkù*;  
*cóntó<sup>2</sup>*; *dássi*; *kóng*  
*dwàac'yà*; *kòngó<sup>2</sup>*; *pátá<sup>1</sup>*;  
*pùktù<sup>2</sup>*; *sàkàsà<sup>2</sup>*; *sùudè*;  
*swéngé*.

Rainbow ~ *n.* *bòkké*.

grate *v.* *hòkmá*.

gratitude *v.* *bòmò<sup>2</sup>*.

grave *n.* *ù'bàrmá*; *dòmò<sup>2</sup>*; *v'kògà*;  
*ù'sàgò*; *d'sàkà*.

~ cover *n.* *hònì d'hwín*, *see: hònò*.

gravel *n.* *d'càkà<sup>2</sup>*; *òglò*.

gravelly land *n.* *kwérgà*.

graze *n.* *d'kóosè*;  
*v.* *kóosè*; *lònónkò*.

grazing *n.* *c'tàagù*.

grease *n.* *m'nèvé*;  
*v.* *lònkó*.

greasy *id.* *bònbonò*.

great *adj.* *dámrá*.

~! *excl.* *swé*.

~ amount *adj.* *hwédí*.

grebe *n.* *zìrì àvà*.

greed *n.* *hàgámà*; *k'hálé*; *v'hálé*;  
*k'hámò*; *c'zòrmò isà*.

greedily eating *id.* *làklàkki*.

greedy *adj.* *hàu<sup>1</sup>*;

*v.* *d'kwèblò sòlàmsà*.

greedy person *n.* *tòrhógò*.

green *adj.* *yòoró*; *yòròm*.

~ flying grasshopper *n.* *kyóntó*.

~ snake *n.* *òbál-kwìgí*, *see: òblá*.

leaf ~ *adj.* *yòoró-c'vá*.

## Green Fruit-Pigeon

Green Fruit-Pigeon *n.* bàrgbàrgú.  
 greet *v.* pòòsò.  
 greeting *adj.* hógòsò;  
*excl.* m'hm;  
*greeting.* hóoc'kàlà;  
 pógoc'kàlà;  
*n.* d'pòòssò.  
 grey *adj.* jùkjùkù;  
*id.* gimgimì.  
 ~ hair *n.* v'bùnù.  
 (of skin) *ad.* hyúnkhyúnkù.  
 Grey Hornbill *n.* cénkàrè.  
 Grey Plantain-eater *n.* kólkólò².  
 Grey Woodpecker *n.* kánká.  
 Grey-headed Sparrow *n.* hyàarùgù.  
 grill *v.* pòppó; ràdá; zóo .  
 ~ meat *v.* kàgàdsá.  
 grimace *n.* làpkù.  
 grind *v.* bìdgsí; kèpè ; nàmá¹.  
 ~ again *v.* pòolá .  
 ~ coarsely *v.* bádgà; bàklá, *see:*  
 bàká; bàkálkà.  
 coarse grindings *n.* ù'bàklá, *see:*  
 bàká; càkà².  
 grinding stone *n.* d'kòró.  
 lower grinding stone *n.* d'ná.  
 upper grinding stone *n.* d'nàacò.  
 3rd grinding *n.* ù'hàdà.  
 grip *v.* bá¹; bòpò ; kámtà; kyo;  
 sùpínkì, *see:* sùpà²; sòmksá;  
*vt.* sùpà².  
 firm ~ *id.* kèk.  
 gripping *adv.* dádò;  
*id.* cwícwí.  
 grit *ad.* bùzbùzù;  
*n.* hyàgàl; hyàgàrhyàgrò.  
 groan *n.* d'hímú;  
*v.* hìmká; ùntù.  
 groin *n.* gágú.  
 groove *n.* k'húkú.  
 grope *v.* tàbgá .  
 ground *n.* ù'còpó .  
 ~ squirrel *n.* bègà²; kwèzè.  
 ~-level *n.* ùcòpùcòpó.  
 groundnut *n.* v'gwààgà².  
 ~ stalk *n.* k'zàbà.  
 immature ~ *n.* sòotò.

## guinea fowl

grounds *n.* bà².  
 group *n.* d'bùgù.  
 sing in a ~ *v.* kyáabò.  
 grouse *n.* s'cèndò.  
 grow *adv.* tàntàntù;  
*v.* pòtà; ròknà; tère.  
 ~ fully *v.* bègná¹.  
 ~ large *v.* sòkámkà.  
 ~ quickly *v.* bàngàrkà.  
 ~ up *v.* bùrkskú; kògàrkò.  
 ~ up fast *id.* kyúrmì.  
 growing *id.* kwìncì kwìncì;  
 tòngtòngò;  
*n.* c'gùbù.  
 growing again *ad.* tòdtòdò.  
 grown-up *n.* ù'kòdkà .  
 growth *n.* m'hyá.  
 growl *excl.* hèn;  
*id.* kùu; kyáin;  
*v.* dùmànkà.  
 grub *n.* tàkámmlànkù.  
 grudge *an.* d'hwìnsù;  
*n.* s'cékèmì; v'zázázá.  
 gruel *n.* d'kwátkà .  
 grumble *n.* s'cèndò.  
 guard *n.* gàdgò ;  
*v.* règdá .  
 guava *n.* gwéebà²; d'gwéebà².  
 guess what? *excl.* tàakàtàaká.  
 guest *n.* hàmcè.  
 guide *n.* kwèsám vàn hwìcì.  
 guinea corn *n.* v'hì; pèrmá.  
 brown ~ *n.* hàbdò.  
 gathering of ~ *n.* zwé gé.  
 kind of ~ *n.* gàm b dáwáké;  
 góstàngó; is górbà; kwàn;  
 mòtà²; ràabá; zàmtà; zàwà.  
 late ~ *n.* hàpàrà.  
 new ~ *n.* hí c'kènè, *see:* v'hì.  
 red ~ *n.* gàagàró; hí gyóziné, *see:*  
 v'hì.  
 shade ~ *n.* gwàng s'cé.  
 stripped ~ *n.* k'cèngà.  
 stunted ~ *n.* kyàaknà.  
 white ~ *n.* hí púsúnì, *see:* v'hì.  
 yellow ~ *n.* gwàngé.  
 guinea fowl *n.* yògò.  
 male ~ *n.* kyángá yògò.

**guinea pig**

guinea pig *n.* **bòkó**.  
 guinea worm *n.* **tòngnò**.  
 ~ blister *n.* **d'kwirí**.  
 ~ head *n.* **ràrùv tóngnò**.  
 guitar *n.* **k'móóló**.  
 gullet *n.* **hàrù<sup>1</sup>**.  
 gulp *v.* **gútù ; gútù ; pùtámsú ; tórámkò ; tórmò**.  
 ~! *id.* **gògròt ; gòt ; gùrùt ; gùt<sup>2</sup> ; gwàgràt ; hàp<sup>2</sup> ; làk**.  
 ~ down *id.* **hàmhamà**.  
 gum (rubber) *n.* **m'lón**.  
 ~ tree *n.* **kò<sup>1</sup>**.

**hanger (clothes)**

gum (stick) *v.* **dàpà<sup>1</sup>**.  
 gums *n.* **d'màzó**.  
 gun *n.* **k'bíndigàì**.  
 gurgle *id.* **bòbòbò**.  
 gush *adv.* **ródódó ; id. bòbòbò**.  
 gushing out *id.* **dòkdòk**.  
 guts *n.* **d'gèglé ; v'lòn<sup>2</sup>**.  
 guzzle *v.* **tórmò**.  
 gyrate *v.* **rígánà**.

**H - h**

habit *n.* **d'máccá ; ì'vetka, see: vètá ; d'vetámà, see: vètá ; d'vevkeké ; v. vètá**.  
 in the ~ of *v.* **vètàsà, see: vètá**.  
 hack *v.* **hyàpá ; vt. kèménkè**.  
 ~ oneself *v.* **kèméské**.  
 haematuria *n.* **sámknihwén**.  
 haemorrhoids *n.* **v'gwàanà<sup>3</sup>**.  
 haft *n.* **òtá<sup>2</sup>**.  
 haggard *adj.* **hwérem ; id. hwèmbèm ; sèdòo**.  
 hah! *excl.* **hàbàbà**.  
 hail *n.* **tàndè**.  
 hair *adj.* **tùkèe ; n. s'hí**.  
 ~-do *n.* **s'gà**.  
 grey ~ *n.* **v'bùnù**.  
 hairy *adj.* **swèp**.  
 ~-removal *v.* **lònò<sup>2</sup>**.  
 ~-remover *n.* **kóocò**.  
 sparse ~ *ad.* **kólkólo<sup>1</sup>**.  
 3-part ~ style *n.* **c'pàatábà**.  
 half *n.* **d'gàlá ; v'gàlá ; d'gèdà**.  
 more than ~ full *id.* **làklàkà<sup>2</sup>**.  
 ~penny *n.* **v'dàrí**.  
 hall of fame *n.* **v'kìmà**.  
 halt *v.* **éskà**.  
 hammer *n.* **d'ámdàrkà ; dókcò ; k'hámà ; d'kwèkkwèdú ; v. báaká ; kàa<sup>2</sup>**.

flat ~ *n.* **témó**.  
 hammering *id.* **cècècè**.  
 hand *n.* **à'kómá**.  
 ~ hoe *n.* **d'mènkè**.  
 ~ muscle *n.* **d'bòckcò**.  
 handful of *n.* **d'kómá**.  
 hands full *id.* **màdàmàdà**.  
 ~-plough *n.* **d'kàrmà**.  
 ~-spring (jump) *n.* **k'bágàní**.  
 handicap *n.* **d'rèbó**.  
 handkerchief *n.* **ríddàhí**.  
 handle *n.* **òtá<sup>2</sup> ; vt. s'ipà<sup>2</sup>**.  
 ~-less knife *n.* **ì'sèngnè**.  
 ~-less tool *n.* **d'kèzá ; d'kèzná**.  
 handsome *n.* **c'kèmpá**.  
 hang *v.* **gàpà ; sàbà**.  
 ~ around *id.* **lòpèe**.  
 ~ on *v.* **hòn**.  
 ~ on to *v.* **máagà**.  
 ~ untidily *v.* **hyàllàa**.  
 ~ up *v.* **hópsè ; pàa ; sàkàsá<sup>1</sup>**.  
 around *id.* **kák<sup>2</sup>**.  
 hanger-on *n.* **v'lákká**.  
 hanging *adv.* **ròotòo ; id. gávavà ; pèpèpè**.  
 hanging by a thread *v.* **rèngkè**.  
 hanging low *adv.* **pàppàa**.  
 hanging on *adv.* **rèmàa ; id. d'ilòo**.  
 hanging out *n.* **d'làasà**.  
 hanging stance *ad.* **hèpòo**.  
 hanger (clothes) *n.* **v'pèzà**.

## haphazard

- haphazard *ad.* gàtàrnò.  
haphazardly *adv.* d'birámbíntù.  
haphazardly *adv.* yàzàzà.  
happen *v.* èmà<sup>2</sup>; zíbtkì.  
— upon *v.* kyúntù.  
happening *n.* à'émkò, *see:* èmà<sup>2</sup>.  
happy *adv.* mògmògò;  
*n.* d'kèmcné; d'kèmé .  
be — *an.* c'zántká.  
happily *ad.* jàljàlà.  
happily meet *v.* kyúntù.  
happiness *n.* c'kàndì.  
hard *ad.* gàzàrgàzrò;  
*adj.* hòokkâu;  
*adv.* yákká;  
*id.* kádádá; záp.  
— working *adj.* còkáv nàyòmko, *see:*  
còkó.  
harden *v.* céndà; ù'kágdu.  
harden floor *v.* gònà.  
(of ground) *adv.* tábá.  
— wood *n.* kwàalà.  
hare *n.* zòmò<sup>2</sup>.  
harm *v.* hwéesé.  
Harmattan *n.* ù'túdú ; yòoyó.  
harnessed antelope *n.* dònđóokà.  
Harrier Hawk *n.* vèvlòsóo.  
harshly *adv.* ràbàbà.  
treat — *v.* mòokó .  
harvest *n.* kémó; kèmé.  
— time *n.* dàktàmtón.  
haste *id.* hò<sup>2</sup>;  
*n.* áté áté.  
hasten *v.* kàa d'hí; pàdàacú; zàgìsí.  
hastily *adv.* c'dàppù.  
hat *n.* d'kìkì; d'pòglá; d'zèmná.  
— shaped ant \* anthill *n.* d'gìgà<sup>2</sup>.  
straw — *n.* k'màlhá.  
hatched *v.* púrtskà.  
hatchet *n.* d'bàràndàmí; d'gétta.  
hate *n.* c'hàlà.  
hatred *n.* hàlìhàlìní, *see:* c'hàlà.  
haughty *ad.* ràkàkà .  
Hausa (language) *n.* c'gánà.  
— (people) *n.* k'kógò<sup>1</sup>.  
have *v.* cì.

## heavy

- not — *v.* zátdá;  
*vt.* át.  
hawk *n.* pà .  
white — *n.* pàa-púsú, *see:* pà.  
hawk (sell) *v.* pàaté<sup>1</sup>.  
hay *n.* gágád c'zán; gwàràgwá;  
d'gwe<sup>2</sup>; kyàaknà.  
he *pro.* óhò; ù; ún; ùnwá; wá .  
— will *pro.* tú.  
—goat *n.* gwèbè.  
head *n.* d'hí; d'òtó; k'pámpámá.  
— of house *n.* ká nù'bù.  
— of roof *n.* híd sìpì.  
— of the house *n.* gó d'kàbà.  
— stand *n.* kàkkádmúusù.  
back of — *n.* ì'rèbé.  
turn — *vi.* bèlvè.  
headlight glow *id.* màkàkà.  
headscarf *n.* d'dánkwalí; d'díikò;  
d'kállàpí; ríddàhí.  
small — *n.* d'yánká.  
health *n.* m'hòoknò; ù'yòró.  
healthy *adj.* bòzbòzò;  
*adv.* kèzép; rònkóm<sup>1</sup>;  
*id.* górgóró; káu<sup>1</sup>; kázáp;  
*v.* píisù.  
heap *n.* k'bàrmà; d'cú; dómbá;  
d'kùsù<sup>2</sup>; d'kwicbì; d'mòtò.  
— of yams *n.* d'kwìirù .  
— up *v.* kwicì.  
heaped up *id.* dóngdóngó .  
small — *n.* d'hwè.  
hear *v.* hòngá .  
hearing *n.* m'hòngá.  
hearsay *adj.* hòngàhòngà.  
heart *n.* v'dúmú ; gèndèbè.  
heat *n.* m'dàngà;  
*v.* dàngsá.  
— of the day *n.* ì'hwén.  
— up *n.* sùlsùlù.  
be heated *v.* dàngà.  
heave *n.* k'hákú;  
*v.* jàbgsá.  
— up *v.* dèrgsé.  
heaving breathing *id.* hàkàp.

heavy *ad.* **màndàmàn**;  
*adj.* **k'niiká**;  
*id.* **yàkàkà**;  
*n.* **m'ní**;  
*v.* **òtá<sup>1</sup>**.  
 ~ breath *n.* **lónó<sup>1</sup>**.  
 ~ steps *id.* **kyúk kyúk**.  
 ~ stick *n.* **d'kyùrú**.  
 ~ walking *id.* **lòlòlò**.  
 heavily *id.* **kyúk kyúk**.  
 heavily loaded *id.* **mágmágá**.  
 hedgehog *n.* **rìsì**.  
 heed *v.* **kínt ù'cón**.  
 heel *n.* **d'kíntù**; **d'kyúntù**.  
 heels (shoes) *n.* **c'kórfá**.  
 height *n.* **m'zìsá**.  
 held fast *id.* **cwé<sup>1</sup>**.  
 Hell *n.* **còpú gyòzò**, *see:* **ù'còpó**.  
 hello *greeting.* **póoc'kàlà**.  
 helmet-shrike *n.* **kác-hyàamù**, *see:*  
**kàcì**.  
 help *n.* **gàdgò**; **d'séetè**; **c'tósó**;  
*v.* **gàdgá**; **nèsá**; **séetè**.  
 helpless *id.* **pátàl**.  
 helter-skelter *id.* **kyárbát**.  
 hem in *v.* **kètékè**.  
 hemp *n.* **v'bàzgnà**; **wèerdaku**.  
 peeled stalk of ~ *n.* **k'mègmègè**.  
 hen *n.* **kàcì**.  
 wedding ~ *n phrase.* **kàcàv-c'gài**,  
*see:* **kàcì**.  
 henna leaves *n.* **lállè**.  
 her *pro.* **ò**; **c'rù**.  
 hers *pro.* **c'rù**.  
 herb *n.* **v'cìníkì**; **gàd áknà**; **m'gèggé**  
 ; **d'hànsù**; **hìrìsì**;  
**hwúunàamnà**; **jáu**; **kòmnú**  
**còpó**; **kòntótòró**; **sàngà**  
**sàngà**; **v'yál nàamá**.  
 fragrant ~ *n.* **mègmègè**; **ménlántà**.  
 medicinal ~ *n.* **hìràrmù**; **lòmbò**  
**nú'còpò**; **màhìníkì**.  
 herdsman *n.* **ká c'batè**.

here *adv.* **táhà**.  
 heresy *n.* **c'tòosò**.  
 heron *n.* **dòmbò**.  
 hesitant *ad.* **rèngrèngò**;  
*id.* **làlàlà**.  
 hesitantly *adv.* **yòbyóbó**.  
 hey! *excl.* **kâu**.  
 hi *greeting.* **póoc'kàlà**.  
 hiccup *id.* **hákáp**;  
*n.* **k'hákhákù**; **k'hákú**.  
 hidden agenda *n.* **gátúnlàndà**.  
 hide *v.* **cwagkà**; **hòkà<sup>2</sup>**; **pàkà**;  
**ròbánkà**; **tàgàsá**; **zèsé**;  
*vi.* **pàgá**.  
 ~ oneself *an.* **c'hwéké**;  
*v.* **làbèsé**.  
 ~ sth *v.* **làbàsá**.  
 hidden *adj.* **hwí<sup>2</sup>**.  
 hideout *n.* **ù'kàn**.  
 hiding place *n.* **k'pàgò**; **k'pàgpàgò**.  
 hide (of animal) *n.* **k'wèdè**.  
 high *adv.* **já<sup>1</sup>**; **zèngám**;  
*id.* **wèrwéré**.  
 be ~ *v.* **hópko**.  
 highest *n.* **d'féccé**.  
 ~-spirited *ad.* **ràkàkà**.  
 hill *n.* **sèmè**; **d'sèmè**.  
 ~ side *n.* **m'tàttádà**.  
 him *pro.* **ò**; **c'rù**.  
 hind leg *n.* **k'kángó**.  
 hinder *n.* **d'gàgè**;  
*v.* **hòlà**; **wéekèsè**.  
 hint *v.* **zwèmékè**.  
 hip *n.* **à'bài**; **d'hyú**.  
 ~ throw *n.* **k'dòkò**.  
 ~-joint *n.* **d'hyúu**.  
 hippo *n.* **hyòmsó**; **ràkàsà<sup>1</sup>**.  
 his *pro.* **c'rù**.  
 hiss! *id.* **cwávává**; **hwééún**; **hwèu**;  
**kávává**;  
*v.* **sùt**.  
 history *n.* **tàríhì**.

## hit

- hit *an.* s'bí;  
*n.* d'kùlísì;  
*v.* bááká; gipá; gwèrá; kàa<sup>2</sup>;  
kíkà;  
*vt.* tèmó<sup>2</sup>; vòsà .
- hard *id.* zìm  
*v.* hàpànká.
- head *v.* kùlísì.
- self *v.* càkésè.
- with stick *v.* náakò.
- hither and thither *id.* gyòrgyòrò.
- hive *n.* kàkád c'swèn.
- hobble *id.* kángás;  
*v.* sàksàká.
- hobbling *id.* mèmèmè.
- hobbling rope *n.* k'dàngò.
- hock *n.* d'kòritì.
- hoe *n.* k'dòhé; d'dògò; d'kwintà;  
sùngúmí;  
*v.* órmà.
- around *v.* kècé.
- deeply *v.* hyàpá .
- kind of — *n.* k'gàlmá.
- small — *n.* d'mènkè.
- traditional hoeing *n.* c'kwàagù.
- hold *v.* àmà<sup>2</sup>; bàdá; bòpò ; kámtà;  
*vt.* sùpà<sup>2</sup>.
- back *adv.* tàdètàdè .
- fast to *v.* zìnkdí.
- on to *id.* lék díyá.
- tight *v.* hàmtá .
- up *v.* dàksè.
- water *v.* gútù .
- holding firm *id.* kèk.
- hole *n.* bílòngnò; d'dwà; d'kè;  
d'kùrbò ; k'pàkàmpàkmù;  
d'wà  
*v.* kèrmà.
- holiday *n.* d'hètè ; d'hwèrá.
- holiness *n.* k'gwìn .
- hollow *ad.* fòróró; kóbót.
- Holy Spirit *n.* Hóràmd zèegskèi.
- homage *n.* hàu<sup>2</sup>.
- home *n.* bácò; bánà; ù'bù ;  
*vi.* gyá; gyà.
- people *n.* án ùbù.
- honey *n.* c'jágrá; c'sèn;  
*v.* tàpá<sup>2</sup> .

## howl

- retrieval rope *n.* tóogò.
- comb *n.* k'káafó .
- honour *n.* k'gwìn .
- giving — *n.* c'dámrá.
- honourable (person) *n.* dámrá  
swàuné; gàtàngátmó.
- honoured *adj.* dámrá.
- hoof *n.* d'kòotàmko.
- hook *n.* v'gòlò; v'kwèmbè;  
*v.* sàbtà; sógóp.
- together *v.* dòprè.
- up *v.* kòltó.
- hooked *ad.* kóbót;  
*id.* kwèdèt.
- hooked stick *n.* k'dàpà; d'kòntò<sup>1</sup>.
- thorn tree *n.* hilá kòlílí, *see:* hilá.
- hoop *n.* v'gàdé; ì'gaté.
- hoot *id.* búklúud; húu .
- hop *id.* mát;  
*v.* tándàa.
- about *id.* géekè-géekè.
- hope *n.* sákkù cón.
- horizontal *adj.* gècmàl;  
*n.* d'làcù.
- horn *n.* ù'kàarè; kwánkwá.
- long — *n.* kàkàkí; k'radó.
- hornbill *n.* cénkàré; cénkàr rímúní;  
dúnkù.
- horoscope-sand seeker *n.* hòbgò.
- horse *n.* dókò<sup>1</sup>.
- hair *n.* v'kwàn-dókò.
- play-horse *n.* dókàv k'wèn.
- horseradish *n.* règdò; záglà.
- hot *id.* kánáná ; sám.
- water *n.* hòmán hwèlà , *see:*  
m'hò.
- water (trouble) *n.* kàhúré.
- hour *n.* v'dà .
- hourglass drum *n.* d'gúlà.
- house *n.* ù'bù .
- fly *n.* jùmù.
- holder *n.* gó d'kàbà.
- hovering *id.* kàlfàa.
- how thin! *id.* kyàksàl.
- howl *v.* kánkà.

**hubbub**

hubbub *id.* **bìbìbì**;  
*n.* **d'gúbgù**.

huddled .  
~ over *adv.* **kwìgrìi**.  
~ up *adv.* **gòngrée**;  
*id.* **zùnkruùm**.

hug *v.* **hàmtá** .

huge *adj.* **kìngrìm**; **swàayá**; **tàntràm**.  
~ number *adj.* **rórkà**.  
~ person *n.* **bébà**.

hum *n.* **d'húmú**.

human *n.* **nòcò**.

humble self *n.* **ù'bítú**; **c'dámrá**.

hump *n.* **d'kònè**.

hunched *adv.* **kùlàà**.

hundred *num.* **zàngú**.  
~ years old *n.* **c'yòonò**.

hunger *n.* **k'mèró**.  
hungry *adj.* **hèndèm**.

hungry rice *n.* **pòocò**.  
~ stalks *n.* **c'wáalà**.

hunt *adv.* **tíi**;  
*n.* **ù'gwée** ;  
*v.* **bànùgwé**; **báarà** ; **bàrgù**;  
**pàkà**.

hunter *n.* **tàgè**.  
~ chief *n.* **gòm v táagnè**, *see:* **gòmò**.  
~ hut *n.* **ù'kàbà**.  
~ ring *n.* **d'màkà**.

hunting *n.* **m'hòbà<sup>2</sup>**;  
*v.* **hòbò**.

~ camp *n.* **ù'kàn** .  
~ expedition *n.* **hirí**.  
~ method *n.* **gèdgò**.  
~ stick *n.* **v'gàatnè**.

bird ~ *v.* **bàzà**.  
mouse ~ *v.* **bàagù**.  
night ~ *v.* **bàzà**.

hurry *id.* **hò<sup>2</sup>**;  
*n.* **áté áté**;  
*v.* **kàa d'hí**; **pàdàacú**; **zàgìsì**;  
**zòlksé**.

~! *id.* **kákkákkí**.

~ up *v.* **màzgsé**.

hurriedly *adv.* **gàaz gàaz**;  
**kwàpàrkwàprò**;  
*id.* **gàzgàzà** .

hurrying *adv.* **hàràm hàràm**.  
in a ~ *id.* **kákrá-kákrá**.

hurt *n.* **d'èmésè**.

husband (my) *n.* **wàrì**.

(her) *n.* **wàrù**.

manage ~ *v.* **tèlké**.

hush *v.* **ù'dáagó**.

~! *excl.* **ìnáakà**; **wádàn**.

husk *n.* **bàkà**; **càkà<sup>2</sup>**;  
*v.* **vàvkà**.

hut *n.* **k'kùrú**.

grass ~ *n.* **k'lúudù**.

hunter's ~ *n.* **ù'kàbà**.

hyena *n.* **dwìrì**.

~-like *id.* **làdòò**.

I - i

I *pro.* **àm**; **mà<sup>3</sup>**; **mí**.

I dare you! *excl.* **màak yó!**

I will *pro.* **tám**.

ice *n.* **tàndè**.  
~-cold *adv.* **túp**.

ideally *id.* **lálábè**.

idiot *n.* **m'kìpí**; **kyùkrù**.

idle *adv.* **bàp**.

idling *v.* **káalcù**.

if *con.* **á<sup>1</sup>**; **bè**; **kó<sup>1</sup>**;  
*conj.* **dàabè**; **wâu**.

~ it were *conj.* **álábè**.

Igbo ('maneaters') *n.* **tàatáanà**.

ignite *v.* **dàpànsá**.

ignorance *n.* **d'bùmbù**.

ignore *v.* **bóngà**.

~ call *v.* **pís**.

iguana *n.* **hyunhyun**.

ill *adj.* **zùmzùmù**;  
*id.* **kwèmbèem**; **làlùu**.

~ walk *adv.* **kòzòzò**.

~ will *n.* **v'zázázá**.

illness *n.* **màlsè<sup>2</sup>**.

## illegitimate child

illegitimate child *n.* wàv c'rêsé.  
ill-fortuned person *n.* v'lón<sup>1</sup>.  
imaginary lizard *n.* gòngò .  
imaginary spirit *n.* dàpáncé.  
imagine *v.* kèkbá.  
imago beetle *n.* bìmbì.  
imitate *n.* v'gègé<sup>1</sup>.  
imitation *n.* c'èmlò; c'hyàaksà.  
immature *adj.* pòdkò; pòtò;  
*n.* sóotámhò;  
*v.* kyútúrkù.  
immediate junior *n.* s'gàbò.  
immediately *adv.* v'dà v'dán, *see:* v'dà;  
*id.* gíríp; háp<sup>1</sup>; yát.  
immune weakness *n.* m'déndè.  
impatience *n.* kòus'lèbè.  
become impatient *v.* kwéntè<sup>2</sup>.  
impede *v.* gédgà.  
imperfect *ad.* dúngdúngú.  
impertinence *n.* m'gínú; d'mà.  
implicate *v.* àlà .  
impolite act *n an.* c'màndrà.  
important *pro.* áamáká pùdùdù.  
impose *n.* c'gwàgàmtà.  
imposing *ad.* hàd.  
impossible *v.* zwáakà.  
—! *excl.* kàktíkàkò.  
impotent *n.* pèsmò .  
impregnate *v.* ùbársì.  
impression *n.* c'hyàaksà; d'kàgcò.  
impromptu *v.* gàràmsà.  
improve *v.* mác mà.  
impulse *v.* gàràmskí.  
in *prep.* àn<sup>2</sup>.  
— an instant *id.* wíp.  
— fact *adv.* kégé<sup>1</sup>;  
*con.* alá<sup>1</sup>.  
— full view *adv.* táa.  
— great numbers *adv.* rìbìbì;  
*id.* dāràk; wícíci.  
— order to *con.* àz.  
— turn *n.* kàbèkábénè;  
*m'sèkànté*.

inactive *adv.* rwàf.

## injury

inattentive *v.* lásù.  
incessant talker *id.* lákláká<sup>1</sup>.  
incite *v.* c'dwèvlè.  
include *v.* hàdèsé.  
incoherently *adv.* dùsdùsù.  
incomplete *v.* kàlánkà.  
incomprehensibly *adv.* dùsdùsù.  
inconsequential *n.* c'hàzà.  
increase *v.* mác mà; sùdú;  
*vt.* pàtàsà, *see:* pàtà.  
indecent *ad.* pàkàdknàa ;  
*id.* jèktèl .  
indecisive (be) *v.* tèresè.  
indecision *excl.* hẹẹ.  
indeed *part.* àshé.  
index *v phrase.* ì kwèsákà.  
Indian hemp *n.* v'bàzgnà.  
Indian style *id.* kàzkázá.  
indicator *v phrase.* ì kwèsákà.  
indigestion *n.* k'éndè; k'kwèelcò.  
indigo shrub *n.* báabá<sup>1</sup>.  
indirectly *adv.* c'bíl bílù .  
indiscreet person *an.* u'vátò .  
industriously *adv.* yákká.  
infestation *n.* rwànrwànnà .  
inflaming *id.* lẹp.  
inflexible *id.* kàkbàa.  
influence *vt.* vòsà .  
influenza *n.* c'hèmè.  
informal *id.* hònhònò.  
ingredient *n.* hàbgcú .  
active — *n.* zwábà.  
inherit *v.* gáadò<sup>2</sup>.  
inheritance *n.* gáadò<sup>1</sup>.  
inheritance *n.* d'hyágbù<sup>1</sup>.  
inherited name *n.* cèté<sup>1</sup>.  
initiate *v.* gòlámkò.  
initiation ceremony *n.* v'gwé<sup>3</sup>.  
injure *v.* gèdèsé; hwéssè; mùtìsì.  
injury *n.* d'èmésè; d'hwéssè;  
*m'sònò* .  
injury *n.* d'kùlìsì.

**ink**

ink *n.* *m'pí* .  
 in-laws *n.* *c'méné*; *mógrè* .  
 innuendo *n.* *c'rétó* .  
 inquisitive *adv.* *gánganá* .  
 insane *id.* *còscòsò*; *kyòskyòsò* .  
 insanity *n.* *m'làlà*; *m'nà* .  
 insect *n.* *bèdé<sup>2</sup>*; *bùgàbùgà*;  
*bùlábùlá<sup>2</sup>*; *cèèlámhò*;  
*dúndùrúsù*; *hyógámhyó*;  
*jòò*; *úbgádbé*; *yáagàmyá*;  
*zèmná*; *zòmác'kúnkú* .  
 ~ skin *n.* *k'sóplá* .  
 ~-eating bat *n.* *kàdàrí* .  
 fly-eating ~ *n.* *cèngà* .  
 kind of ~ *n.* *bòncò*; *kàklà*; *kàméné* .  
 smelly ~ *n.* *kántás gwírí*; *tàká<sup>2</sup>*;  
*tántángwírí* .  
 insert *v.* *sògò*; *sógóp*;  
*vt.* *dèlé* .  
 inserted suddenly *wáp<sup>1</sup>* .  
 inside *adv.* *àn mí*;  
*n.* *míi* .  
 ~ out *adv.* *m'sìpknù* .  
 turn ~ out *v.* *kìckílnì*; *mùtksú* .  
 insinuation *n.* *c'rétó* .  
 insinuatingly *adv.* *c'bílbílu* .  
 insipid *adj.* *nòdòt*;  
*adv.* *zàngzàngò* .  
 insolence *n.* *s'rèmrémè* .  
 insolent noise *n.* *còbtò* .  
 inspect *v.* *bèngsá*;  
*vt.* *pékè* .  
 instantly *id.* *gíríp*; *háp<sup>1</sup>* .  
 instep *n.* *dàksò* .  
 ~ sore *n.* *m'hàlá<sup>2</sup>* .  
 instrument *n.* *komu-c'ganga*, *see:*  
*ù'kòmò* .  
 insubordinate *v.* *yàkálkà* .  
 insult *n.* *d'rèbó* ;  
*np.* *dòm k à rímkà* .  
 intelligence *n.* *hánkàlí* .  
 intend *v.* *zé* .  
 intense *id.* *dwát* .  
 ~ work *v.* *kírámàsà* .  
 intensely *adv.* *ríkíkí* .  
 intercept *v.* *bèdá*; *bègá<sup>1</sup>* .

**itinerant trader**

interest, lose *v.* *àù* .  
 interference *n.* *kàràmbàane* .  
 interfering *adv.* *kòbrò* .  
 interjection *n.* *d'gúdgù* .  
 interlace *v.* *gándàlkà* .  
 interlaced *adj.* *cécép* .  
 internal organs *n.* *v'lòn<sup>2</sup>* .  
 interpret *vt.* *pánksá* .  
 interrupt *v.* *pétkè*; *wéeksé* .  
 interweave *v.* *gándàlkà* .  
 intestine *c'bàtà* .  
 large ~ *n.* *k'mènà* .  
 'introduction' *id.* *tòkór tòkór* .  
 introverted *adv.* *róré* .  
 intrude *v.* *pétkè* .  
 intruding *adv.* *kòbrò* .  
 invent *v.* *bàlà* .  
 investigate *v.* *dàbà* .  
 inveterate *n.* *sóggè* .  
 invite *v.* *bàrà*; *bànnà* .  
 invitation *n.* *d'bàné* .  
 iron *n.* *kótá-bíibì*; *d'òpá* .  
 ~ 'black stones' *n.* *kàgá<sup>2</sup>* .  
 ~ gong *n.* *kòmù-c'gòmò*, *see:*  
*ù'kòmò*; *zàrí* .  
 ~ ore *n.* *ù'kàgá<sup>2</sup>* .  
 ~ rod *n.* *k'kòmò* .  
 branding ~ *n.* *pànsánhwèlá* .  
 small piece of ~ *n.* *ì'kòmò* .  
 irritate *n.* *s'tàkà* .  
 irritated *id.* *hàù* ; *hàù* .  
 irritating disease *n.* *ù'mágyózò* .  
 island *n.* *à'tèkè* .  
 isolate *v.* *káapà<sup>2</sup>* .  
 it *pro.* *dà<sup>1</sup>*; *dàn* ; *ín*; *kán*; *ò*; *c'rù*;  
*ù*; *ún*; *ùnwá*; *ván*; *wá* .  
 ~ is *v.* *í<sup>1</sup>* .  
 ~ is not *part.* *zá<sup>1</sup>* .  
 ~ is so *v.* *ítàn* .  
 ~ would be better *v.* *màccà* .  
 (i-class) *pro.* *ì<sup>2</sup>* .  
 its *pro.* *c'rù* .  
 (vague) *pro.* *ì<sup>2</sup>* .  
 itch *id.* *hàù* .  
 scratch an ~ *v.* *kwèèlsé* .  
 itinerant trader *n.* *kán pàatè* .

## J - j

jack of all trades *n.* lèvún lèvúnè.  
 jackal *n.* bánkàlá.  
 jammed *v.* bàgá.  
 jangling rings *n.* v'kéngní.  
 jaw *n.* ù'yámá.  
 jealous *id.* hwìlì hwìlì.  
 jealousy *n.* d'hyùbù.  
 jerk *id.* kàkàkà;  
*v.* zòrksé.  
 jerky *ad.* dàprè-dàprè; sàdk-sàdkù.  
 jewellery *n.* ì'kòmò .  
 jigger insect *n.* jègá.  
 jingle *adv.* kérémkérem.  
 job *n.* à'yòmko .  
 jog *adv.* zènzèmè.  
 join *n.* m'sàtknà;  
*v.* bàpá; c'bápó, *see:* v'bápcò;  
 dàmènsé; dòpá<sup>2</sup>; dùvìnsí;  
 gàbèsé; gágá; gàméskè;  
 kàmgsá; swée; swèensé.  
 joined *adj.* dàprì.  
 joint *n.* d'dòprò ; d'dòprò.

joke *n.* dòló.  
 ~ at *v.* dòogsó .  
 journey *v.* hágcà .  
 joy *n.* c'kàndì.  
 be joyful *an.* c'zàntká;  
*v.* òbgò.  
 jug *n.* d'bímá<sup>1</sup>; ì'bímá<sup>1</sup>.  
 July *n.* hwèlá nàyórò.  
 jump *id.* mát;  
*n.* vùkù<sup>2</sup>;  
*v.* bèké<sup>2</sup>; jàdká; màkà; tándàa.  
 ~ down *v.* hàpá; hópkò.  
 ~ up *vi.* gùdgù.  
 junction *n.* c'hàtànkànnà.  
 jungle *n.* d'kàdè.  
 junior *n.* kándimà.  
 junkie *n.* sóogè.  
 just *adv.* ínín.  
 jute *n.* hòpá<sup>1</sup>.  
 jutting out *id.* mágmágá.

## K - k

kapok *n.* d'kémprà.  
 ~ buds or flowers *n.* nàkò.  
 ~ tree *n.* kòmgnò.  
 tree *n.* rón.  
 karaya gum tree *n.* kò<sup>1</sup>.  
 Katydid .  
 Broad-winged ~ *n.* kyóntó.  
 Fork-tailed Bush ~ *n.* pátá<sup>1</sup>.  
 keen *id.* gòlgòlò.  
 be ~ on *vt.* tònò.  
 keep *id.* lék díyá;  
*v.* gígá<sup>1</sup>.  
 ~ down *v.* kígá.  
 ~ going *v.* rwáasà.  
 ~ near *vt.* pègá.  
 ~ promise *v.* kìnman làlkò.  
 ~ safe *v.* mègà.

kernelless *n.* c'fóotó.  
 ker-plonk!! *id.* kwèk.  
 Kestrel *n.* sòoró.  
 kick *v.* kyòokó.  
 ~ against *v.* kátrà.  
 ~ over *v.* tázà.  
 kicked *v.* sélkè.  
 kicking *v.* bàtà .  
 kicking sound *id.* bátt.  
 kidney *n.* v'màkó.  
 kill *n.* swìrktip;  
*v.* hwá<sup>1</sup>; pòkónnò.  
 kilometre *n.* v'kilómétà.  
 kind (of) *n.* gó.  
 kindling *n.* m'kòlgò.

**kindness**

**lash**

kindness *n.* *d'kâu; m'zéi.*  
 be kind *v.* *hwíipsà.*  
 king *n.* *gòmò.*  
 kingdom *n.* *c'gòmò.*  
 kingfisher *n.* *cíncàr; òmílmílù;*  
*sòkàm-tòró.*  
 kiss *v.* *hòktá.*  
 kissing *n.* *cóbtò.*  
 kitchen *n.* *k'cùkú; kùrk s'tò.*  
 ~ stones *n.* *d'hòbcò.*  
 ~ wall *n.* *ì'kàhè.*  
 kite *n.* *gàlmà; kálà; zipàrmà.*  
 knead *v.* *bírgà; bòdkó; hìtà; kwátkà.*  
 kneaded *adj.* *bírbíri.*  
 knee *n.* *d'rwín.*  
 ~ lock *n.* *v'kwà.*  
 ~ cap *n.* *kòktò d'rwín.*  
 knock-kneed *adj.* *gáplá<sup>1</sup>.*  
 kneel *v.* *kùgtkú.*  
 knickers *n.* *d'gétti.*

knife *n.* *ì'sèngnè; ì'vaná.*  
 knob-billed goose *n.* *dórfò; hùg-dórfò,*  
*see: hùgù.*  
 knock *id.* *kùk;*  
*v.* *kúltù.*  
 ~ off *v.* *kòbtá.*  
 ~ over *v.* *tázà; tásmà; vyàdà.*  
 knock-kneed *adj.* *gáplá<sup>1</sup>.*  
 knot *n.* *d'dòknò; d'kàrú;*  
*v.* *dòkná.*  
 know *vt.* *nàpà.*  
 ~ (how to do) *v.* *lág.*  
 knowledge *n.* *ù'láu; s'nàpà.*  
 knowledge of Lelna culture *n.*  
*c'lélòjì.*  
 Kogo *n.* *k'kógò<sup>1</sup>.*  
 kokiya fruit pot *n.* *d'gúrgù.*  
 kola nut *n.* *v'góorò.*  
 'kuli-kuli' *n.* *ì'gwéntlé.*

**L - I**

label *v.* *kàamc'nàpó.*  
 labour (childbirth) *n.* *c'lèvgò.*  
 labour, communal *n.* *d'bòhé; gànyá;*  
*gòlmó; d'hésé; m'sèvé.*  
 lack *n.* *d'ròbámà.*  
 lad *n.* *kèmpá; wà ármà, see: wà<sup>3</sup>;*  
*wà kèmpà, see: wà<sup>3</sup>.*  
 ladder *n.* *k'sáanè.*  
 ladle *n.* *ì'gwámbá; ì'kòkló;*  
*ì'kwèlécó.*  
 lair *n.* *k'pàkàmpàkmù.*  
 lake *n.* *k'dwà.*  
 lame *adv.* *àngàl.*  
 ~ person *n.* *lèmè.*  
 lameness *n.* *m'lèmè.*  
 lamentable *n.* *c'kwírí<sup>2</sup>.*  
 lamp *n.* *tásá<sup>1</sup>.*  
 land *n.* *ù'còpó; v'wàmà*  
 (barren) *n.* *m'kwézgà.*  
 Lelna ~ *n.* *Á'Lélà.*  
 (virgin) *n.* *k'úsú.*  
 virgin ~ *n.* *k'kèngé.*

land-monitor *n.* *ùnù<sup>2</sup>.*  
 language *n.* *d'rémé.*  
 lankiness *n.* *s'tée.*  
 lanky *id.* *téngténgó.*  
 Lannea microcarpa *n.* *pòndò.*  
 large *adj.* *áswàaná;*  
*id.* *dót;*  
*n.* *m'lògò;*  
*v.* *pètálkè.*  
 ~ and round *adj.* *dògròt.*  
 ~ enough *id.* *lòglógó<sup>1</sup>.*  
 ~ intestine *n.* *k'mènà.*  
 ~ mouthfuls *v.* *géplà.*  
 ~ number *adj.* *à'kèpálkè.*  
 ~ pieces *adv.* *bàngràmm.*  
 ~ thing *n.* *d'dámrà.*  
 become ~ *v.* *yátámkà.*  
 enlarge *v.* *lògòsò; yátámkà.*  
 tall and ~ *adj.* *sàngàm.*  
 larva *n.* *dàkà-rùmù.*  
 ~ beetle *n.* *tàkàmmálànkù.*  
 larvae attack *n.* *m'hàlá<sup>1</sup>.*  
 lash *id.* *hwíu.*  
 ~ sound *id.* *swáp.*

lass *n.* wà wántá, *see:* wà<sup>3</sup>.  
 last *n.* d'bèsé; d'fécché; c'tà.  
 ~ food *n.* lávcù.  
 ~ part of *n.* d'kwénè.  
 ~ point *id.* lébét.  
 ~ year *adv.* wè dèùnè, *see:* wè.  
 ~-minute *adv.* gágsè.  
 late *n.* d'bàklábnà.  
 ~ evening *n.* ù'yàatà<sup>1</sup>.  
 later *adv.* hòràvhwà; v'hòró.  
 lather *n.* ù'pèktá.  
 laugh *v.* námsà;  
*vi.* kèklé.  
 laughter *id.* hàhàhàa; hàhàháayèe;  
 híhíhí; kítkítí.  
 raucous laughter *n.* c'kèklé.  
 Laughing Dove *n.* gòràb yàahì.  
 lavatory *n.* dùngú.  
 law *vn.* s'làlkò.  
 lay  
 ~ across *vt.* bédgà.  
 ~ egg *v.* d'dúkú; évkà.  
 layered *n.* s'képó.  
 lazy *adv.* bàp.  
 lazily *ad.* hàcbò.  
 laziness *n.* yòbó.  
 lead *v.* gábtè;  
*vt.* nàkà.  
 leader *n.* gó d'kàbà; kwèsám vàn  
 hwìcì; ùbándáaké.  
 ~ of golmo *n.* gòmvàn gòlmò, *see:*  
 gòlmò.  
 back line ~ *n.* kwèsám vàn dimá.  
 leadership *adv.* hwìcì.  
 whole team ~ *n.* kwèsám vàn  
 gòlmò.  
 leaf *n.* k'òrò; v'súmú; k'vá;  
 k'vavè.  
 ~ decoration *n.* lállè.  
 ~ soup *n.* tòos c'nàamángèdè.  
 baobab leaves *n.* m'kwìgí.  
 ~-flour meal *n.* bètèbété.  
 henna leaves *n.* lállè.  
 kind of ~ *n.* wèrè.  
 leafless *adv.* sèndsèndò.  
 tamarind leaves *n.* s'laale.  
 vein of ~ *n.* v'hyànsù.

leafhopper *n.* gètùgwámá.  
 leak *v.* wáakà; wáakà.  
 lean (incline) *v.* gé<sup>1</sup>; númkù; téntè<sup>1</sup>;  
*vt.* tàdásà.  
 ~ against *v.* còdà.  
 ~ on stick *v.* kyùutí.  
 leaning *adv.* kòdgnóo.  
 lean (thin) *adj.* hwérem;  
*id.* hwèkmèl.  
 become ~ *v.* bùnù.  
 how ~! *id.* kyàksàl.  
 -looking *id.* kwèmbèem.  
 very ~ *id.* kwèntèem.  
 leap *n.* d'óbco.  
 ~! *adv.* cót;  
*id.* lâun; lép; lêun; mát; pàal.  
 ~ on *id.* hákkàa.  
 learn *v.* làasi.  
 ~ by experience *v.* vérmà.  
 learner *n.* kan làasi, *see:* làasà.  
 leather ;  
*n.* k'wèdé.  
 ~ apron *n.* bàazá.  
 ~ charm *d'*dápá;  
*n.* v'gudù.  
 stiff ~ *adj.* kàgádkà.  
 leave *v.* tó<sup>1</sup>; wàktá;  
*vi.* rwá<sup>1</sup>;  
*vt.* làgà; yéddè.  
 ~ *vt.* lègsé.  
 ~! (command) *v.* yá<sup>1</sup>.  
 ~ forever *v.* dáklà.  
 ~ remainder *v.* kwisí.  
 ~ some *v.* kálti; kúsú.  
 leech *n.* dàpà<sup>4</sup>; mádàmbóro.  
 leechlike *id.* láin.  
 left *adj.* bèrcè; bèrò.  
 ~ hand side *n.* d'bèrò.  
 ~-handed *n.* d'bèrò.  
 left-over *adj.* ùtù;  
*n.* lávcù.  
 leg *n.* d'kòriti; ù'ná.  
 cattle ~ *n.* k'hyùrù.  
 hind ~ *n.* k'kángó.  
 legs spread *id.* tés;  
*v.* kwángà; sàdámse.  
 lower ~ *n.* d'kásè; c'tàmpò.  
 legacy *n.* s'nwá.

**Lelna**

- Lelna *np.* k'Lélà.  
 ~ land *n.* Á'Lélà.  
 ~ religion *n.* d'Lélà.
- lend *v.* lèké<sup>1</sup>.
- length *n.* à'yù; m'zìsá.  
 lengthen *v.* zìsàsà.
- leniency *n.* d'kwìsí.
- leopard *n.* gwìimì.
- leper *n.* kyúnkùtù.
- lessen *v.* cídmà; hàbà<sup>2</sup>.  
 ~ price *v.* hèbé.
- let *vt.* làgà .  
 ~ go *v.* bàtà .  
 ~ us *v phrase.* cá<sup>1</sup>.
- lethargy *n.* yòbó.
- Levaillant's Cuckoo *n.* kolkol molo<sup>2</sup>.
- level *v.* còcàbsá; tèksè.  
 ~ land *n.* ù'tàasà.  
 not ~ *adj.* jàndàl.
- levirate marriage *n.* c'soto.
- lewd *n.* d'àlá.
- liar *n.* kólóndì.
- libation *n.* d'pìskù.
- lichen *n.* m'ribì.
- lick *n.* s'dwàtàmse;  
*v.* dàa; léngè.  
 ~ lips *n.* s'lèlámse.
- lid *n.* v'sàktà; d'ùbgcú; d'zòhè.
- lie (down) *v.* hwìgì; làtá.  
 ~ across *v.* édga.  
 ~ around *id.* lòpèe.  
 ~ in wait *v.* pàkò.  
 ~ on *v.* hwègá.  
 lying *adj.* gècmàl.
- lie (untruth) *n.* kóló<sup>1</sup>;  
*v.* gèccàm c'kòlò; kéekè.
- life *n.* d'pòccò;  
*v.* pòtò.
- lift *v.* déetè; dèrgsé; jàbgsá;  
 kíkàa; pèkà; ràbgsá; tàkàskà;  
 vèkà.  
 ~ easily *id.* mét.  
 ~ off *v.* zògàskà.
- light (fire) *n.* d'yán ;  
*v.* dàhàsá; dàpànsá; ékkà;  
 kòlá; mèzè; sònò.

**little (amount)**

- ~ up *v.* zàràskà, *see:* d'zàn.
- ~-flash *id.* myàaz.
- lighter *n.* v'kèstú; kòmvan hwelá,  
*see:* v'kòmò.
- light (weight) *adj.* c'dàpkù; kèlfèe;  
*id.* fée ; hwèetèl.  
 ~ matter *n.* c'hàzà.
- lighten *v.* hákàsà.
- lightly *id.* mét.
- lightning *id.* hèl; hwàar;  
*n.* s'òbò;  
*v.* yábkká.
- like *ad.* hòdán;  
*vt.* tònò.  
 ~ that *adv.* táanló.
- likeness *n.* m'hyó.
- lily *n.* kwànábk-d'kàdè; lègè;  
 lègè; sàpménkè.  
 ~ stem *n.* k'lègè.
- water ~ *n.* k'gwídbí.
- limit *v.* hàbà<sup>2</sup>.
- limp *adv.* àngàl; tàngàm;  
*id.* fáf ; fèlà ; kángás; lòlòlò;  
 náad náadé; pátal ;  
*n.* m'lèmè;  
*v.* tánglà.
- line *n.* v'lòkò; v'pòdé; v'rigú;  
 v'ròngò.  
 ~ up *v.* dóokàv-lòngò.  
 lined up *id.* kyòròrò .  
 lined-up *n.* v'kyòròrò.  
 out of ~ *adv.* hélknée.
- link *n.* v'bápcò;  
*v.* c'bápó, *see:* v'bápcò.
- lint (cotton) *n.* c'lèndé.
- lintel *n.* v'bèdgcó .
- lion *n.* zùrù.
- lips, curled *adj.* bèdèem.
- liquid *n.* m'ho m'ho, *see:* m'hò.
- listen *n.* s'làmà;  
*v.* gáná; gánú c'cón; hòngá .
- literate person *n.* máalà.
- litter *v.* càksá.  
 littered about *id.* lònđlòndó.
- little (amount) *ad.* cámmí;  
*adj.* cèttú; hwi<sup>1</sup>; kwétú;  
*adv.* cáam.  
 ~ notice *adv.* gágsè.

## little (small)

- little (small) *adj.* wà-.
- live *n.* d'sòcò.
- lively *adv.* kézép.  
be ~ *an.* c'zántká.
- liver *n.* d'dèbè.
- lizard *n.* gòngò ; gòngd gòpè; gòng gicè; gòng-d'òrgó; hyunhyun; kòkù hyàmà; málèndùsù; ùnù<sup>2</sup>.  
~ fish *n.* gèngòngò.  
~ -like *id.* gàcgàcà.  
skink ~ *n.* bàrgámhò; màlgámhò.
- Lizard-Buzzard *n.* cèv-gòngò; kùutkù.
- load *n.* d'tòosò;  
*v.* sèràmsà.  
loaded down *id.* mágmágá; yàkàkà.
- loaf *n.* d'bèréedi; d'veró.
- loam *n.* k'dùmdùmnù; k'ùmù.
- locals *n.* c'sá.
- lock *n.* d'kwéedè;  
*v.* bàglá.
- locust *n.* émà<sup>1</sup>; mágyángórò; málòdè; mánàkò; pàktà<sup>3</sup>; rùktù; sàkàsà<sup>2</sup>.  
~ infestation *n.* rwànrwánnà .  
edible ~ *n.* gàu.  
newly hatched ~ *n.* mázákí.  
red ~ *n.* rwànrwánnà .  
tree ~ *n.* tàmskwàari.
- locust bean *n.* d'gèndsà .  
~ blossom *n.* d'làlgú.  
~ pod *n.* k'gòló.  
~ pods *n.* kámpàlá.  
~ powder *n.* m'kwín.  
~ seeds *n.* cèzgnè.  
~ tree *n.* gòló.  
~ tree seeds *n.* làndà.  
empty ~ pods *n.* c'sàsè.
- lodge *v.* cilkà; kàglâ.  
lodger *n.* cílú.
- log *n.* d'kùngù.  
~ -wall *n.* sà<sup>1</sup>.
- loincloth *n.* ù'bàdà; d'bènté.  
~ end *n.* d'hápká.  
old ~ *n.* kwángá.

## loose

- untucked ~ *ad.* d'yàasà;  
*v.* hyàllàa.
- woman's ~ *n.* d'gétì.
- wrestling ~ *n.* dàkkàarè.
- loiter *id.* ròom;  
*v.* gàagù .
- lone rodent *n.* làgmélé, *see:* làgù.
- lonely *adj.* wátwátá<sup>1</sup>;  
*adv.* bánkál;  
*n.* c'dìkù.  
be ~ *v.* yàam nù'kàré, *see:* ù'kàré.
- loneliness *adv.* béngrem;  
*n.* d'windkà.
- long *adj.* péreré; tálalá;  
*id.* tólóló;  
*v.* ì'zissí.  
~ ago *ad.* dèhnè ;  
*n.* m'gòsá.  
~ beard *id.* gòmàa.  
~ time *adv.* fùt .  
~ -handled spoon *n.* ì'gwámbá .
- long for *v.* yàam nù'kàré, *see:* ù'kàré;  
kárúyàaká; kwéetkè.
- longing *n.* ù'kàré; ì'kwéetkè.
- Long-crested Helmet-Shrike *n.* kác-hyàamù, *see:* káci.
- Long-tailed Nightjar *n.* pàkú.
- Long-tailed Shrike *n.* kwéetámkwè.
- loo *n.* dùngú .
- look *adv.* dòndòno;  
*v.* swáan.  
~ after *n.* c'gòcé;  
*v.* kwègá .  
~ around *v.* gwétlè.  
~ at critically *v.* kèksá.  
~ back *v.* bèlèdîmá<sup>2</sup>.  
~ daggers *v.* lèdè .  
~ for *v.* hàbà; hòbà<sup>2</sup>.  
~ for game *v.* hòbò.  
~ like *ad.* hòdàn.  
~ up *v.* wàlká.  
(distant) *v.* gòtó.  
looking around *ad.* gwèrgwèrè;  
*id.* gòrgòrò.  
looking directly *ad.* pàvavà.  
(nearby) *vt.* gòtó.
- loop *n.* d'kàrú ; d'sòlàsà.

loose *ad.* rògrògò;  
*adj.* c'dàpkù; rwègrwègè;  
*adv.* jàgjàgà; c'kónkónkò;  
 pègpègè;  
*id.* gálámpáa; lòglògò;  
*n.* d'laasa;  
*v.* gápàa.  
 loosely *adv.* rágdá; sògsògò;  
*id.* yágyágá.  
 loosen *an.* c'kónkónò;  
*v.* sòlàsá; yàgssá.  
 struggle ~ *id.* gwèdgbwèdè .  
 lopsidedly *adv.* kòdgnòo.  
 loquacity *n.* d'gúdgù .  
 Lord *n.* hòbángízí.  
 lorry *n.* k'mótà.  
 losing teeth *n.* d'kónó.  
 lost *adv.* bídù;  
*vt.* yángskè.  
 become ~ *v.* táalà; yángkà.  
 lot *adj.* hwédí.  
 lots *adv.* tèktèkè<sup>2</sup>.  
 lotion *n.* k'épcò.  
 lotus *n.* vògákù.  
 kind of ~ *n.* vògdàabè.  
 loud *n.* ù'jòòù.  
 loudly *adv.* ùbú.  
 louse *n.* kàkkàrnà; kórkótò.  
 lout (be a) *v.* kyósmò .  
 loutish *id.* làlùu.  
 love *vt.* tònò.  
 loving look *v.* lènè<sup>2</sup>.

low *tèdèp*;  
*adv.* pàppàa;  
*id.* fàràp ; kù;  
*n.* ùcòpúcòpó.  
 ~ down *n.* d'bèbò.  
 ~ forehead *ad.* kòdóp; kúdúp.  
 ~ thorn tree *n.* hìlákátá, *see:* hìlá.  
 lower back *n.* k'dútú.  
 lower down *adv.* kùkùkù.  
 lower grinding stone *n.* d'ná.  
 lower leg *n.* d'kásè.  
 lower status *an.* c'kwírí<sup>1</sup>.  
 lowland *n.* gyóocò.  
 luck *n.* ák pùsú; ù'gwée ; nétè;  
 ù'pùsú.  
 bad ~ *n.* v'kènè; v'ron.  
 lull to sleep *v.* làvàsá.  
 lullaby *yúyúyúyúyúu*;  
*id.* cíncíncín;  
*v.* cídò.  
 lumbar *n.* k'dútú; kwáká.  
 lump *n.* d'bònkò.  
 ~ of mush *n.* d'hwí.  
 lumpy *ad.* dúngdúngú; jàgàp.  
 tobacco ~ *n.* nwádàn táabà, *see:*  
 k'nwá.  
 lung *n.* k'fòkò.  
 lurch *id.* pàt.  
 lying (down) *n.* d'làcù.  
 ~ flat *adv.* gàcbàl;  
*adv id.* kòin.  
 ~ on back *n.* d'gàlhàngnà.  
 around *id.* lònclòndó.  
 lynching *n.* d'bímà<sup>2</sup>.

## M - m

machete *n.* k'àddá.  
 machine *n.* màshîn.  
 machismo *v.* bèbgé.  
 madness *n.* m'làlà; m'nà.  
 mad person *n.* zàngkí.  
 magical creature *n.* màlmálé.  
 magician *n.* málàmà.  
 mahogany *n.* kòmò.  
 maize *n.* k'hì; hì cádgánà.

make *v.* èmà<sup>2</sup>;  
*vt.* dèlé .  
 ~ an effort *v.* pùktú<sup>1</sup> .  
 ~ bigger *v.* lògòsò.  
 ~ eyes at *v.* lènè<sup>2</sup>.  
 ~ fun of *v.* dòogsò .  
 ~ grooves *v.* gènè<sup>2</sup>.  
 ~ offer *v.* cùnú.  
 ~ slide *v.* sóodsà.  
 ~ up *v.* gwáabà.  
 ~ up mind *v.* kìmìsí.

**makeshift coiffure**makeshift coiffure *v.* **pàaká**.makeup *n.* **m'pí**.make-up *n.* **m'kàtàmbrì**.

male

— crab *n.* **èckè**.— guinea fowl *n.* **kyángá yògò**.— lizard *n.* **gòng gicè**.malnourished *id.* **mòdódò**.malodorous wild lily *n.* **lègè**.man *n.* **àrmá<sup>1</sup>**.brave — *n.* **àrám gyòzó**, *see:* **àrmá<sup>1</sup>**.'maneaters' (Igbo) *n.* **tàatáanà**.strong — *n.* **àrám gyòzó**, *see:* **àrmá<sup>1</sup>**.manage *n.* **ù'dápkú**;*v.* **àmga**; **dáptè**; **dédgà**.mandolin *n.* **k'mógló**.mangul salt *n.* **gùmí gyòzíné**, *see:* **m'gùmù**.manners *n.* **v'gègè<sup>2</sup>**.many *adj.* **hwédí**; **à'kèpálkè**;**à'páskà**; **rórkà**;*adv.* **nàknàkà**; **tèktèkè<sup>2</sup>**.marching song *n.* **lèlgò**.marga tree *n.* **bègnà<sup>2</sup>**; **gèzèngènnè**.marjoram *n.* **sóodó**.mark *n.* **k'húkú**; **v'hyùndù**;*v.* **géndè**; **kàamc'nàpó**.marked *adv.* **sèndsèndò**.tribal marks *n.* **v'pàná<sup>2</sup>**.market *n.* **ù'hwàktà**; **kàaswá**;**d'rògàncó**.marry *v.* **gáa<sup>1</sup>**.levirate marriage *n.* **c'soto**.marriage *n.* **bùuc'téecné**; **c'gàì**.marsh grass *n.* **hyódò**.marshy ground *n.* **k'sèvà**.Martial Eagle *n.* **zàngái**.mass *adj.* **dìngriim**.massed *adv.* **ribibì**.massive *adj.* **kìngrim**.master *n.* **ká nù'bù**.masturbation *n.* **c'rèsè**.mat *n.* **bakazowa**; **k'kàkdà**.covering — *n.* **k'péipéì**.grass — *n.* **k'gwìn**; **k'síbílí**.**medicine**—making grass *n.* **kèkkè**.reed — *n.* **k'gwìn**.roof — *n.* **d'sìpì**.zana — *n.* **k'èté**.matchet *n.* **k'àddá**.mate *n.* **hyàarè**; **kwèsmé**;*v.* **gìvá**; **mèrá**.mating *n.* **ì'kòlé**; **ù'kòlósò**.material *n.* **k'sógcò**.maternal *adj.* **ányòn**.mature *n.* **ù'kódkà**;*v.* **bùrkskú**; **hàlgká**; **kògárkò**;**ròknà**.become — *v.* **sòokó**.maturing *n.* **c'gùbù**.May *n.* **ù'siisí**.maybe *adv.* **bàrù**;*excl.* **hè**;*id.* **màzé**.me *pro.* **mà<sup>3</sup>**; **mè**; **mí**; **rì**.meal *n.* **c'yàakò**.ceremonial — *n.* **d'gìgá**.mean (stingy) *adj.* **m'nèkè**.being — *n.* **kómá sùtù**, *see:* **à'kómá**;**d'yòn**.meaningless utterances *excl.***hòbángurù**.measles *n.* **s'gáagò**; **kwèeté**.measure *adj.* **màaká**, *see:* **mà<sup>2</sup>**;*v.* **gútù**.— grain *n.* **màakò**.meat *n.* **v'àrè**; **v'cìrè**; **námá**.— portions *n.* **c'zàrà**.desire for — *n.* **pùktù<sup>2</sup>**.fatty — *n.* **m'sèmá**.piece of — *n.* **v'pònì**.shoulder of — *n.* **ì'òu**.meddlesome *n.* **d'kàtà<sup>2</sup>**.meddling *adv.* **kòbrò**.meddlesomeness *n.* **kàràmbàane**.medicine *n.* **bàncò**.— man *n.* **hòbgò**.medicinal herb *n.* **hìràrmù**; **lòmbò**;**nú'còpò**; **màhìníkì**.medicinal leather belt *n.* **v'gùdù**.medicinal shrub *n.* **bòokàdhí**;**vògsíndí**.

**meditate**

meditate *v.* **kèkbá**; **pérámkà**.  
 meditation *n.* **kèkbò**; **pèrmò**.  
 medium *adv.* **sóvsóvo**;  
*n.* **àtèkátèkè**.  
 ~ amount *n.* **m'honná**.  
 meet *v.* **bitú**; **dùvisi**; **gadá**; **gàtà<sup>2</sup>**;  
**gità<sup>1</sup>**; **gwáantà**; **ítká**; **ítkù**;  
**kàrgsá**; **kíbìs**; **kítkù**; **mèrá**.  
 ~ suddenly *v.* **kyúnsi**.  
 meeting *n.* **d'gwàanà**; **m'hènné**;  
**d'kàrgà**; **d'mèrá**; **d'rògàncó**.  
 ~ hall *n.* **kàbk d'kàrgà**.  
 chance ~ *adv.* **piprí**.  
 melon seeds *n.* **à'gwísí**.  
 melt *v.* **nùzàsá**; **yàgàsá**.  
 melting place *n.* **ù'tàmà**.  
 membrane *n.* **k'làilàì**.  
 memorial *n.* **ríkàv gèlà**.  
 memory *n.* **c'bakasa**.  
 mend (calabash) *v.* **kòkó<sup>1</sup>**.  
 mend (hastily) *v.* **dáapà**.  
 meni oil tree *n.* **zèmè**.  
 menial work *n.* **s'bíkí**.  
 menstruation *n.* **ù'cìnà**; **v'dà**.  
 mention *v.* **pàntá**; **tàná<sup>2</sup>**.  
 mercy *n.* **m'zéi**.  
 mess *v.* **kóptskò**.  
 ~ around *v.* **káalcù**.  
 ~ up *v.* **kyòmpskò**.  
 ~ with *n.* **hépo**.  
 being in a ~ *n.* **ì'pitàlkà**.  
 messy *adj.* **cwàp**; **cwèin**;  
**pìndpìndù**;  
*adv.* **kòpkòpò**;  
*id.* **cès**;  
*n.* **k'bècè**.  
 message *n.* **còmà**.  
 messenger *n.* **k'còmètè**.  
 metal *n.* **kótá-bíibì**.  
 ~ rod *n.* **k'kòmò**.  
 ~ wire *n.* **v'kòmò**.  
 large ~ rod *n.* **ù'kòmò**.  
 maleable ~ *n.* **zón**.  
 small ~ rod *n.* **ì'kòmò**.  
 method *n.* **gèdgò**.  
 mice sound *id.* **wékéd wékéd**.

**mix**

middle *n.* **à'tèkè**.  
 bang in the ~ of *id.* **kwéf**.  
 be in the ~ *n.* **d'tèkè**.  
 middle-age spread *n.* **c'sètà**.  
 midge *n.* **bùlmù**; **kwàarì<sup>2</sup>**; **mùkù**.  
 midrib of raphia *n.* **v'kènbè**.  
 mildew *n.* **bùkùrkù**.  
 milk *n.* **yón<sup>2</sup>**.  
 millet *n.* **mágùgù**.  
 bulrush ~ *n.* **nàatà**.  
 late ~ *n.* **v'yàmprà**.  
 millipede *n.* **rùmbù**.  
 millstone *n.* **d'kòró**.  
 mimic *n.* **v'gègè<sup>1</sup>**.  
 Mimosa asperata *n.* **d'gènà**.  
 mingle *v.* **yáabà**.  
 minimise *v.* **màaksí**.  
 minute *n.* **v'míntì**.  
 miracle *n.* **c'hètè**.  
 miraculous *v.* **mità**.  
 mirror *n.* **k'mátáakácí**.  
 misbehave *v.* **áksè**; **hyáskè**; **zwáaskì**.  
 miscarriage *n.* **d'rwàasi**.  
 mischief-making *n.* **c'kàtà**, *see:*  
**d'kàtà<sup>2</sup>**;  
*n phrase.* **àlám c'kàtà**.  
 ~ person *n.* **c'hòngàmzán**.  
 miser *n.* **yóndé**.  
 miserliness *n.* **kómá sùtù**, *see:*  
**à'kómá**; **d'yón**.  
 miserly *adj.* **m'nèkè**.  
 misfortune *n.* **v'kèné**; **v'rón**.  
 miss *n.* **ù'hábrè**;  
*v.* **dàsà**; **kóbtkè**; **támbà**.  
 ~ meeting *v.* **kóptkè**.  
 ~ sb *v.* **yàam nù'kàré**, *see:* **ù'kàré**.  
 ~ target *v.* **ù'hábsè**.  
 missing *v.* **ádá**; **zadá**.  
 misshapen *id.* **dóngdóngó**.  
 mist *n.* **yàntánpánnì**.  
 mistake *n.* **là<sup>3</sup>**;  
*v.* **kòtò**.  
 misunderstand *v.* **dàmà<sup>2</sup>**; **sàkánkà**.

**mix**

mix *id.* hòbhòbò;  
*v.* bòlò; càbgá; dùvìnsí; hàbgá;  
 hàbgsí; kùtkásá; nàmàsá;  
 rúbgù; rùkù; sàmánsà;  
 sèmènsé; swèensé; wéekè;  
 wègálkè; zérkè.  
 ~ food *v.* làktá.  
 ~ up *v.* hàbsá; hòbsò; kèbànté;  
 wátárskà.  
 mixed food *n.* c' 'bòlò.  
 mixed soups *n.* kùtumbò.  
 mixed together *ad.* hàbhàbà;  
*adv.* kèbgne; kùtknú.  
 mixing *n.* c' 'gèdmò.  
 mixture *n.* c' 'bòlò.  
 mock *v.* hyáakà.  
 mockery *n.* c' 'hyàaksà.  
 moderate (quantity) *adv.* sóvsóvó;  
*n.* m' 'rèksè.  
 mohican *n.* dòrkó; ù' 'géezà.  
 moisten *v.* hyùmúkù; nèbé; nóbósò.  
 molars *n.* k' 'gàgà.  
 pain in ~ *n.* d' 'gàgà.  
 money *n.* áahù; v' 'àníní; ègnè; kíndì.  
 ~-browsing *n.* sákó.  
 mongoose *n.* bìcú; hyàa dóokà; làngò;  
 sòbò.  
 monitor lizard *n.* hyunhyun.  
 monkey *n.* dàptà<sup>2</sup>; dàpt-díkà<sup>2</sup>.  
 month *n.* péetè.  
 moo! *id.* mù<sup>2</sup>.  
 moon *n.* péetè.  
 mope *an.* d' 'hwìnsù.  
 more *adv.* sóvsóvó;  
*v.* pàtá; sòvàsá.  
 morning *n.* ù' 'pùn; m' 'zàná; m' 'zàntáa;  
*v.* zánkà; zánskè.  
 ~ Star *n.* Bèdé<sup>1</sup>.  
 ~ work *n.* bòsà<sup>2</sup>.  
 early ~ *adv.* nàmzànnámzàná.  
 late ~ *n.* ì' 'làná; zànam-hòomné,  
*see:* m' 'zàná.  
 morose *adj.* nàam c' 'dèbè.  
 mortar *n.* d' 'dòorò.  
 mosquito *n.* lántù.  
 moss *n.* m' 'ribì.

**move**

most honourable *n.* dámrá swàuné.  
 most of *id.* làklàkà<sup>2</sup>.  
 moth *n.* m' 'pùkrù.  
 mother *adj.* ányòn;  
*n.* inù; màamá.  
 a woman's ~-in-law *n.* k' 'hàyo.  
 motionless *adv.* dànglí;  
*id.* kàkbàa.  
 motive *n.* gátúnlandà.  
 motor *n.* k' 'máatò.  
 mountain *n.* sèmè.  
 mourning *v.* bòmà<sup>2</sup>.  
 ~ clothes *n.* c' 'bòmà<sup>2</sup>.  
 ~ period *n.* kòbà<sup>2</sup>.  
 end of ~ *n.* bùtàm c' 'bòmà.  
 mourners *n.* án wá, *see:* wá.  
 mouse *n.* làgù.  
 ~ hole *n.* dó<sup>2</sup>.  
 baby ~ *n.* dàkà<sup>2</sup>; sòvó.  
 bush ~ *n.* sènkè.  
 grass-cutter ~ *n.* èpà.  
 ~-hunt *v.* bàagù.  
 jumping ~ (very small) *n.* kwèrmà.  
 kind of ~ *n.* gwéebà<sup>1</sup>; háyà; kàlfá;  
 kè d' 'gwé; kwìntád zòorè.  
 male ~ *n.* diklàgù.  
 speedy kind of ~ *n.* làgpúsú, *see:*  
 làgù.  
 ~-trap *n.* d' 'kàttàwà.  
 tree ~ *n.* dúrgù.  
 moustache *n.* ù' 'gètè; kèp yògò.  
 mouth *n.* k' 'dómó; k' 'nwá.  
 black ~! *np.* dómk à rímkà.  
 mouthful of food *n.* d' 'hwí.  
 ~-organ *n.* k' 'bágbágo.  
 ~-rinsing *v.* zúgtù.  
 roof of ~ *n.* k' 'lankáci.  
 move *v.* èlé; gécmá<sup>2</sup>; míngsì;  
 pàdàacú; vigàmsí; zóbssà;  
*vi.* vòdà;  
*vt.* hègèsé, *see:* hègé; vòdàsá,  
*see:* vòdà; zògà.  
 ~ aside *v.* hègé; hèté.  
 ~ at appointed time *v.* sèté.  
 ~ away *v.* èlèsé; hòdgo.  
 ~ closer *vi.* hòdga;  
*vt.* hòdgtá.  
 ~ in *v.* hád.  
 ~ on *vi.* dánhà<sup>1</sup>; hùdú.

~ out of the way *v.* zèè.  
 ~ up *id.* lwàin.  
 ~ with jerks *v.* zòrksé.  
 moving *id.* hwèè.  
 moving around *id.* kècèkècè.  
 wrestling ~ *n.* bánglǎ; k'dòkò.  
 movement *id.* yàmàmà.  
 mow *v.* gòsò.  
 mowing *n.* m'gósó.  
 much *adj.* hwéǎ; kèmad'páskà;  
 à'páskà;  
*n.* ì'sóvkà;  
*v.* mòtá<sup>1</sup>.  
 mud *n.* c'còktò; c'ròpó.  
 ~ bed *n.* k'bàgà; k'yànà.  
 ~ floor *n.* d'góngónò<sup>1</sup>; à'gónó.  
 ~ lamp *n.* táǎ<sup>1</sup>.  
 ~ platform *n.* d'góngónò<sup>1</sup>.  
 ~-fish *n.* rápè.  
 muddy *n.* c'gùdtù.  
 muddle *v.* bòlgó<sup>1</sup>; gágánkà;  
 kyòmpskò.  
 muddled *adv.* kèbgnè; pìtlí pìtlí;  
*id.* kyúu<sup>1</sup>.  
 multitude *n.* d'bùgù.  
 mum *n.* màamá .  
 mumble *v.* céntkà<sup>2</sup>.  
 mumbling *adv.* fòtrò-fòtrò.  
 mumps *n.* tàkámmlànkúnù.

murky *n.* c'gùdtù.  
 murmur *n.* s'cèntò<sup>2</sup>;  
*v.* céntkà<sup>2</sup>; rémtà.  
 murmuring *id.* hwèènhwèèn.  
 muscle *n.* v'lòn<sup>2</sup>.  
 hand, shin or arm ~ *n.* d'bòckcò.  
 mush *n.* d'gá; d'gèndsà ; d'hòpésè;  
 c'pátpátò; m'rúné.  
 shaped ~ *n.* tàkò.  
 mushroom *n.* cúkná; d'dèbkóbó;  
 jàkkámtádnà; kágááuno;  
 kátánà; k'rìbì; wénwèrè;  
 yàntánpánnì .  
 music *n.* d'hìnà .  
 musk (civet cat) *n.* lómzìbdà.  
 Musk Shrew *n.* cwè<sup>2</sup>.  
 mussel *n.* ì'gèn.  
 must *n.* wèdwèdánádúut;  
*v (aux).* dúutú<sup>1</sup>.  
 muttering *id.* hwèènhwèèn.  
 mutton *n.* nám kyómò.  
 muzzle *n.* k'làbà.  
 my *pro.* rì.  
 mysterious thing *n.* d'gìgbù.  
 ~ event *n.* s'hàu.  
 ~ hole *n.* Wàakìbò.

N - n

nail (finger) *n.* v'hònsè; v'kùkbù  
 nail (tool) *n.* v'kúsà; v'mòklò;  
*v.* kàa<sup>2</sup> .  
 naive *v.* lásù.  
 naked *adv adj.* múrmúru;  
*id.* záǎd.  
 name *n.* d'dìná;  
*v.* kàamc'nàpó.  
 inherited ~ *n.* cèté<sup>1</sup>.  
 ~sake *n.* d'kámánté.  
 nanny *n.* kàmna.  
 nape *n.* vógò.  
 narrate *v.* gètkká.

narrow *ad.* mòdkskê;  
*adj.* pèréré;  
*n.* mòdkséi.  
 natives *n.* c'sá.  
 nature *n.* d'máccá.  
 naughty *v.* hyáskè.  
 navel *n.* d'góndó .  
 near *adv.* dòtrèè; péckè; táhà;  
*n.* d'víiví;  
*v.* pàrántà.  
 nearly *ad.* kósá.  
 nearly full *id.* làklàkà<sup>2</sup>.  
 very ~ *adv.* d'kyúnsì.  
 neat *adj.* pézpézé;  
*n.* d'bògò.

## necessary

necessary *adv.* wèdwèdè .  
 neck *n.* tòró.  
 ~ hollow *n. c'* kòbròn tóró.  
 nape of ~ *n.* ì'lèbé.  
 ram's ~ hair *n.* v'lòmò.  
 necklace *n.* dákò; rèzgnè.  
 kind of ~ *n.* tòrkómá.  
 nectar *n.* m'dóotòró.  
 need *n.* ì'kwéetkè.  
 needle *n.* v'dèlà; v'kàndámà;  
 v'tàmswá.  
 negative *ad.* á'á.  
 neighbour *n.* kán kómá.  
 neighbourhood *n.* èssé.  
 nervous *ad.* rèngrèngò.  
 nest *n.* d'bètè; d'tàndì.  
 net *n.* k'dùvú; ì'hyòrkò; d'sàkó.  
 never *adv.* pák; pákpáká.  
 ~! *adv.* cák;  
*excl.* kàktíkàkò; wàdéedá.  
 ~ again *v.* dáatà.  
 nevertheless *part.* sái.  
 new *adj.* pòoyà.  
 ~ admission *n.* uvàúvú.  
 news *n.* d'bàsà; m'gàncò .  
 next year *adv.* dàhè.  
 nice *n.* í'kàsí; d'kèmnènnè.  
 niche *n.* k'págpágò.  
 nick *n.* v'hyùndù .  
 night *n.* gyòpó.  
 ~ blindness *n.* m'kàrámpómà.  
 ~ jar (bird) *n.* pàkú.  
 spend the ~ *n.* m'lávà.  
 nine *num.* dóorè.  
 ~ pence *n.* v'néi.  
 nit-picking *adj.* càam d'wà.  
 nitwit *ad.* kípí;  
*n.* kàkkà; kyùkrù.  
 no *ad.* áábò; á'á; báábò.  
 nodding *id.* yák yák.  
 noise *n.* d'gúbgù; d'gúdgù ;  
 ù'gùdgùdù; à'hòrmò; ì'òzé.

## nut

(chasing animals) *excl.* hà<sup>1</sup>.  
 noisy *n.* ù'jòòù.  
 noisy breath *n.* lónó<sup>1</sup>.  
 none *v.* ádá; zádá.  
 nonsense *n.* d'bàklábnà ; dúsmá ;  
 à'dùsmù .  
 talk ~ *v.* dúsmù.  
 north *adv.* ànà làkúkú.  
 nose *n.* kòrád wén; d'wén.  
 nosey *adv.* gángáná;  
*n.* d'gwèn<sup>2</sup>.  
 nosiness *n.* kàràmbàane.  
 not *ad.* á'á;  
*part.* à<sup>1</sup>; dá<sup>1</sup>; tà<sup>3</sup>;  
*v.* ádá; kádà; zábè; zádá.  
 ' ~ me! *excl.* êm<sup>2</sup>.  
 ~ true *excl.* hòdún dá, *see:*  
 hòdánbó.  
 it's ~ *part.* zá<sup>1</sup>.  
 note *v.* kàakítú.  
 nothing *pro.* ànyè.  
 it's ~ to do with me *excl.* hòòm rí za  
 da.  
 notice *v.* kínt ù'cón.  
 notorious *v.* rúkdìná.  
 now *adv.* àntámà; àntámàntámà;  
 bèèbè<sup>2</sup> ;  
*part.* dé.  
 ~! *excl.* tètè í tètè.  
 nude *adv adj.* múrmúru;  
*id.* zágad.  
 nudge *v.* zwèmékè.  
 nuisance *n. c'* hòngàmzán .  
 nullify *v.* hyà<sup>2</sup>; kùzàsá.  
 numbness *n.* k'càazcàaznì.  
 numerous *adj.* à'kèpálkè.  
 numnah *n.* k'káafó .  
 nursing *n.* d'kàmna.  
 chicken for ~ mother *n phrase.*  
 kácàv s'bàncò, *see:* káci.  
 nut *n.* ròktó; sóotámhò.  
 ~-shell *n.* k'kòkó.

## O - o

- oath *n.* cònkò.
- obey *vt.* gàbà .
- obliquely *adv.* hyànyhàrà.
- obscure *ad.* bùkbùkù<sup>2</sup>.
- observe *v.* kèkàsá.
- obsolete *adj.* ùtù.
- obstinate person *n.* c'hòngàmzán .  
obstinacy *n.* c'hòngàmzán .
- obstruct *v.* hòlà.
- obvious *ad.* hād.
- occasional *adj.* zibítí.  
occasionally *adv.* ámàmànè;  
á'gwàansà.
- occiput *n.* ì'rèbé.
- occupied *id.* tètètèsè.  
~ fully *id.* kìdkìdì .
- ocean *n.* m'sá.
- Odina barteri *n.* pòndò.
- odour *n.* kòsò; wáp<sup>1</sup>; m'zàmà.  
pleasant ~ *n.* d'bisá.
- oesophagus *n.* v'gòdò .
- of *conj.* n-; -n<sup>1</sup>;  
*pro.* kàv.
- offend *v.* kòtò.
- offensive act *v.* càkàskà .
- offer *n.* m'yàamà;  
*v.* cùnú; màgà.  
~ vainly *id.* lènk súúsú.  
offering *n.* d'hòzá; sákd'gáa.
- often *adv.* àyàwádé; málse<sup>1</sup>.
- ogle *v.* lènè<sup>2</sup>.
- ogre *n.* màlmálé.
- oh! *excl.* àsé; é'é; ká.  
~ dear! *excl.* hāin; kás.  
~ my! *excl.* àmbárii.  
~ no! *excl.* hwéd cèké; ináakà;  
*id.* hássà; kákáká.
- oil *adv.* pòkpòkò;  
*n.* m'nèvé; sèm àvā.  
~ palm *n.* hyán; kwàkà.  
meni ~ tree *n.* zèmè.
- oily *adv.* dápàpà;  
*id.* wèmwèwè.  
smelly ~ *n.* m'kòndí.
- OK *ad.* hónhónó ;  
*excl.* hē; kyá; sí ké nán; tò<sup>2</sup>.
- okra *n.* d'kwànbá.  
~ cut and dried *n.* kyókró.  
~ stalk *n.* kwànbá.  
buds or flowers *n.* d'zógó.
- old *ad.* dèhnê ;  
*adj.* ùtù.  
~ age *n.* c'mànkà; c'sètā .  
~ men *n.* c'sàkà.  
~ person *n.* mànkà.  
~ person or animal *n.* kóngómá;  
k'rakkà d'bàtā.  
~ 2nd-hand tool *n.* d'kyoró.
- be older *v.* pàtā .  
~ -fashioned *ad.* dèhnê .  
older brother/sister *n.* mágazé.
- on *prep.* àn<sup>2</sup>.  
~ both sides *adv.* pàspàsò.  
~ one's back *adv.* tēz.
- once  
~ only *v.* dáatā.  
~ upon a time mánàmmanà.
- one *adj.* gárgárá;  
*num.* cín<sup>2</sup>; d'dán;  
*pro.* v'dán; kán<sup>2</sup>.  
~ by one *adv.* dán v'dán.  
~ step *id.* dèk.
- onion *n.* d'àlbísa; kwànbk-d'kàdè.  
~ lily *n.* d'lègè.  
~ lily (plant) *n.* k'lègè.
- only *adj.* gárgárá;  
*adv.* énéné; ínín;  
*id.* gógóló; gógóró;  
*n.* c'tà;  
*part.* sái;  
*pro.* v'dán; sánsán.  
~ it *pro.* dándán, *see:* dán.  
~ them *pro.* àn-án, *see:* àn<sup>1</sup>.  
~ they *pro.* nán-nán, *see:* nán.  
~ you (pl) *pro.* nwá-nwá, *see:* nwá.
- oof! *id.* bap.

ooze *v.* òsò ;  
*vi.* ònò<sup>2</sup> .  
 oozing out *id.* wàs wàsà .  
 oozing *id.* òs-òsò .  
 open *adv.* vát ;  
*n.* d'hàkà<sup>2</sup> ;  
*v.* àkà ; àbàsá ; àpàsá ;  
 gwèdàsá ; hàkà<sup>2</sup> ; lwàtá ; pé<sup>1</sup> .  
 ~ country *n.* s'kàrgí .  
 ~ head of corn *n.* d'bùrù ;  
*v.* bùtù .  
 ~ up *vt.* bàtámsá .  
 ~-mouthed *id.* bèbbèe ; hà<sup>2</sup> .  
 opened out *adv.* byàtátà .  
 opening *n.* d'kè .  
 openly *adv.* táa .  
 slowly opening *adv.* wâun .  
 opportunity *n.* d'kèe .  
 oppose jointly *v.* kítíkì .  
 opposite *n.* d'hórmò .  
 oppress *v.* dèvà .  
 or *con.* alá<sup>1</sup> ; kó<sup>1</sup> .  
 orange *adj.* gyòzó .  
 orchid *n.* dòk jánká, *see:* jánká .  
 order *v.* còcàbsá .  
 ~ away *v.* yá<sup>1</sup> .  
 ordered *adj.* cécép .  
 origin *n.* d'ètè ; híd àn gèn .  
 Orion *n.* Ómná dàptà .  
 ornament *n.* v'càrí .  
 orphan *n.* kwìbí .  
 being an ~ *n.* m'kwìbí .  
 oscillate *v.* vintà .  
 ostentatious *n.* lògám d'hí ; m'lògò .  
 ostrich *n.* zìmíná .  
 other *adj.* d'hyàn .  
 others *pro.* áhénánè .

Otter Shrew *n.* bìcú .  
 ours *pro.* á'cò<sup>2</sup> .  
 out of nowhere *id.* dógdógó .  
 out of sight *v.* làbàsá .  
 outburst *n.* rwànrwànnà .  
 outlet (small) *n.* ì'kè .  
 outline *v.* géndè .  
 outside *n.* à'ísá .  
 outskirts *n.* kóndò ; mámmámá ; pàngá .  
 out-smart *v.* kárámsè .  
 'oven' *n.* c'sàmà .  
 over *n.* á'cònà ; pàsò ;  
*vn.* m'pàsànnà .  
 be ~ *v.* tá<sup>2</sup> ; táakà .  
 ~-cook *v.* wàgdá .  
 ~-do it *v.* kyúrámì .  
 ~-eat *v.* tòlónkò .  
 ~-fill *v.* dòkàsá .  
 ~-kill *n.* d'rèvtké .  
 overflowing *adv.* cwèbée ; rék ;  
*id.* màdàmàdà ;  
*n.* ù'wèré .  
 overlapping *n.* s'képó .  
 ~-turn *v.* vilksá .  
 overcast *adv.* pùutàà ;  
*n.* k'pàl góvgè .  
 over-loaded *v.* hòdksé .  
 over-pack *n.* káksà .  
 over-stay *v.* màlá .  
 over-taxed *n.* m'còkó .  
 owl *n.* hwààrì .  
 own *v.* cì .  
 go one's ~ way *v.* yáatkà .  
 ox *n.* nàamá .  
 oyster *n.* ì'gèn .

## P - p

pacify *n.* c'lèemsè ;  
*v.* rèsàsà .  
 pack *v.* àpà ; dédgà ; mèrànsà, *see:*  
 mèrà ; sóvò ;  
*vt.* kàatá ; zògà .  
 ~ in *n.* káksà .

be closely packed *v.* hòdksé .  
 packed *adj.* dóvdóvó ;  
*adv.* vèd .  
 packed in *adj.* kítíp .  
 packing corn *n.* zwégé .

**package**

- package *n.* d'pùnkù;  
v. mègà.
- pad *n.* dàatá;  
v. dáp.
- paddling *id.* lèmbé lèmbé.
- padlock *n.* d'kwéedè; màkd án cìdkó.
- pah! *excl.* wàdéedá.
- pain *v.* sònkò.  
emotional ~ *an.* s'lèbè.  
pained *id.* láglágá.  
painful *id.* sám.  
painfully *adv.* kwìgrìkwìgrì.  
throbbing ~ *n.* m'sàngà.
- paint *v.* c'kwètàmsè.
- pair *n.* cáará.
- palace grounds *n.* k'dáadà.
- palm (tree) *n.* hyán; kènchè; kwàkà.
- palpitate *id.* vùkvùk.
- pan *n.* k'kwánò.
- pancake *n.* d'káká.
- pangolin *n.* dánkúnyà.
- pantry *n.* béd c'neta, *see:* d'bè;  
d'bìrgà .
- pap *n.* m'zùbú.
- papaw *n.* gwándà; d'gwándà.
- paper *n.* k'vá .
- parasite *n.* v'wàgà.
- parcel *n.* d'pùnkù.
- pardon *v.* kwìsí .  
pardoning *n.* d'kwìsí.
- pare *v.* kwà<sup>3</sup> ; pyàa.
- parenthesis *n.* ù'kécé.
- parrot *n.* àkú; kólkólò<sup>2</sup>; kwè<sup>2</sup>.
- part *n.* bá<sup>1</sup>; d'gàlá; ì'pòdè; ù'yòbó.
- partially-filled *n.* d'gèdà.
- parting *n.* d'gàsà.
- partition *n.* bàmá.
- partridge *n.* òbk wéttàrwé;  
òbk-wéttàrwé.
- party *id.* jòu;  
*n.* d'hètè .
- pass *id.* hwàt;  
*v.* pàsànná.  
~ excrement *n.* d'kwègdò.

**pensive**

- ~ into a hole *id.* lùc.
- ~ over *v.* dàktá.
- ~ wind *v.* ìlòvé; ì'lòvé.
- mountain ~ *n.* zìn.
- past *adv.* dè;  
*n.* í'tòoké, *see:* tó<sup>1</sup>.
- paste *id.* hòbhòbò;  
*v.* wègálkè.
- patch *v.* dáapà; dàpká.  
~ riveting *n.* c'dópó , *see:* dòpá<sup>1</sup>.
- paternal *n.* d'ìnbù.  
~ funeral gift *n phrase.* kácvan yòn,  
*see:* káci.
- path *n.* k'lèvé.
- patience *v.* kòkálkò.
- paw *n.* d'kàsè.
- pawn *n.* c'códó.
- pay *v.* còpá.  
payment *n.* ù'còhò<sup>2</sup>; c'zàrà .
- peace *v.* rèsàsà.  
~ -making *v.* ù'dáagó.
- peak *n.* dòngcò.
- peal *n.* v'ténó.
- peat *n.* k'dùmdùmnù.
- pebble game *n.* cékú.
- peck *v.* dòkò<sup>2</sup> ; dwéklé.  
(continuous) *an.* s'dwèklò, *see:*  
dòkò<sup>2</sup>.
- peel *n.* k'kòkó;  
*v.* òkòsò; pèndè; pèsé;  
sòpàsà; swàrktàp; swàtàp;  
*vt.* hyàlka .  
~ epidermis *v.* hyàllà.
- peep *v.* hyòngó; vèvó.
- peer *n.* hyàarè; v'kèmé;  
*v.* gòtó.
- peers *n.* gàkké.
- pen (for animals) *n.* d'bàndà.
- penetrate *v.* pùrùsú.
- penis *n.* d'dòká; d'húutú<sup>1</sup>; d'lànkà ;  
d'sònnò.  
circumcised ~ *n.* d'kyángní.
- penny *n.* áahù; v'àníní .
- pensive *n.* s'kèkbò.  
pensively *adv.* ték.

## people

people *n.* nètá.  
pepper *n.* cèetá; tàtásé; zángané.  
    ~eater *n.* sòcèetá.  
    kind of ~ *n.* à'tárgú.  
perch (fish) *n.* bùrù; dáazòmò; dàkà<sup>1</sup>.  
    kind of ~ *n.* gùbù.  
    Nile ~ *n.* dánbàrè.  
perchance *adv.* ì'zìbkà.  
perched *id.* dweez.  
perfect health *id.* káu<sup>1</sup>.  
perforated *adj.* jòkjòkò.  
perhaps *adv.* tàdéedá;  
    *id.* màzé.  
period *n.* v'dà; ù'ésásá; zámánè.  
permanent lameness *n.* m'lèmè.  
permeate *v.* hàbgá.  
permit *vt.* làgà.  
pernickety *adj.* càam d'wà.  
persevere *v.* kòkálkò; rwáasà.  
persistent ill luck *n.* v'kènè.  
person *det.* ka;  
    *n.* nòcò.  
perspiring *id.* òs-òsò; pàp.  
persuade *vt.* pàlà.  
pester *v.* mòokó; pòtámskà.  
pestle *n.* kúncù.  
petrified *excl.* ìnáakà;  
    *v.* ròzòò.  
petrol *n.* m'nèvé.  
pettifogging *adj.* càam d'wà.  
petting *n.* c'rèsè.  
petty *adj.* càam d'wà.  
phantom *n.* d'hórmò.  
pheasant *n.* òbk-wéttàrwé.  
phlegm *n.* k'gàhámà.  
phobia *n.* ràkásà<sup>2</sup>.  
physic nut *n.* góngówáali; kòknò;  
    kònyó.  
pick *v.* rògádsà.  
    ~ fruit *v.* káa<sup>1</sup>.  
    ~ out *v.* dégálkè; gèsé; kápsà;  
    kèkà.

## pinnacle

~ up *v.* bèngsá; dáptè; déetè;  
    dèrgsé; jàbgsá; kèkà; zàgà<sup>2</sup>  
    ;  
    *vt.* òmó<sup>2</sup>.  
    ~ up lightly *id.* mét.  
pick-axe *n.* cìdkó; k'dígà.  
pick-up truck *n.* d'pándá.  
picture *n.* hòtó.  
piece *d'geda*;  
    *n.* d'gàlá; v'gàlá; d'gúngù;  
    d'gyúngù; d'kápsá; d'páalá;  
    ù'yòbó.  
    in very small ~s *adj.* wézwézé.  
pieces *n.* m'yátrá.  
Pied Crow *n.* yògò.  
pier *n.* k'bámçò.  
pierce *id.* pàràs;  
    *v.* còkò; dóokò; gèdèsé;  
    kyòró; kyòso; tùrùs; túsù;  
    *vt.* kèlá.  
    ~ all \* ~ over *v.* kèrmà.  
    ~ open *v.* kèsà.  
pierced *adj.* jòkjòkò.  
piercing sound *id.* kyàs; kyòs.  
pig *n.* àlédè.  
pigeon *n.* bàrgbàrgú; tántábàrà.  
    cock ~ *n.* kwèsám tántánbàdà.  
    Speckled ~ *n.* lèpé<sup>1</sup>.  
Pigmy Kingfisher *n.* cíncàr.  
pile *n.* dómbá; d'kùsù<sup>2</sup>; d'kwìcì.  
    ~ up *v.* dòdà; géndkà; kwìcì; tòosè.  
    ~ up carefully *v.* rózgà.  
piled up *adj.* dóvdóvó;  
    *id.* dóngdóngó.  
pillar *n.* bámcò; k'bámçò.  
pimple *n.* cìckî; k'dùdú.  
pin *n.* v'pí;  
    *v.* ròtká.  
    ~ down *v.* lèpè<sup>2</sup>.  
pincers *n.* v'àbà.  
pinch *v.* bòsà<sup>1</sup>; kyótmò; kyòtò;  
    làlàsá; pótámkà; zàkà.  
    ~ off a fragment *v.* òkònnó.  
    ~ out *v.* bésà.  
ping! *id.* kyòt.  
pinkish *id.* hànhàrà.  
pinnacle *n.* v'hwénké.

## Pin-tailed Whydah

## poison

Pin-tailed Whydah *n.* òdìngó.

pip *n.* v'yàanà.

pipe *n.* d'òrò.

pit *n.* bìlòngnò; d'dwà; d'wà

pitch-black *adj.* s'rimcíp.

pitcher *n.* d'bímá<sup>1</sup>; ì'bímá<sup>1</sup>; k'cidi;  
ì'gàdù .

pith *n.* d'èbè.

pitter-patter *id.* gìdìdì<sup>2</sup>; kàtàp.

pity *excl.* á'á;  
*vn.* m'zai.

pizzicato *v.* kyótmò.

place *n.* d'bà; bá<sup>1</sup>; d'kèe ;  
*pro.* vù;  
*v.* pàtàrskà; sàkàsá<sup>1</sup>; sògò;  
*vt.* tàdàsà.

assembly ~ *n.* bàd'kàrgà, *see:* d'bà.  
their dwelling ~ *n.* bánà.

plague *n.* bùlàbúlá<sup>1</sup>; pòkró.

plainly *adv.* táa.

plait *n.* s'gà.

plan division *v.* kyàaká.

plane *n.* k'zírgí.

plant *n.* v'hwènyàlà;  
*v.* gwà<sup>2</sup>.

~ louse *n.* b'èd'è<sup>2</sup>.

plants *n.* c'pòtkà-pòtkà, *see:* pòtà.

planting ridge *n.* v'kyó.

plaster *n.* c'vòsà;  
*v.* kòkcò ;  
*vt.* vòsà .

~ in *v.* swèpá.

plate *n.* k'téllé.

platform *n.* d'pùgè.

play *id.* kùuìn;  
*n.* dòlò; fyàakánwáá; d'hètè ;  
hwèrè;  
*v.* ròbnà.

traditional ~ *n.* hwàakán wáá.

pleasant *n.* d'kèmé .

'please' *excl.* gág c'dèbè; hábá<sup>1</sup>; pyà.

pleasure *n.* hénù d'kèmè.

plegm *n.* k'òlò<sup>1</sup>.

plenty *adj.* rórka.

plentiful *adj.* à'páskà.

pliable *adj.* lànklànkù.

plod *v.* dákárcò.

~! *id.* kángás; lèun.

plodding *ad.* dàprè-dàprè;  
*id.* kímlikímli; kyúk kyúk;  
lèlèlè.

plonk! *id.* d'èk; f'èrèp; f'òrtòp.

plop! *id.* c'ùmbút; kántál; kók;  
kyúrbút<sup>2</sup>; pòk<sup>2</sup>; t'andàm.

plot (land) *n.* d'bòngnè; d'gárgátà.  
grass ~ *n.* wàalà.

plough *n.* hwàakò ;  
*v.* hàbsá; káblá.

hand-~ *n.* d'kàrmà.

ploughed soil *n.* d'kwèirù .

ploughing *vn.* kàná<sup>2</sup>; m'kùlù<sup>4</sup> .

pluck *v.* bàkà ; káá<sup>1</sup>; kósmò;  
kyótmò; kyòtò; rògádsà;  
tòkò; zùtásà.

plug *v.* l'èné<sup>1</sup>.

plum-like fruit *d'*bàrgá.

plump *ad.* tàmtàtà ;  
*adj.* bìp<sup>2</sup>; bùgtùm; hòzhòzò;  
*adv.* v'ègtàm;  
*id.* hàrhàrà; yògòòm.

~ face *adj.* mògòm; yògòm.

plunder *n.* d'lòmó.

plunge *adv.* cábát<sup>1</sup>;  
*v.* dúvkù; pàa ; t'urùs.

~ weapon *v.* lòkò.

poaching *n phrase.* kácàv d'lòmó, *see:*  
káci.

pod *n.* d'kémprà; k'kòkó.

locust bean ~ *n.* kámpàlà.

young ~ *n.* gùdù.

point *n.* v'rómó.

~ out *vt.* w'ègá.

pointed *adj.* révrévé.

pointed-up *id.* g'ingàa.

pointer *v phrase.* ì kwèsákà.

pointlessly *adv.* pàsánkàkálá.

poised *adv.* dwit'rii; z'èbòò.

poison *n.* d'gàgè ; m'làbá<sup>1</sup>; rénó.

~ arrow *n.* deeld m'laba.

apply ~ *v.* làbá<sup>1</sup>.

poisonous cactus *n.* làlì.

poisonous sap *n.* m'làlì.

**poke**

poke *v.* **dòrònnó**; **kyù**; **sògmá**;  
**swàgàp**; **tàpá**<sup>1</sup> .  
poked *id.* **mágmágá** .  
pole *n.* **v'kènbè**; **v'pèzá** .  
police *n.* **dwàgàgàrì** .  
pollen *id.* **pùkàa** ;  
*n.* **ù'kwèré** .  
pond *id.* **síndim** ;  
*n.* **k'bàn**; **k'dwà** .  
ponder *an.* **hébhébo**;  
*v.* **s'kòonó**; **làna**; **pérámkà**;  
*vt.* **gòtó** .  
ponderously *id.* **pìdìdì** .  
poof! *id.* **lèp** .  
poor condition *id.* **hwèkmèl** .  
poorly (ill) *id.* **kwèntèem** .  
poor performer *n.* **m'làmbà** .  
poor person *n.* **kàlké**; **kòbnòcò**;  
**m'kwìbí** .  
poor shooter *n.* **làmbà** .  
poorly grown *ad.* **gàtàrnò** .  
pop! *adv.* **vác**; **vúc**;  
*id.* **mòt**; **pàrát**; **pàal** ; **pàp** .  
porch *n.* **ù'gùbù**; **d'kàbà** .  
porcupine *n.* **yùgù** .  
porridge *n.* **ù'gòndò**; **d'kwátkà** ;  
**c'pátpátò**; **ù'wàamà** .  
portion *n.* **d'pòdè**; **ì'pòdè** .  
positioned, well *adj.* **cécép** .  
possess *v.* **cì** .  
    ~ by evil spirit *id.* **kyòskyòsò** .  
not ~ *v.* **zátdá** .  
possibly *adv.* **bàrù**;  
*excl.* **hè** .  
post *n.* **v'cé** .  
postpone *v.* **kùzú**; **kùzásà**, *see:* **kùzú** .  
posture *adv.* **róré** .  
pot *n.* **ì'dòrò**; **gwab badam en** .  
    bake ~ *v.* **zòmà** .  
    ~bellied *ad.* **hàd**;  
        *id.* **mòdódò** .  
    clay ~ *n.* **ì'gàdù** .  
    cooking ~ *n.* **d'sìpkú** .

**prepare**

potash *n.* **kánwá**; **m'làdé** .  
potash ~ *n.* **k'dògsá**; **d'hyágbù**<sup>2</sup> .  
potter *n.* **máagè** .  
storage ~ *n.* **k'són** .  
unbaked ~ *n.* **k'yòomò** .  
water ~ *n.* **k'cidi** .  
potash *n.* **ù'hyágbù**<sup>2</sup> .  
    ~ pot *n.* **d'hyágbù**<sup>2</sup> .  
potato *n.* **d'kúnkú** .  
potion *n.* **càráké**; **d'gàgè** ; **d'gèdá** .  
potsherd *n.* **d'gyógbò** .  
pottage *n.* **m'rúné** .  
poultice *n.* **c'lèpkò**;  
*v.* **bóokò** .  
pounce *id.* **làlàlà** .  
pound *v.* **bìdgsí**; **kyùktú**; **lòpò**; **ròpò**;  
**sòolá**; **tèmè**;  
*vt.* **dó**<sup>1</sup> .  
    ~ again *v.* **dwíklá** .  
    ~ corn *v.* **kímá** .  
pounding *n.* **s'dò** .  
sound of pounding *id.* **dùk** .  
pour *adv.* **ródódó**;  
*v.* **hèlksé**; **kèdè**; **kòbò**<sup>2</sup>;  
**kwáagà**; **pàpàsá**; **pàtà**<sup>2</sup>; **zèské**;  
**zùskà** .  
    ~ out *v.* **kivú**; **séngkà** .  
pouring out *id.* **dòkdòk** .  
poverty *n.* **c'kòbnòcò** .  
powder *n.* **m'kwín** .  
power *n.* **m'wèsè** .  
praise *n.* **c'bòmò**; **d'hwélsè**;  
*v.* **bòmò**<sup>2</sup> .  
    ~ boaster song *n.* **d'gèdmò** .  
prattle *an.* **c'gásrá** .  
prayer *n.* **cèpkò** .  
    ~ place *n.* **cèpkò** .  
pray *v.* **cèpká** .  
praying mantis *n.* **dáptá**<sup>1</sup> .  
precarious *ad.* **pákádknàa** .  
precise *adj.* **kìntàm nù'cón** .  
    precisely *adv.* **dégdégé** .  
pregnant *v.* **ùbàrsì** .  
    looking ~ *id.* **hyók** .  
pregnancy *n.* **d'ùbú** .  
preoccupied *adv.* **kàgàggà** .

prepare *v.* **dàansá**; **gácbá**; **gwáabá**;  
**kàcbá**; *c'* **kwètámsè**; **sàknà** ;  
**tàdbá**; **zègá**;  
*vt.* **mámgsá**.  
 ~ mush food *v.* **làktá**.  
 ~ poison *v.* **làbá<sup>1</sup>**.  
 ~ self *v.* **wàlgá**.  
 preparing food *n.* **làkcù**.  
 prescribed *adj.* **gèbéstè**.  
 present *n.* **sákó** .  
 preserve *v.* **dédgà** .  
 press *v.* **càkà<sup>1</sup>**; **dàg<sup>2</sup>**; **dàagá**; **kyàagá**;  
**ù'lóu**; **pòtánkà**.  
 ~ against *v.* **mòdksé**.  
 ~ down *v.* **kyà**; **kyù**; **lèpè<sup>2</sup>**; **lò**; **nà**.  
 ~ down deep *v.* **kyáamsà**, *see:* **kyà**.  
 ~ in *v.* **úvsi**.  
 ~ on *vi.* **hùdú**.  
 ~ oneself *v.* **càkésè**.  
 pretend *v.* **bàlà**; **gèmgésè** ; *c'* **pàlkà**;  
**yáagsà**.  
 pretence *n.* *c'* **gàbèsè**; *m'* **là** .  
 prevent *n.* **gàdgò** ;  
*v.* **gédgà**; **hòlà**; **pìtlá**; **wéeksé** .  
 prey *n.* **m'sáki**.  
 prick *v.* **zòbò**.  
 pricked-up *id.* **gìngàa**.  
 prickle *n.* **v'còckò**.  
 priest *n.* **mágàzí**.  
 prison *n.* **kùrkúkù**.  
 prize *n.* **k'sàpùlàgò**.  
 problem *id.* **kánkàncì**.  
 proceed *vi.* **dàngà<sup>1</sup>**.  
 ~ with *v.* **dàngtá**; **tòosó**.  
 processed *id.* **gèmgèmè**.  
 proclaim *v.* **bàsá** .  
 proclamation *n.* *d'* **bàsà**.  
 procrastinate *v.* **évsè**.  
 produce (crop) *v.* **ògá**.  
 productive *id.* **kwènènè**.  
 profanity *n.* **à'dèmlò**.  
 proffer and withdraw *id.* **lènk súsú**.  
 profligately *adv.* **pàsànkàkálá**.  
 profusely *adv.* **hwàsàssà**; **jàdàdà**;  
**jèjjèjjè**; **jwèdèdè**; **yòdòdò**;  
*id.* **hàm<sup>1</sup>**; **jèk**; **mèsmèsè**.

progress *n.* **m'hyá**;  
*v.* **mácmà**.  
 prolapse of the bowel *n.* **d'gèglé**.  
 prolific *id.* **kwènènè**.  
 prolifically *adv.* **tùktùkù<sup>2</sup>**.  
 promiscuity *n.* **d'ómò<sup>1</sup>**.  
 promise *v.* **kìnmàn làlkò**.  
 ~-breaker *n.* **bàsá d'kwèrmà**.  
 prompted *v.* **gágskà** .  
 pronounce *n.* **hòbányànè**.  
 prop *n.* **kánk àn sàpà**;  
*vt.* **tàdàsà**.  
 ~ against *v.* **còdà**.  
 ~ up *v.* **bègá<sup>1</sup>** ; **sàpà<sup>2</sup>**;  
*vt.* **pègá**.  
 Prosopis oblonga *n.* **kèrè**.  
 prostrate *adj.* **gècmàl**.  
 protect *v.* **règdá** .  
 protruding *adj.* **cùkkàd**; **yàkàkà**;  
*adv.* **yúdúdí**.  
 ~ teeth *id.* **yàzàzà**.  
 proud *adj.* **bóngkà**;  
*n.* **lògám d'hí**; *m'* **lògò** .  
 be ~ of *v.* **ósskò**.  
 prove (test) *v.* **táksè**.  
 proverb *n.* **d'gómá** .  
 provisions *n.* **d'kìgbù**.  
 provoke *n.* **s'tàkà**;  
*v.* **c'dwèvlè**.  
 provocation *n.* **d'kwánknà**.  
 prudence *n.* **hánkàlí**.  
 prune *v.* **ódámkà**.  
 psshaw! *id.* **kárát**.  
 puberty *n.* **dùkkí**; *c'* **làglù**.  
 pubic hair *n.* **v'kòmà**.  
 publicity *n.* **d'bàsà**.  
 puff *adv.* **mùs**; **pùs<sup>2</sup>**;  
*id.* **fif**; **fiffiffi**; **fii**.  
 ~ adder *n.* **bómó<sup>1</sup>**; **òbál-bòmò**, *see:*  
**òblá**; **ùsù<sup>2</sup>**.  
 ~ out *id.* **sùc**.  
 ~ up *id.* **bíkím**.  
 continuous puffing *adv.* **mùs-mùs**,  
*see:* **mùs**.

## pull

- puffed up *ad.* pèkàdknèè;  
*adj.* bóngkà; rédedé;  
*adv.* bóngbóngó; hòkhòkò;  
hùndùm; tíndíl;  
*id.* kwígígí.
- pull *v.* fàmki-fàmki; fùmú ; hùkà;  
hùkú;  
*vt.* hùmù; nàkà .
- in *v.* sùtù.
- off *v.* pàasá.
- out *v.* fémte; kèdà;  
*vt.* hòlò.
- up *v.* òmgó; vùgù.
- be pulled *ad.* tèndèem.
- pullet *n.* ròbó.
- pulp (of gourd) *n.* k'vèró.
- pulsing *adv.* vák.
- pumpkin *n.* d'òbò.  
— plant *n.* kètè<sup>2</sup>.
- puncture *n.* s'dò .
- punish *v.* mèkàsà; pòdmò; vèná.  
severe punishment *n.* kàhúré.
- pupil *n.* kan laasi, *see:* làasà.
- pure *id.* kálkálá<sup>1</sup>.
- puree *id.* hòbhòbò.
- purgative shrub *n.* hézhéze<sup>3</sup>.
- purlin *n.* d'àrmá.
- Purple Glossy Starling *n.* wéyàwéyà.
- purpose *con.* àz.  
with — *adv.* dàin.
- purse lips *v.* bèdè<sup>3</sup>.

## quiver

- pursue *v.* dàktá;  
*vt.* vògà.
- pus *n.* àmá<sup>1</sup>; m'lèclá;  
*v.* léclà.
- blister with — *n.* àm kùutkù, *see:*  
kùutù.
- push *v.* hàdgsá; mòdksé; sùlgsú;  
*vt.* cùkú.
- deep *v.* kyáamsà, *see:* kyà.
- down *v.* kyà.
- in *v.* kàtà.
- in/out *v.* gètòsò.
- on *v.* dàktá.
- out *v.* dáskskà.
- over *v.* tasmà.
- up *v.* cúkkà; dáskskà.
- pushed out *id.* kógógó.
- pushing *id.* hòdhòdò.
- pushing through *id.* lúlulú.
- pushy *n.* ù'gèzgezè.
- put *v.* dwèdáká; sògò.
- aside or away *vt.* pàgàsá.
- down *v.* cìttá; gígá<sup>1</sup>; kígá.
- in *v.* hòpó; tàpá<sup>2</sup> ;  
*vt.* dèlé .
- off *v.* évsè; kùzàsà, *see:* kùzú.
- on *v.* dòdà; sàkàsá<sup>1</sup>.
- out *v.* rímsì .
- to one side *v.* kùtkù.
- putrid *n.* m'kóo.
- python *n.* òbál-pée, *see:* òblá.

## Q - q

- quaff *v.* hàpàsá.
- quarrel *v.* dàrà<sup>2</sup>; dùmú.
- question *v.* ìpkù.  
— mark *n.* ìpkú.
- quick *n.* gàràmsá;  
*v.* zàgìsí.  
—! *id.* fyáin; kákkákkí.
- quicker *adj.* kárú.
- quickly *adj.* ròfròfò;  
*adv.* cót; fùt ; mází; tàl;  
wèdwèdè ;  
*id.* gàzgàzà ; kákrá-kákrá;  
làmplàmpù; párát.
- quiet *adj.* swéen;  
*adv.* dànglí ;  
*v.* dèbá; péerè; rèsésè.  
—! *excl.* kàmá<sup>2</sup>.
- become — *v.* ù'dáagó; ì'hyókò.
- quietly *adv.* bódbódó<sup>1</sup>; hèreère;  
*id.* bódó; hwèrèrè.

quiver *n.* v'**dàlà**.  
quivering *id.* **dègdègè**; **gìdgidì**<sup>2</sup>.

quotation marks *n.* **ù'gwédásá**.

## R - r

rabbit *n.* **zòmò**<sup>2</sup>.  
race *v.* **bàakú**.  
racket *n.* **ù'gùdgdùdù**.  
radio *n.* **rédi'ò**.  
rafter *n.* v'**kàkcò**; **d'sà**.  
rag *v.* **dùmú**.  
rail *n.* v'**pèzá**.  
rain *id.* **càccàccà**;  
*n.* **mènkè**; **c'póoknò**;  
*v.* **càdà**; **kwìzkwìzì**; **mískà**.  
~ sign *n.* **ù'kòkkó**.  
rainy season *n.* **ù'gwèsé**; **hwèlá**  
**nàyóro**.  
rainy season shrub *n.* **dùuhù**.  
warn of ~ *v phrase.* **dwak u'koko**,  
*see:* **ù'kòkkó**.  
rainbow *n.* **ròngà**.  
raise *v.* **kikàa**.  
~ hand/stick *v.* **yàngkà**.  
~ up *v.* **zèngà**.  
raised doorstep *n.* v'**gòdà**.  
raised up *adv.* **zèndèl**.  
raised up slowly *id.* **kikàa**.  
rake *n.* v'**zàagcò**;  
*v.* **jágrà**; **záagà**.  
ram *n.* **rùgmú**.  
~ in (often) *v.* **kyùktú**.  
~'s long neck hair *n.* v'**lòmò**.  
ramparts *n.* **sàlá**.  
town ~ *n.* **k'làasà**.  
random *id.* **hàdgò**.  
randomly *adv.* **d'bìrámbíntù**.  
rank *adv.* **hwìcì** ;  
*n.* **bòoyí**.  
ransom *v.* **tòssò**; **tòvò**.  
rap *v.* **kòdò**.  
raphia *n.* **k'òrò**.  
~ vinifera *n.* **kènbè**.  
rash *adv.* **hyòorò**.  
rat *n.* **làgù**; **nìnmú**.  
~ trap *n.* **d'kàtáwà**; **d'kàttáwà**.

black ~ *n.* **làg-rímúní**, *see:* **làgù**.  
rather *con.* **álà**<sup>1</sup>.  
rattle *n.* **k'bágbágo**; **cègé**; **hwècè**;  
**ì'zàngá**.  
calabash ~ *n.* **ù'kyáabá**.  
children's ~ *n.* **k'zóngá**<sup>1</sup>.  
rattling *id.* **káram-káram**.  
raucous laughter *n.* **c'kèklé** .  
ravenous *n.* **tórhógò**.  
eat ravenously *v.* **làkàmsù**.  
raw *adj.* **iyoré**; **pòtò**;  
*adv.* **ràdbàl**.  
~ fruit *n.* **d'gámà**.  
razor *n.* **ì'lélà**.  
reach *vi.* **cá**<sup>1</sup>.  
read *v.* **kárantá**.  
ready *adv.* **zèbòò**;  
*an.* **à'cègá**;  
*v.* **tàdbá**.  
~ to *v.* **lávà**<sup>1</sup>.  
get ~ *v.* **kàcbá**; **kòpnò**<sup>2</sup>; **wàlgá**.  
really *adv.* **kéyé**<sup>1</sup>;  
*excl.* **hòdánbò**;  
*id.* **kéng** .  
reap *n.* **kémé**.  
reappear *v.* **pèlá**.  
rear *n.* **c'baté**.  
reason *n.* **d'ètè** .  
rebel *v.* **áksè**; **lèpké**; **zwáaskì**.  
~ against *v.* **zàngá** .  
rebuke *v.* **dèmé**; **kàagá** .  
recall *v.* **bàkàsá** .  
receive *v.* **cílkà**; **gónkà**; **kàbà** .  
receptacle *n.* **d'gúrgù**; **tákrá**.  
reckless *adv.* **hyòorò**.  
recognition *n.* **d'bò**.  
recompense *n.* **sòtòsò**.  
reconcile *v.* **màmga**.  
reconciliation *n.* **d'màmgo**.

**recover (get better)**

recover (get better) *vi.* **cècká**; **hyàaká**;  
**siká**; **zàgádkà**.  
 recovering *n.* **síkú**.  
 recreation *n.* **d'hètè**; **hwèrè**.  
 red *adj.* **gyòzó**; **zá<sup>2</sup>**;  
*adv.* **yòzòzò**;  
*n.* **ù'kòkkó**.  
 ~ ant *n.* **mèsè**.  
 ~ locust *n.* **rwànrwànnà**.  
 ~ monkey *n.* **dàpt-gyózó<sup>2</sup>**.  
 ~ weed *n.* **m'bàncò**.  
 red-bellied Senegal parrot *n.* **kwè<sup>2</sup>**.  
 Red-billed Wood-Dove *n.*  
**gòràbdàlándá**.  
 Red-cheeked Cordon-bleu *n.*  
**hwíndì**.  
 Red-eyed Turtle Dove *n.* **gòràb**  
**púsú**.  
 Red-flanked Deeka *n.* **zòor gyózó**.  
 red-flowered weed *n.* **hwèlá nás**  
**wáalà**.  
 Red-headed Weaver *n.*  
**hyáagèngè**.  
 redeem *v.* **tòssò**; **tòvò**.  
 redeemer *n.* **d'gwáamà**.  
 redo *v.* **pòolá**.  
 reduce *v.* **hàbà<sup>2</sup>**; **hèbé**; **kwísí**; **mààksí**.  
 reed *n.* **v'gwàn**; **pèrèrè**.  
 ~-flute *n.* **kwèsè<sup>1</sup>**.  
 reed-buck *n.* **tàná<sup>3</sup>**.  
 reeling *id.* **lágglágá**.  
 reflect (meditate) *an.* **hébhébo**;  
*v.* **kèkbá**.  
 reflection *n.* **kèkbò**; **pèrmò**.  
 reflection (mirror) *n.* **d'hòràmcó**.  
 reflection in water *n.* **d'hórmò**.  
 re-form *v.* **ábá**.  
 refrain from *vt.* **làgà**.  
 refuse *v.* **hálà**; **hàrsá**.  
 ~ to recognize *v.* **kùzú**.  
 ~ to return *id.* **lèk díyá**.  
 refusing *n.* **hàlsánà**.  
 `refuse heap *n.* **k'bikì**.  
 refute *v.* **bìbá**.  
 regardless *adv.* **tásámsà**.  
 reign *n.* **c'gòmò**.  
 reins *n.* **hàrká**.

**repair**

reject *v.* **bìbá**.  
 rejoice *an.* **c'zántká**;  
*v.* **òbgò**.  
 rejoicing *n.* **púsú c'dèbè**.  
 relapse *v.* **yàpávkà**.  
 relate to *v.* **hádka**.  
 relative *n.* **hànú**.  
 relax *n.* **d'pàmàskái**;  
*v.* **bàtèsé**; **bàdá**; **mààksí**;  
**sikásà**, *see:* **siká**; **yàgà**.  
 relaxed *adj.* **hòzòò**;  
*adv.* **bàtà d'dán**; **bátás**;  
*id.* **bòdò**;  
*v.* **bàtúsù**.  
 relaxed *id.* **fèlà**.  
 release *v.* **bàtà**; **bùtáskà**; **sètésè**.  
 relent *v.* **wàktá**.  
 relieve *v.* **d'gwà<sup>2</sup>**; **hwèràsá**.  
 ~ oneself *v.* **bàsá**.  
 religion *n.* **d'Lélà**.  
 relinquish *vt.* **yèddè**.  
 rely *n.* **sákkù cón**.  
 ~ on *v.* **gwèzè**.  
 remain *v.* **lásòkò**.  
 ~ for a long time *v.* **gòskà**.  
 ~ small *v.* **pàràntà**.  
 remaining ration *n.* **lávçù**.  
 remains *n.* **m'kóò**.  
 remark *an.* **c'gásrá**.  
 remember *v.* **bàkàsá**.  
 remind *v.* **bàkàsá**.  
 remonstrate *v.* **sónúndèbè**.  
 remove *v.* **àpà**; **àvà<sup>1</sup>**; **àkàskà**; **gàsà**;  
**gécma<sup>2</sup>**; **ìbà**; **kèdà**; **rúti**;  
**zògáskà**;  
*vi.* **nóktè**;  
*vt.* **hòlò**.  
 ~ outer skin *v.* **hyállà**.  
 rend *v.* **pèlè**.  
 renegade *n.* **ù'kúzá**; **à'táaltáalà**.  
 renowned farmer *n.* **dánwéré**.  
 re-open wound *v.* **tónésè**.  
 repair *v.* **dòpá<sup>1</sup>**; **màngsá**;  
*vt.* **màmgsá**.  
 ~ temporarily *v.* **dáapà**; **dàpká**.  
 ~ well *v.* **kwèèdè**.

## repeat

repairing *n.* **c'dópó**, *see:* **dòpá<sup>1</sup>**.  
 repeat *v.* **hyàakská**; **rèrá**; **sìssà**.  
 ~ memorably *v.* **illàmsá**.  
 repent *v.* **bìtàm c'hwín**.  
 replace *v.* **méstà**; **sòtò**; **swègé**.  
 replacement *n.* **c'swègé**.  
 replete *id.* **kwíng**.  
 reply *adv.* **báadé**.  
 re-pound *v.* **dwíklá**.  
 represent *v.* **làvà<sup>2</sup>**.  
 reprimand *v.* **kàagá**.  
 reprove *v.* **kàagá**.  
 reptile *n.* **dánkúnyà**.  
 ~ skin *n.* **k'sóplá**.  
 request *v.* **kóná**.  
 required *adv.* **wèdwèdè** ;  
*n.* **wèdwèdánádúut**.  
 rescind *v.* **hyà<sup>2</sup>**.  
 rescue *v.* **gwáá**; **gwáámì**.  
 rescuer *n.* **ká d'gwáámà**, *see:*  
**gwáámì**.  
 resemblance *n.* **m'hyó**.  
 reserved *adv.* **róré**.  
 reshape *v.* **ábá**.  
 residue *n.* **c'bèdé**; **ù'hàbdò**.  
 resignation *n.* **c'códó**.  
 resisted cooking *adj.* **kàgádkà**.  
 resonance *id.* **kàgàt** ; **kògòt**.  
 respect *n.* **k'gwìn**.  
 disrespectful *n.* **d'gwèn<sup>2</sup>**.  
 disrespectfully *ad.* **zènkrem**.  
 respected *adj.* **zìikámzì**.  
 rest *n.* **d'hwèrá**; **c'kàlà**;  
*v.* **cìlksá**; **hwèrá**; **rèsésè**;  
**sìkásà**, *see:* **sìkà**.  
 allow to ~ *v.* **hwèràsá**.  
 resting *id.* **bòdò**; **dwèez**.  
 restless child *n.* **s'pákí**.  
 restlessness *id.* **wèncè wèncè**;  
*n.* **ù'kècèkècè**; **rigàlcù**;  
**ù'sèksèkè**; **vèntèvèntè**.  
 restoring *n.* **síkú**.  
 restriction *adj.* **gédán**.  
 resume *v.* **yàpávkà**.  
 resurface *v.* **pálkà**.

## rinse

resuscitating *n.* **síkú**.  
 retaliate *v.* **sòtòsò**.  
 retch *id.* **hákáp**.  
 retreat *v.* **térgà**.  
 return (give back) *v.* **dòogtá**; **méstà**;  
**místà** ; **pútti**; **váaktà**.  
 return (give-back) *v.* **pùtù**.  
 return (go back) *v.* **gìiká**;  
*vi.* **dòogá**; **váakà**.  
 ~ home *v.* **yà<sup>2</sup>**.  
 (of illness) *v.* **yàpávkà**.  
 returning present *n.* **d'gwà<sup>1</sup>**.  
 reveal (secret) *v.* **pèèkò**.  
 revenge *n.* **sòtòsò**;  
*v.* **sòtòsò**.  
 reverse *v.* **térgà**.  
 revive *v.* **gápskà**.  
 revolve *vi.* **bàlmá**.  
 rhinoceros bird *n.* **màgúrwà**.  
 rib *n.* **v'kàbó**.  
 rice *n.* **bényá**.  
 ~ and beans *n.* **bínyànyàlà**.  
 ~ cake *n.* **d'àcidàmái**.  
 ~ dish *n.* **bózrò**.  
 hungry ~ *n.* **pòòcò**.  
 sesame and ~ *n.* **hyòkán-bínyá**.  
 stalks of hungry ~ *n.* **c'wáalà**.  
 rich *adj.* **àyànyànà**;  
*n.* **ù'yàmbásà**.  
 become ~ *vi.* **kùmù**, *see:* **kùmá**.  
 riddle *n.* **kwírkwíryá**.  
 ride *v.* **dèvà**; **sàkà**; **sàkésè**.  
 ridge *n.* **v'bèdàa**; **có<sup>1</sup>**.  
 ~ for planting crops *n.* **v'kyó**.  
 right (correct) *i'* **gèbskè**;  
*ad.* **hónhónó** ;  
*adv.* **gèbèskè**; **zìgdìp** ;  
*id.* **kwíng**.  
 right (not left) *n.* **kómá s'tò**, *see:*  
**à'kómá**.  
 ring *n.* **v'kwàntà**.  
 archer's ~ *n.* **d'màkà**.  
 jangling rings *n.* **v'kéngní**.  
 ring (sound) *id.* **kéng** ; **pángrám**.  
 ringworm *n.* **ù'génè**; **ù'kyòksò**.  
 rinse *v.* **zòbgó**; **zúgtù**.

## rip

- rip *v.* lònónkò; pèlè; sòlàmsà ;  
tòkò.  
—! *id.* kàu<sup>2</sup>.  
rip! *id.* swàràp.  
ripping *id.* kyàan.
- ripe *id.* lèblèbè; mù<sup>1</sup>.  
ripen *v.* hàlǵká; òná ; pòò ; ùlú.  
start to ripen *v.* bùtù.
- ripple *n.* d'mózo.  
make a ~ *v.* mòzà.
- rise *id.* kùuìn;  
*v.* zàgà<sup>2</sup> ;  
*vi.* ùnú<sup>1</sup>.  
— up *v.* gúdgkà; pàpká .  
rising ground *n.* m'tàdtàdà.
- risk *n.* d'bàlké;  
*v.* gáa hàngò; kóptkè .
- rite of passage *n.* v'gwé<sup>3</sup>.
- river *n.* gén; k'kòrò.  
— bank *n.* bìlǵ<sup>2</sup>.
- riveting *n.* c'dópó , *see:* dòpá<sup>1</sup>.
- road *n.* k'lèvé.
- roam *vn.* c'kàrbà.
- Roan antelope *n.* gèèvé.
- roar *id.* kyáin;  
*v.* gúdgkà.  
— of laughter *id.* hàhàhàa.  
— of rain *id.* kàkrà-kàkrà.
- roast *v.* páprà; rádbà; zóo .
- robbery *n.* c'gédó.
- robin *n.* sémbàrè.
- rock *n.* ù'dòkò.  
— salt *n.* gùmígyòzìnè.
- rod *n.* k'dàksá; v'mágwírí;  
v'sàngàmòoré.  
metal — *n.* k'kòmò.
- rodent *n.* làgù.  
bachelor — *n.* dìkù .  
black — *n.* làg-rímúní, *see:* làgù.  
fast kind of — *n.* làgpúsú, *see:* làgù.  
kind of — *n.* hyànyán rìsì; kàlfá; kè  
d'gwé; kwèdè<sup>2</sup>; kwìntád  
zòorè.  
loner — *n.* làgméle, *see:* làgù.  
small kind of — *n.* yàawíndá.
- Rogeria adenophylla *n.* k'lòlòlò.
- rogue *n.* hìví.

## round

- roll *v.* nàrgsá .  
— along *v.* bìrgsá.  
— over *v.* bírgà .  
grass — *n.* d'àrmá.  
rolling *adv.* wágdá wágdá;  
*id.* gàlgàlè.
- Roller (bird) *n.* àgâu.
- roof *n.* à'bèmé; dèbè; d'sà;  
*v.* bèmé.  
— frame *n.* v'kàkò.  
— hoop *n.* v'gàdé; ì'gàté.  
— of mouth *n.* k'lànkàcì.  
part of — *n.* ì'gyòbò.  
removable — *n.* d'sìpì.  
roofing stalks *n.* kùzgnù.  
roofing tool *n.* cùbú.
- room *n.* k'kùrú.
- root *n.* v'gàarù;  
*v.* kàa<sup>2</sup> .
- rope *n.* k'gàn; v'hwèn; d'tàcò .  
— for attacking beehives *n.* tóogò.  
— for firewood *n.* ù'gàn .  
— game *n.* k'búdu.  
— of tobacco *n.* ù'gàn .  
hunter's — *n.* rùcú.  
tether or hobbling — *n.* k'dàngò.
- rosewood tree *n.* lèmbò.
- rot *v.* céetkà; wágdá ; wáklà<sup>1</sup>;  
zámkà; zúgkù; zúgtù .
- rotate *v.* ríganà;  
*vi.* bàlmá.
- Rottboellia exaltata *n.* hìlámláká.
- rotten *v.* zúgkù.  
— thing *n.* k'zúgtá.
- rough *adj.* hwâu ; sùksùkù;  
yàpàrknee;  
*id.* hàgàr-hàgàr; hwàkmàl;  
*n.* hàgè; m'hàgè; sàm̀bì sàm̀bì  
;  
*v.* dùmú; gáplà<sup>2</sup>.  
roughly *adv.* ràbàbà.  
roughness *n.* gàgàrgàgrò.
- round *adj.* dògròt;  
*id.* dót; kwírkwírí.  
— grave *n.* dòmò<sup>2</sup>.  
come — *v.* rìgú.  
go — *v.* dǵskà ; rìgànkà.  
go the long way — *v.*  
s'kòndòkòndò.

**roundabout**

**sarcasm**

not well rounded *ad.* **dúngdúngú.**  
 rounded *id.* **gírgírí; líp.**  
 turn ~ *ad.* **kákkálá<sup>2</sup>;**  
           *vi.* **pànká<sup>1</sup>.**  
 roundabout *n.* **m'álá.**  
 rove *v.* **gàagù ;**  
           *vn.* **c'kàrbà.**  
 ~-beetle *n.* **màràrú.**  
 roving *n.* **rigàlcù.**  
 row *n.* **v'lòkò; v'ròngò.**  
 ~ of cut corn *n.* **ù'zàgmò.**  
 arrange in rows *v.* **édgà.**  
 in a ~ *n.* **v'kyòrò.**  
 in rows *adv.* **tàdàdà;**  
           *id.* **tàtàtà.**  
 rowdy *ad.* **ràkàkà .**  
 rub *v.* **kèksé; sèkàmsè; sèdè;**  
           **sùktú; sùkú<sup>1</sup>; tàktá ; ùsá.**  
 ~ away *v.* **vót.**  
 ~ grease on *v.* **lònkó.**  
 ~ on poison *v.* **làbá<sup>1</sup>.**  
 rubber *n.* **m'lón.**  
 ~ tree *n.* **dàbà; kàmà.**  
 ~ vine *n.* **hyòn<sup>2</sup>.**  
 rubbish *n.* **k'bikì; ù'wèré .**  
 rubble block *n.* **d'kàglá.**  
 rude *v.* **èlávskò.**  
 ~ act *n an.* **c'màndrà.**  
 rudely *adv.* **ràbàbà.**  
 rudeness *n.* **èlávso; d'gàntá ;**  
           **m'jàdà.**

ruffled *adj.* **bùzùzù;**  
           *id.* **jèktèl .**  
 rumble *adj.* **vògvògò;**  
           *adv.* **jìjìjìjì;**  
           *id.* **còròrò; hàuu; kògògò;**  
           **kùgùgù; kùu; rùtùtù;**  
           *v.* **dùmànkà.**  
 rumen *n.* **k'bùcú.**  
 rumour *n.* **bànanàkà;**  
           *v.* **zòmò.**  
 run *v.* **yàktá;**  
           *vi.* **sòmá<sup>1</sup>.**  
 ~ away *v.* **àlgá; dàklà; pémkè; tèkté.**  
 ~ helter-skelter *v.* **gèlgké.**  
 ~ off *v.* **gèlgké; gèlk án kwèèvé.**  
 ~ off road *v.* **hàtà.**  
 ~ quickly *v.* **zòlksé.**  
 eyes running *ad.* **mònmònò.**  
 running *id.* **gwèdgwèdè .**  
 rung *n.* **v'bèdgcó ; v'lévcò.**  
 rush *adv.* **wèdwèdè ;**  
           *id.* **bìbìbì; hàgàt.**  
 rush in *v.* **pèté.**  
 rushing *adv.* **zòngzòngò;**  
           *id.* **bàbbàbbà; hàuu.**  
 rushing in *id.* **kyárbát.**  
 rust *n.* **sáasà.**  
 rustle *id.* **hwàgàggà; hwèu; kògògò;**  
           **kwàgràp; sóksóko.**  
 rustling *id.* **kàgàgà.**

**S - s**

sack *n.* **k'bàhú; v'rèngé.**  
 sacrifice *n.* **d'hòzá; d'pìskù.**  
 chicken ~ *n phrase.* **kàcvàn cèpkò,**  
           *see:* **kàcì.**  
 sad *v.* **cècàmsé.**  
 ~ day *n.* **hwèd yòndé.**  
 (of horse/donkey) *id.* **kìdòò.**  
 saddle-cloth *n.* **k'káafó .**  
 safety pin *n.* **v'pí.**  
 saliva *n.* **c'lòonó; c'téi; téicànkwèdé.**  
 salt *n.* **m'gùmù.**  
 ~ bag *n.* **v'léngé.**

mangul ~ *n.* **gùmí gyòzíné, see:**  
           **m'gùmù.**  
 rock ~ *n.* **gùmígyòzìnè.**  
 salty *id.* **kánáná ; kwát.**  
 salvage *v.* **gwáa.**  
 same *ad.* **hónhónó ; hòdán; kàmdán.**  
 at the ~ time *adv.* **píprí .**  
 sand *n.* **d'búsù; màrà.**  
 game played in ~ *n.* **k'búdú.**  
 loose ~ *id.* **k'búdbúdu.**  
 sandstone *n.* **ù'yàhò.**  
 sandy soil *n.* **ù'màmmà.**  
 sap (poisonous) *n.* **m'làlì.**

## sarcasm

- sarcasm *n.* *c'màakà*.  
 be sarcastic *an.* *c'gásrá* .  
 Sarcocephalus russegeri *n.* *lègálè*.  
 ~ fruit *n.* *d'lègálè*.  
 sash *n.* *hàmállà*.  
 sat firmly *id.* *kyòm*.  
 satisfied *n.* *d'cìgí*.  
 be ~ *v.* *cikkà*; *màansá*.  
 be dissatisfied *v.* *kèmgte*.  
 satisfactory *id.* *kwíng* .  
 saucer *n.* *k'dògsá*.  
 sauntering *id.* *lèlèlè*.  
 save *v.* *gwáá*; *gwáámì*.  
 saviour *n.* *ká d'gwáámà*, *see:*  
*gwáámì*.  
 saw (tool) *n.* *k'vàná* .  
 say *v.* *vátá*; *zé*.  
 scabies *n.* *k'kwèn*.  
 scalded *adv.* *ràdbàl*.  
 scanty *adj.* *pilàmpilmù*.  
 scar *adv.* *s'kèmè*;  
*n.* *v'kùdú*.  
 scarce *adj.* *pilàmpilmù*.  
 scare *v.* *hàagsá*.  
 ~ away *v.* *kwáramse*.  
 be scared away *v.* *kwármà*.  
 scarf *n.* *ríddàhí*.  
 scarlet *adj.* *zá<sup>2</sup>*.  
 ~-breasted Shrike *n.* *úncùb-*  
*rímúní*.  
 scatter *v.* *àsá*; *bárgsà*; *bètké* ; *búlkù*;  
*bùsú*; *pàkàmsú*; *swàa*; *vèlgsé*;  
*vi.* *wàskká*.  
 ~ seed *v.* *dùkú*.  
 scattered *adv.* *càkcàkà<sup>2</sup>*; *hwàs*;  
*id.* *bàrbàrà*; *lòndlòndò*.  
 scatter-brained *adj.* *védvédé*;  
*id.* *kyòmppyòm*.  
 scavenge *n.* *bòlgò<sup>2</sup>*.  
 schedule meeting *v.* *gità<sup>1</sup>*.  
 schism *n.* *ì'hwèdè* .  
 school *n.* *mákarántá*.  
 scoff (food) *v.* *tórmò*.  
 scold *v.* *dèmé*; *dímánà*; *pèpké*.

## scum

- scoop *n.* *ì'kwèlçó*;  
*v.* *kóltkò*.  
 ~ of mush *n.* *d'kwàagà*.  
 ~ out *id.* *kwèlò*;  
*v.* *àvgá*; *kólkò*; *kwáagà*;  
*kwèbé*; *kwédètè*; *òlò<sup>2</sup>* ;  
*rèssè*.  
 ~ out water *v.* *sèdá*.  
 scoot *v.* *zòlksé*.  
 scorpion *n.* *cwècé*; *vègè<sup>1</sup>*;  
*wàlkà-d'hwén*.  
 scrabble *an.* *c'bètkò*;  
*v.* *bètké* ; *sàssá<sup>2</sup>*.  
 scramble *n.* *m'sásé*;  
*v.* *sàssá<sup>2</sup>*.  
 scrap over *v.* *wàlàmsá*.  
 scrape *v.* *hàdá<sup>1</sup>*; *hàdgá*; *hàgàná*;  
*hàgmà*; *hòkmá*; *kò<sup>2</sup>*; *kòò*; *kwà<sup>3</sup>*  
 ; *kwà*; *òlkò* ; *pódmà*; *sà<sup>2</sup>* ;  
*sòkà*; *vót*;  
*vt.* *àkàlsá*.  
 ~ clean *v.* *kòkcò* .  
 ~ hard *v.* *kyòktó*.  
 ~ hide *v.* *lònò<sup>2</sup>*; *tòkò*.  
 scraper *n.* *kóçò*.  
 sound of scraping *id.* *kàgàt* ; *kògòt*.  
 scraps *n.* *jógó*.  
 scratch *an.* *c'bètkò*;  
*n.* *v'hyùndù* ; *d'kóosè*;  
*v.* *kóosè*; *kwèlé*; *sà<sup>2</sup>* ; *sèdè*;  
*sòpàsà*.  
 ~ an itch *v.* *kwèlçé*.  
 scratched *adv.* *sèndsèndò* .  
 scratchless *adj.* *mírmírí*.  
 scratchy *n.* *m'hàgè*.  
 scream *n.* *kán<sup>1</sup>*.  
 screech *n.* *v'lèlgò*.  
 screen wall *n.* *bámá*.  
 screened off *adj.* *hwì<sup>2</sup>*.  
 screw (tool) *n.* *v'dèlà*.  
 screwed up *adj.* *switàrkniì*.  
 scribble *v.* *géndè*.  
 scrub *n.* *k'bòbá*;  
*v.* *hità*; *sòkà*; *sòpà* .  
 scruffy *adj.* *pìndpìndù*; *sùksùkù*;  
*zàzgì*.  
 scum *n.* *ù'wèré* .

**scurry**

- scurry *id.* làlàlà.  
 sea *n.* m'sá.  
 seal *v.* làkná; lèné<sup>1</sup>; zwèpé.  
 search *n.* bòlgò<sup>2</sup>;  
*v.* báarà; hàbà; hòbà<sup>2</sup>; hòbgá;  
 pèèkò.  
 searching *n.* m'hòbà<sup>2</sup>.  
 season *n.* v'dà.  
 ~ after next *adv.* dānlainé.  
 seat, toilet *n.* v'èdgcó.  
 second funeral *n.* s'kóbó.  
 secrecy *n.* m'hwèené.  
 secret *adj.* hwi<sup>2</sup>;  
*n.* m'hènné;  
*v.* dèbá.  
 ~ doorway *n.* dó<sup>2</sup>.  
 no longer be ~ *v.* s'yátkà.  
 reveal ~ *v.* pèèkò.  
 secretly *adv.* hèreère.  
 tell ~ *v.* sòlà.  
 secure *id.* kām;  
*v.* bàtúsù; zingskì.  
 securely *id.* káp.  
 sediment *n.* d'bèn; d'càkà<sup>2</sup>; ù'hàbdò;  
 d'lègè.  
 see *v.* hènè; héntè.  
 seed *n.* gó<sup>1</sup>; v'yàná.  
 ~ cake *n.* d'làndà.  
 scatter ~ *v.* dükú.  
 seedless *ad.* fótó.  
 seeds *n.* v'zóngá.  
 stunted ~ *n.* cèzgnè.  
 seek *v.* gòtó; hàbà; hòbgá; kwèdé<sup>1</sup>.  
 see-saw *n.* k'hò.  
 segment *d'geda*;  
*n.* d'gúngù; ì'pòdè.  
 segregate *an.* c'kèèkò.  
 seize *v.* kyo;  
*vt.* sùpá<sup>2</sup>.  
 select *v.* kápsà.  
 pick selectively *v.* dégálkè.  
 self-controlled person *n.* c'bù.  
 selfishness *n.* m'kàaknà.  
 self-praising *n.* m'lògò.  
 self-sown plants *n.* kònkà.

**settle**

- sell *n.* s'yòpó;  
*v.* bàbbá.  
 selling *n.* c'hwàalà.  
 semen *n.* bàsámpùsámni.  
 semi-conscious *ad.* gādāmgādmù.  
 send *v.* còmá; cómtè.  
 Senegal .  
 ~ Coucal *n.* úncùbù.  
 ~ hartebeest *n.* dāri.  
 ~ Kingfisher *n.* dìmilmilù.  
 ~ long-tailed parakeet *n.* kólkólò<sup>2</sup>.  
 ~ parrot *n.* kwè<sup>2</sup>.  
 ~ Roller *n.* àgāu.  
 senior sibling *n.* mágazé.  
 sense *n.* hānkālì;  
*v.* hòngá.  
 senseless *adj.* màatàsàlá;  
*id.* kyòmkyòmò.  
 senseless talk *an.* c'gásrá.  
 sentence *n.* d'gómá.  
 separate *v.* dākàsá; kàakànsi; káasá;  
 kè.  
 ~ out *v.* kóngò<sup>1</sup>.  
 separation *n.* m'kàakànsi.  
 serious *adj.* gāng;  
*id.* záp;  
*n.* c'kwiri<sup>2</sup>.  
 ~ trouble *n.* kàhúré; kàngù.  
 be ~ *v.* hòdksé.  
 service *c'yòmko*;  
*n.* hòdkàsín.  
 serving *n.* ù'kòlòsò.  
 sesame *n.* rère.  
 ~ and rice *n.* hyòkàn-bínyá.  
 ~ seed *n.* hyòkò; hyòk-  
 zéegāmzèenè.  
 set *v.* còcàbsá.  
 ~ about *v.* sàknà.  
 ~ aside *v.* gàsà.  
 ~ fire *v.* dāpànsá.  
 ~ off quickly *v.* kwèkté.  
 ~ on *v.* dòdà.  
 ~ on fire *v.* dàhàsá.  
 ~ out *v.* kèránkà; kòpnò<sup>2</sup>.  
 ~ trap *v.* rènà.  
 setting fire *n.* c'búdú.

## settle

- settle *v.* **cílkà**; **cìlksá**; **gàbàsá**;  
**hòbósò**; **ì'hyókò**; **màḡksí**.  
 ~ dispute *v.* **màmḡá**.  
 ~ in *v.* **kìmḡsá**.  
 settlement *n.* **èssé**; **hèrgè**.
- seven *num.* **tàn íllà**.
- severely *id.* **dàràk**.
- sew *v.* **kòpà**;  
*vt.* **zìlà**.  
 sewing *n.* **d'kwàndókò**.  
 sewing needle *n.* **v'tàmswá**.
- sex **hávkan wàntá**.
- sexual excitement *n.* **c'rèssè**.
- sexual intercourse *v.* **hòmò**.
- shack *n.* **ù'kàbà**.
- shackles *n.* **d'kàmpàrégè**.
- shade *adj.* **kwì**;  
*n.* **m'lèlè**.
- shadow *n.* **d'hórmò**.
- shady *ad.* **firim**.
- shaft *n.* **bìlòngnò**; **cùbú**.
- shake *adv.* **gàdgàdà**;  
*id.* **zìzìzì**;  
*v.* **dàngdàngù**; **kùknú**; **rùkù**;  
**tèksè**; **zìzgà**; **zóbssà**; **zúzgù**.  
 ~ off *v.* **pèzá**; **pézagà**.  
 ~ off dust *v.* **pákdá**.  
 shaker gourd *n.* **hwècè**.  
 shaking *adv.* **nìgnìgì**;  
*id.* **gàzgàzà**; **kàpkàpà**;  
**tègtègè**; **zàadzàad**.  
 sound of shaking *id.* **zùzzùzzù**.
- shaker gourd *n.* **ì'zàngá**.
- shaky *ad.* **rògrògò**;  
*adv.* **tàgtàgà**;  
*id.* **lòglògò**.  
 shakily *adv.* **páatá páatá**;  
*id.* **dàgdàgà**.
- shallow *adj.* **d'tásá**;  
*id.* **dút**.
- sham *v.* **c'pàlkà**.
- shame *n.* **ém<sup>1</sup>**.  
 put to ~ *v.* **àdàsá**.  
 shameless *adv.* **zéed**.
- shape *v.* **bàtksá**; **sèbè**.  
 ~ food *v.* **tàktá**.  
 ~ to fit *vt.* **pámtà**.

## shin

- shaped mush food *n.* **tàkò**.
- share *n.* **ù'yòbò**;  
*v.* **pàaté<sup>1</sup>**; **rògàsà**; **wànká**.
- sharing *n.* **d'kútù**.
- sharp *id.* **dwát**;  
*v.* **révtkà**.  
 ~ eyes *ad.* **gwèrgwèrè**;  
*adj.* **kúrkúru**.  
 sharpen *v.* **dèklè<sup>2</sup>**; **kòkó<sup>1</sup>**; **révtsà**.  
 sharpen grinding stone *n.* **ù'kòdkà**.  
 sharpening *n.* **c'dèklò<sup>2</sup>**.  
 sharpness *n.* **m'yá**.
- sharp (taste) *id.* **kánáná**;  
*n.* **m'làlgà**; **m'sidì**; **ì'zàgé**.
- shatter *v.* **càkà<sup>1</sup>**; **wázkà**.
- shave *n.* **ù'rigàmsà**; **swàtà**;  
*v.* **kèpè**; **òlá**.  
 ~ off all hair *v.* **kwáasà**.  
 shaved head *n.* **u'gàmbà**; **d'kòndò**.  
 shaver *n.* **ì'lélà**.  
 shaving *n.* **ù'géezà**; **c'pàatáabà**.
- she *pro.* **óhò**; **ù**; **ún**; **ùnwá**; **wá**.  
 ~ will *pro.* **tú**.
- sheaf *n.* **v'róngà**.
- sheanut *n.* **v'kògò**; **d'rigá<sup>1</sup>**.  
 ~ residue *n.* **ù'hàbdò**.  
 ~ seed *n.* **kògò**.  
 ~ tree *n.* **rigá<sup>1</sup>**.  
 calabash for storing ~ butter *n.*  
**k'sín**.
- sheath *n.* **v'dàlà**; **hyàknò**; **v'làbà**.
- sheen *id.* **hàrhàrà**.
- sheep *n.* **kyógmò**.  
 male ~ *n.* **rùgmú**.
- shelf *n.* **d'pùgè**.
- shell *n.* **gèn**; **ì'gèn**; **k'kòkó**;  
*v.* **kèdà**; **pèsé**.  
 egg ~ *n.* **k'kòkàrwá**.  
 snail's ~ *n.* **bùu kóràndómó**.
- shelter *n.* **k'èté**.  
 ~ wall *n.* **ì'kàhè**.
- shepherd *n.* **ká c'bàté**.
- shield *n.* **k'cùmù**.  
 ~-back bug *n.* **bìmbì**.
- shift blame *v.* **séksè**.
- shikra *n.* **pà**.

## shin

- shin *n.* ènà.  
 ~ bone *n.* tɛ̀lkán ènà.  
 ~ muscle *n.* d'̀bòckcò.
- shine *adj.* hwàl;  
*adv.* wàlwàlà;  
*id.* hàrhàrà;  
*n.* d'̀yán .  
 shining *id.* gèsgèsè; hàrhàrà.
- ship *n.* k'̀búmbù.
- shirt *n.* ì'tágù.
- shiver *adv.* gàdgàdà;  
*id.* bègbègè.  
 shivering *id.* kàpkàpà; tɛ̀gtɛ̀gè.
- shock *n.* bùgàm d'hórmò.
- shoe *n.* ù'kàatá.
- shoo! *adv.* ás;  
*excl.* ás ás; hâ<sup>1</sup>;  
*id.* hás.
- shoot (at) *v.* gèttá; s'tàa; vòdónkò.  
 ~ arrow far *n.* s'̀bàkávto.  
 poor shot *n.* làmbà.
- shoot (growth) *n.* v'súmú;  
*v.* bàngárkà.  
 ~ up *id.* kyúrmì.
- shop *n.* bàc'hwáalà, *see:* d'̀bà.
- shore *n.* bilà<sup>2</sup>.
- short *adj.* bắttármà<sup>2</sup>; gát<sup>1</sup>; kègrú.  
 ~ buffed nose *id.* gòdròs.  
 ~ person *n.* mắkátá.  
 ~ time *n.* d'̀vása.  
 ~ time ago *adv.* ókskò.  
 ~ while *n.* d'̀váasíp.  
 ~-cut *adj.* káru.  
 ~-necked *id.* mágmágá.  
 shorten *v.* hàbà<sup>2</sup>.  
 take a short-cut *v.* sèpè .
- shoulder *n.* còncò; ù'kápó ; kyòncò.  
 ~ of meat *n.* ì'òu.
- shout *v.* hàagsá; pàpársà; pèpké.  
 ~ to/at *v.* kànkásá.  
 shoutingly *adv.* ùbú.
- shove *v.* tásmà.  
 ~ in *v.* màgàlsá.
- shovel *n.* k'̀dígà.
- show *v.* kwèsákà; nàpàsá, *see:* nàpà.  
 show-off *n.* lògám d'hí.

## side

- showering *id.* kwèzkwèzè.
- shrew *n.* cwè<sup>2</sup>.  
 Otter ~ *n.* bìcú.
- shriek *n.* kán<sup>1</sup>; v'̀lèlgò;  
*v.* kánkà.
- shrike *n.* kàayàlà; kác-hyàamù, *see:*  
 káci; kwèetámkwè; sògdá;  
 úncùb-rímúní.
- shrill song *n.* s'̀kwèenè.
- shrink *v.* hòpókò.
- shrivel *v.* hóoskè; kàméskè;  
 kwètámkè; lé; vavà; wèdmèl<sup>2</sup>.  
 shrivelled *adj.* gwèzèem;  
*id.* káu<sup>1</sup> .
- shrub *n.* k'̀bòbá; dùuhù; èn;  
 vògsíndì.  
 (henna) *n.* lállè .  
 kind of ~ *n.* bángání; bàr zògrè;  
 báhámà; bèbkè; bòokàdhí;  
 gágmoló; gáhámà; gànì;  
 gòglò hyán; gwèdá gwèlè;  
 hézhéze<sup>3</sup>; kwènaré;  
 mágempá; pàrpágù;  
 púkpúknàamná; púkpúkù;  
 tètèbè<sup>1</sup>; weerdaku;  
 zánáwá; zàu.
- twining ~ *n.* mádàkù.
- shuddering *id.* gàzgàzà .
- shuffle *v.* wátárskà.  
 shuffling *id.* sòkàd-sòkàd.
- shut *v.* gwèdá; úbgù.  
 ~ completely *adj.* kwì .  
 ~ in *v.* gwèdèsé.  
 ~ up! *excl.* kàmà<sup>2</sup>.  
 shutter *n.* ríkàd gwèdá.
- shuttle to and fro *id.* géekè-géekè.
- shyness *n.* ém<sup>1</sup> .
- sibling *n.* d'̀gàbgná; hànù.  
 younger ~ *n.* d'̀gàbgní.
- sick *adj.* zùmzùmù.  
 saliva of ~ person *n.* c'̀lòonó.  
 sickly *adv.* pèkàdpèkdò;  
*id.* mèmèmè.  
 sickness *n.* gàagó; màlsè<sup>2</sup>.
- sickle *n.* k'̀làuзі;  
*v.* gwèsé.

## side

- side *n.* *m'góngónò*; *v'kàbó*;  
*kàbván*; *pàatè*<sup>2</sup>.  
— of meat *n.* *nwaak d'batà*.  
on both sides *adv.* *pàspàsò*.  
on the other — *adv.* *rigtù*.  
the other — *n.* *pàsò*.
- sieve *n.* *ì'hyùkcù*; *ì'jò*; *ì'sòotá*;  
*v.* *lèlé*; *lèlé*; *zèkté*.  
sieved gruel *n.* *d'lègè*.
- sift *v.* *jà*<sup>2</sup>.
- sigh *id.* *fèu*;  
*vi.* *sìkà*.
- sign *n.* *v'rèndà-rèndà*;  
*v phrase.* *ì kwèsákà*.
- silently *adv.* *bódbódó*<sup>1</sup>; *pòlòlò*; *ték*;  
*zèkrè*<sup>1</sup>; *zúm*;  
*id.* *hwèrèrè*.
- silk cotton tree flower *n.* *rìndì*.
- silkworm *n.* *zómván vùkù*.
- similar *ad.* *hòdán*; *kàmdán*;  
*adv.* *kás ná wádá*.  
similarity *n.* *m'hyó*.
- simple *v.* *làsù*.  
— play *n.* *dòlò*.
- simultaneously *adv.* *píprí*.
- sin *n.* *c'tòosò*;  
*v.* *kòtò*.
- since *adv.* *bèezó*.
- sinews *n.* *v'lòn*<sup>2</sup>.
- sing *v.* *kyáabò*; *sèpà*.  
singing *n.* *ù'gónó*.
- singe *v.* *pòppó*.
- single *ad.* *gálgálá*;  
*adj.* *gárgárá*;  
*id.* *górgóró*.  
— step *id.* *dèk*; *lâun*.  
— turn *v.* *wád*.  
in — file *n.* *v'lòngò*.  
(person) *n.* *dìkù*.
- sink *v.* *tàkbá*; *yà*<sup>2</sup>.
- sip *v.* *hùpù*.
- sisal *n.* *làaká*.
- sister *n.* *hànù*; *ù'hànù*.  
senior — *n.* *mágazé*.  
younger — *n.* *d'gàbgní*.

## sleek

- sit *n.* *d'sòocò*;  
*v.* *hwígí*; *jám*;  
*vi.* *sòotá*.  
— around *id.* *lòpèe*.  
— astride *v.* *kwángà*.  
— on *v.* *hwègá*.  
— up *v.* *àm-gá*.  
sitting firmly or rigidly *adv.* *bòm*;  
*id.* *màm*.  
sitting room *n.* *d'kàbà*.
- site *n.* *k'dàabè*.
- six *num.* *cíhìn*.  
Sixes (stars) *n.* *Cíhìnì*.
- size *adj.* *dìngriim*;  
*id.* *házházá*.
- sizzle! *id.* *kávává*.
- skim off *v.* *kwà*<sup>3</sup>.
- skin *n.* *k'sóplá*; *k'wèdé*;  
*v.* *bàkà*; *hyállà*; *lònò*<sup>2</sup>; *mònà*;  
*pèsé*.  
be well skinned *v.* *mènakà*.  
dead — *n.* *k'dàdè*.  
skinning *n.* *c'zàrà*.
- skink lizard *n.* *bàrgámhò*; *gòngd*  
*gòpè*; *màlgámhò*.
- skull *n.* *k'kògò*<sup>2</sup>; *k'kwágmà*.  
back of — *n.* *ì'rèbé*.
- sky *n.* *á'cònà*.
- slacken *v.* *rèzè*; *yàgssá*.  
slackly *adv.* *rágdá*.  
slackness *n.* *k'lèpè*.
- slag *n.* *m'rúcú*.
- slam! *id.* *kàgàt*.
- slam *id.* *pàgát*.
- slander *vt.* *pàlà*.
- slap *n.* *d'dàkànná*; *d'gònánkànnà*;  
*v.* *càkà*<sup>1</sup>; *càkánkà*; *dàkànná*;  
*gònànnà*; *gónmà*; *ràkà*.
- slapdash *n.* *sám-bì sàm-bì*.
- slash *v.* *hyátánkà*; *hyùkdù*; *sèpè*;  
*sèpénkè*.
- slaughter *v.* *hwá*<sup>1</sup>; *pànà*.
- slave *n.* *còkó*; *m'còkó*.  
— away *v.* *kàkmíi*.  
— merchant *n.* *c'kóolò*.  
slavery *n.* *m'còkó*.
- sleek *adj.* *pèrpèrè*.

## sleep

- sleep *adv.* **sòk**;  
*n.* **m'láwà**;  
*vi.* **lávà** .  
 be fast asleep *v.* **ómsè**.  
 deep  $\sim$  *id.* **síp**.  
 sleepy dust *n.* **bèkné**.
- slender *id.* **cévcévé**.
- slice *v.* **hàtànná**; **sèpè** .  
 $\sim$  off *v.* **pèsà**.  
 $\sim$  up *vt.* **hyàlká** .
- slide *v.* **lwàtà** ; **sóodà**; **swàin**.  
 $\sim$  back *v.* **lwàtà** .  
 $\sim$  over *vt.* **bédgà**.  
 sliding out of sight *id.* **lòc**.
- slimy *id.* **lòdlòdè**.  
 $\sim$  saliva *n.* **c'lòonó**.  
 sliminess *n.* **ù'lón**.
- sling *n.* **hàmállà**; **ù'hàpó**; **v'làbà**;  
**v'ràpó**; **víndò**;  
*v.* **pàtàrskà**; **pàtrà** ; **sàblá**.
- slink off *v.* **làlèsá**.  
 slinking along *id.* **wánkálwánkál** .  
 slinking off *id.* **lòc**.
- slip *id.* **pàt**;  
*v.* **sòpskà**.  
 $\sim$  away *v.* **lwàtà** .  
 $\sim$  out *v.* **bésà**.  
 $\sim$  up *n.* **d'lwàdsè**.  
 slip-knot *n.* **d'sòlàsà**.
- slippery *n.* **m'lwàdè**.  
 slipperiness *n.* **m'lwàdè**.
- slit *v.* **hyùkdù**; **kè**;  
*vi.* **pànká<sup>2</sup>**.
- slither *id.* **hwèu**;  
*v.* **càkà<sup>1</sup>**; **swàin**.  
 slithering *id.* **kàdèdè**.
- slog away *v.* **kàkmíi**.
- slope *n.* **d'cìzgcìzgnì**, *see:* **cìzá**;  
**m'tàttádà**.
- sloppy *id.* **bònbonò**.
- sloth *n.* **dàkká d'bàtà**; **k'lèpè**.
- slow *id.* **kák<sup>2</sup>**.  
 $\sim$ -coach *n.* **dàkká d'bàtà**.  
 slowly *adv.* **kùkkà kùkkà**; **sássà<sup>1</sup>**;  
**sèèù**; **swéev**; **tàgàp**; **tòin**;  
**tòon**;  
*id.* **fàl**.

## smell

- slowly opening *adv.* **wàun**.  
 slowness *n.* **k'lèpè**.  
 walking slowly *adv.*  
**hyàamú-hyàamú**;  
*id.* **lèlèlè**.
- sludge *n.* **ù'hàbdò**.
- sluggish *adv.* **héerè héerè**.  
 sluggishly *adv.* **tàgàp**;  
*id.* **tàk** .
- slush *n.* **c'còktò**.  
 slushy *adj.* **nònbonò**.
- slut *n.* **tàkkádbàtà**.
- slyly *ad.* **fyàflàam**.
- smack *id.* **cwàdàt**;  
*v.* **kwádámsè**.  
 $\sim$ ! *id.* **kántál**.  
 $\sim$  lips *an.* **s'gàlmà** ;  
*v.* **dwàtámsè**; **kwédámsè**.  
 (mock) *v.* **dímánà**.  
 smacking lips *id.* **cákám-cákám**.  
 smackingly *id.* **cwákcwák**.
- small *ad.* **èssé**;  
*adj.* **cwèètèrì**; **kàlkà**; **kègrú**;  
**í'rèké**;  
*id.* **kàlkàlà**;  
*n.* **d'kítú**;  
*v.* **kyútúrkù**.  
 $\sim$  & round *id.* **kwírkwírì**.  
 $\sim$  amount *adj.* **céttú**; **hwi<sup>1</sup>**; **kwéttú**.  
 $\sim$  ant \* anthill *n.* **d'gìgà<sup>2</sup>**.  
 $\sim$  area *n.* **d'gàrgátà**.  
 $\sim$  fish *n.* **lègè**.  
 $\sim$  hand hoe *n.* **d'mèn-kè**.  
 $\sim$  hole *n.* **d'kè**.  
 smallest *id.* **kwícíci**.  
 very  $\sim$  *adj.* **kwékwéré**.
- smallpox *n.* **s'gáagò**.  
 $\sim$  grave *n.* **v'kògà**.
- smarten up *v.* **kimìsì**.
- smash *id.* **tùs**;  
*v.* **còsò**; **tùsù**.
- smear *v.* **gwàansá**; **làktká**.  
 smeared *adv.* **pòkpòkò**.

## smell

smell *n.* *m'*dwángrí; ù'kèpè; kòsò;  
 ù'pìndù; *m'*púpsù; wáp<sup>1</sup>;  
*m'*zámà;  
*v.* èpárskè; kòsmá; zámkà.  
 ~ of blood *n.* ù'hòsò.  
 bad ~ *n.* ì'bìni.  
 good ~ *n.* d'bìsá.  
 perceive ~ *an.* c'kòsmò.  
 pleasant ~ *n.* d'hàngù.  
 smelly insect *n.* kántás gwírí.

smile *v.* mógtà.  
 smiling *adv.* mògmògò.

smith *n.* zóogè.  
 ~ stone *n.* d'hyón<sup>2</sup>.  
 smithy *n.* ù'kyòpò.

smoke *adv.* mùs; pùs<sup>2</sup>;  
*n.* c'hwàakù; d'hyón<sup>1</sup>;  
*m'*hyón<sup>1</sup>;  
*v.* kùutù.  
 ~ out *v.* hwà .  
 billowing ~ *adv.* mùs-mùs, *see:*  
 mùs.  
 smoker *n.* sóogè.  
 smoking pipe *n.* dòrò.

smooth *adj.* pèpèrè; pòrpòrò;  
 vadvadè;  
*id.* hàgàr-hàgàr; kázkázá;  
*v.* kòkò .  
 make ~ *v.* dámtà; hàdá<sup>1</sup>.

smother in dust *v.* pùktú<sup>1</sup> .

smoulder *v.* kùutù.  
 smouldering *adv.* mùkmùkù.

smut *n.* kwàn.

snail *n.* kòrándómó.  
 ~ shell *n.* bùu kórándómó.

snake *n.* áyáwágàdè; bómó<sup>1</sup>;  
*v'*gwàanà<sup>1</sup>; hwáac'kò;  
 ìnávágàdè; kàaké;  
 kwàndókò; kwèmbnè;  
 másàngórò; òblá; òbál-bòmò,  
*see:* òblá; rùn; sàawécè;  
 sòtyàagcò; ùsù<sup>2</sup>; yàagcò.  
 ~ skin *n.* k'sóplá.  
 ~ track *n.* k'húkú.  
 African beauty ~ *n.* òbál-gògà, *see:*  
 òblá.  
 evil poisonous ~ *n.* d'kòmò.  
 ~-tongue flicker *n.* s'lèlámse.  
 ~-tongued *id.* mèlèem.  
 water-dwelling ~ *n.* àzó.

## soft

snap *id.* hyús.

snap! *id.* pàdàt.

snap *id.* yáp;  
*v.* jàkánà; lóť; ròsò; twèké;  
*vi.* kàsá.  
 ~! *id.* kát; kàu<sup>2</sup>; kák; kát; kút;  
 kyòť; mùdùť.

snare *n.* d'hákò; d'kátàwà;  
 d'kàttàwà; *v'*làwàláwá.

snatch *id.* pép;  
*v.* kósmò; kòsò<sup>1</sup>; lámbkà;  
 rùmú; wàlamsá.  
 snatching away *id.* lák.

sneak *adv.* kwigríi;  
*v.* bégò.  
 ~ away *v.* hòťò; làlàsá; làlàsá;  
 rèrèse.  
 ~ away with *vt.* hòťtè, *see:* hòťò.  
 sneakily *id.* gáp.

sneer *v.* cóbtà.

sneeze *n.* hácci.

sniff *v.* fùmú; kòsmá.  
 sniffing *vn.* fòdfòdò.

snigger *v.* mógtà.

snip off *v.* kàsànná.

snore *n.* lónó<sup>1</sup>;  
*v.* s'lónó.

snort *id.* fèu .

snow *n.* tàndè.

so *adv.* táanló;  
*conj.* káanà.

soak *n.* ú'mú;  
*v.* èskké;  
*vt.* yàamsá.  
 ~ seeds *n.* ú'mú .  
 soaked *id.* cwèmmè; kwàp; kwèp;  
 kwètèp; kwitip.

soar *id.* fàa.

society *n.* m'gilà<sup>1</sup>.

sodden *id.* kwèp; kwètèp; kwitip.

soft *ad.* dògdògò; dùgdùgù;  
*adj.* bòdbòdò; hòzhòzò;  
 làťlăťtu; nòbnòbò;  
*adv.* dùmdùmù;  
*id.* dò<sup>3</sup>; fèlà; lùdlùdù; mù<sup>1</sup>.  
 ~ & ripe *id.* lèblèbè.  
 ~ stone *n.* rògò.

**soggy**

- soggy *id.* kwèp.  
 soil *n.* c'hwín; ù'hyágbù<sup>2</sup>; c'kàblù; k'ùmù.  
 ~ heap *n.* k'bàrmà; d'kwìirù .  
 solder *v.* c'bápó, *see:* v'bápcò.  
 soldier *n.* sòosè.  
 sole *n.* dàksò; c'tà; *pro.* v'dán.  
 solid *adj.* hòokkâu; *n.* d'kàgà<sup>2</sup>.  
 solidly *id.* kàm; màm.  
 some *pro.* mán.  
 someone *det.* ka.  
 somersault *n.* k'bàgàní; búkkádlúudù; *v.* mútkskú.  
 somersaulting *n.* búkk d'lúud.  
 sometimes *adv.* á'gwàansà.  
 song *n.* dúndù; ù'sèpà; wándá.  
 ~ leader *n.* jángò.  
 ~ of praise *n.* d'gèdmò .  
 bridge ~ *n.* d'gèdmò .  
 shrill ~ *n.* s'kwèenè.  
 working ~ *n.* d'húmú; lèlgò.  
 soon *adv.* ámàmànè; hòràvhwà.  
 soot *n.* m'gògàmbèlà.  
 soothe *v.* bóokò; làvàsá.  
 soothsayer *n.* ù'gòcò ; ká nù'gòcò.  
 soothsaying *n.* ù'gòcò .  
 sorcerer *n.* mòlò.  
 sore *n.* ù'làná; k'tóoká.  
 foot ~ *n.* m'hàlá<sup>2</sup>; d'kàrú ; d'làglá .  
 sorghum *n.* gàagàró; ìs górbà; pérmá; yángòrkó.  
 sorrel *n.* k'bàrktà; híwèerè; kwá wèerè.  
 ~ seed *n.* wèerè.  
 ~ stalk *n.* k'wèerè.  
 sorry! *excl.* kònlò.  
 sort *n.* gó.  
 sorted *ad.* hónhónó .  
 soul *n.* d'hórmò .  
 sound *id.* sòksòkò; *n.* s'ón, *see:* ònò<sup>2</sup>.  
 ~ of bird's wing through the air *id.* fèu .  
 ~ of breaking *id.* dós .

**sour**

- ~ of bull about to fight *id.* fèu .  
 ~ of falling *adj.* kwángràmm ; *adv.* wénkél;  
*id.* bòk; bùk; fàràp; fòf; pítàl; wàgdàp; wáp<sup>2</sup>; zùgùp.  
 ~ of falling cornstalks *id.* kwàgràp.  
 ~ of falling fruit *id.* bòkrò bòkrò.  
 ~ of festival *id.* jòu.  
 ~ of fire *adv.* rùdùdù<sup>2</sup>.  
 ~ of flapping *id.* fiffiffi.  
 ~ of footsteps *n.* d'ìpcù.  
 ~ of metal ringing on ground *id.* kángràmm .  
 ~ of pounding *id.* dùk.  
 ~ of rain departing *id.* húu .  
 ~ of sth heavy falling from a height *id.* pìp.  
 ~ of sth large falling *id.* kwàràp.  
 ~ of sth passing quickly (close-by) *id.* húu.  
 ~ of sth passing quickly (far-off) *id.* húu .  
 ~ of sudden parting *id.* pàdàt.  
 ~ of water running *id.* bòbòbò.  
 ~ of whip *id.* hwíu.  
 ~ of wind blowing *id.* fòffòffò.  
 chasing ~ *id.* ús.  
 flapping ~ *id.* kábát.  
 healthy ~ *id.* kázáp.  
 knocking ~ *id.* kùk.  
 of sth being pulled *id.* pìdìdì.  
 piercing ~ *id.* kyòs .  
 resonating ~ *id.* kàgàt ; kògòt.  
 ringing ~ *id.* pángrám.  
 scratching ~ *id.* wékéd wékéd.  
 shaking ~ *id.* zùzzùzzù.  
 slithery ~ *id.* kòdkòdò.  
 swallowing ~ *id.* gògròt; gòt; gùrùt; gwàgràt; làk; lùc.  
 soup *n.* s'tò; m'zàbá.  
 ~ ingredient *n.* kyókrónò; tòhò; c'wàndè.  
 ~ mixture *n.* kùtùmbò.  
 ~ pot *n.* d'òrì stò.  
 cook ~ *v.* bó<sup>1</sup>; bóo; ròmpso.  
 leaf ~ *n.* tòos c'nàamàngèdè.  
 mush in ~ *n.* d'hòpésè.  
 vegetable ~ *n.* jábjábi.  
 sour *n.* ì'zàgé.  
 ~ beer *n.* ù'wàamà .  
 ~ taste *n.* m'làlgá.

**source (of stream)**source (of stream) *n.* híd àn gèn.South *adv.* ànámá c'lóbò;  
*n.* ù'kámbarí.sovereignty *n.* c'gòmò.sow *v.* dùkú.  
~ crops *n.* d'gó<sup>1</sup>.  
~ early *an.* c'swègè;  
*n.* c'mègá.space *n.* s'kàrgí; d'kè.  
~ out *v.* yáarà.spade *n.* k'dígà.spar *v.* dòkò<sup>2</sup>.spark *id.* kyál; mèel.  
sparker *n.* kòmvan hwelá, *see:*  
v'kòmò.  
sparks *ad.* pàzàzzà;  
*n.* bàtkàbátká.sparrow *n.* hyàarùgù.spasm *id.* hák;  
*v.* gútkà.spatter *v.* làká<sup>2</sup>.spear *n.* sàpó; v'sèn; k'takà; v'záu.  
~grass *n.* v'còpà.speckled *adj.* sìdksìdkù ;  
*id.* dàkdakà; kìskìsì;  
kyàbkyàbà.Speckled Pigeon *n.* lèpé<sup>1</sup>.speech *n.* d'gómá ;  
*v.* ìgmá;  
*vn.* s'làlkò .speed *adj.* hwâu ;  
*id.* hò<sup>2</sup>;  
*n.* kwèevè.  
~ in *v.* hád.speedy rodent *n.* làgpúsú, *see:* làgù.spell *n.* kóofí; kwèrcé.spend days away *vi.* lávà .spend time with *v.* hèvé.sphere *ad.* dúngdúngú.spider *n.* k'ákù ; dàdga mlèndé.spike *n.* v'còckò; lómó.  
spiky grass *n.* pìlammáláká.spin *ad.* kálkálá<sup>2</sup>;  
*n.* à'màtà;  
*v.* páarà; páarà; ríganà.spinach *n.* tòhámhò; tòpámhò; zìtikò.**spot**spindle *n.* d'gìtì.spindly *id.* cávcává.spine *n.* tèlkád cìnà.  
spiny plum *n.* mòrmòrò.spirit *n.* d'hórmò .  
evil ~ *n.* k'ákù ; gèntàdgá;  
rínnaścé.high-spirited *ad.* ràkàkà .  
Holy ~ *n.* Hóràmd zèegskèi.  
imaginary ~ *n.* dàpàncé.spit *n.* c'téi.  
~ out *v.* cìpsá; pìsá .spit (roast) *n.* v'cìré; v'còbrò.spittle *n.* təcànkwèdé.splash *id.* cùmbút; hwàp<sup>2</sup>;  
*v.* èskké.splat! *adv.* pèktèl;  
*id.* mòt.spleen *n.* k'dèhé.splendid! *excl.* swé.splice *v.* bìlà<sup>3</sup>; gaa<sup>2</sup>.splint *n.* v'àbà .splinter *n.* v'pètè;  
*v.* lót.splish-splash *id.* hwàp<sup>2</sup>.split *v.* àkànná; bàkà ; bàkànná;  
bàkàrkà; bàkrà; càkà<sup>1</sup>; héeke;  
sàtà.  
~ open *v.* bèzè.  
~ wood *v.* bàkèsé.'splosh' *id.* pácàl.splurge! *id.* mòt.splutter *id.* pòtòtò.spoil *v.* náasè ;  
*vt.* ná<sup>1</sup>.~ soup! *v.* zàbgá.  
spoiled fruit *n.* c'làktá .Spondias tree *n.* wàrwàrà.~ fruit *n.* d'wàrwàrà.sponge *n.* d'sòsò; sùusú.spoon *n.* i'kwèlcó.  
~ out *v.* òlkó .sporadically *adj.* kèràmkèrmò.sport *n.* d'hètè .

## spot

- spot *n.* cìckî; sàsàmbíndì.  
 black ~ *n.* v' r'ègdò.  
 spotless *id.* kálkálá<sup>1</sup>; pyás.  
 spotted *id.* dàkdàkà; dàkrà dàkrà;  
 kèbkèbè; kiskisì;  
 kyàbkyàbà.  
 spotted blind snake *n.* d'kòmò.  
 spouse *pro.* wá .  
 chosen ~ *n.* gágàgù.  
 sprain *n.* d' m'ùtìsì; d' yábksè;  
*v.* m'ùtìsì; yábkskè.  
 sprawled out *id.* hwàp.  
 spray *id.* pàav;  
*v.* pìsá .  
 spread *adv.* byàtata; yàzàzà;  
*v.* àkà; bùsú; dádga; pìsá ;  
 yátámkà.  
 ~ all \* ~ over *v.* bágrà .  
 ~ branches *v.* t'èré.  
 ~ everywhere *adv.* hwàs.  
 ~ mat *v.* h'èesá.  
 ~ open *vt.* bàtámsá.  
 ~ out *adj.* n'èèù;  
*id.* n'òin;  
*v.* hwàská; nàràsá; v'èlgsé;  
 yáarà.  
 spreading *ad.* firim;  
*adj.* yàtata.  
 spring (water) *n.* còpú pélkà, *see:*  
 ù' còpó; ù' p'éló.  
 sprinkle *v.* bárgà; búlkù; bùlú; dwìkìkì;  
 géndè; misá; rúrù.  
 sprout *adv.* t'ànkt'ánkù;  
*v.* gwèc-h'èèkké, *see:* v' gwé<sup>2</sup>;  
 d' p'ísú; p'òtá.  
 ~ suddenly *id.* kyúrmì.  
 spur *n.* v' g'ànè; m' t'adtádà.  
 ~-of-the-moment *v.* g'aràmskí.  
 ~-winged goose *n.* d'òfò.  
 spurt out *v.* c'èelé.  
 spurting out *adv.* càlcàlà;  
*id.* yàdyàdà.  
 spy *v.* c' r'ígú.  
 squabble *n.* m' s'ásé.  
 squash *v.* càkà<sup>1</sup>; càkésè; kyò; mòdksé;  
 n'èkté.  
 squashed *adv.* t'ée<sup>1</sup>.  
 squashing food *n.* c' g'èdmò.

## stand

- squat *adv.* mò<sup>2</sup>;  
*id.* z'òob;  
*v.* kwègdé; ù' kwégdó.  
 ~ & defecate *n.* d' kwégdò.  
 squatting *adv.* b'òm; g'òngrèe;  
 jàkrèe;  
*id.* kwéf .  
 squeak *id.* cwèècwèè; cwíi cwíi.  
 squeeze *v.* kùkdú<sup>2</sup>; kyò; kyòòkò; mòdò;  
 p'èkàdsá; twèplá.  
 ~ in *v.* m'agàlsá; swègàlsá.  
 ~ in hard *id.* hòdhòdò.  
 ~ out *v.* mòtò; v'ìná .  
 squint *adv.* èc'èem;  
*v.* kwíntskà.  
 squirming *id.* l'ágl'ágá; w'álw'álà.  
 squirrel *n.* kwèzè.  
 ground ~ *n.* bègà<sup>2</sup>.  
 stab *v.* d'òòkò; lòkò; ràkràkà.  
 stable *id.* kàm.  
 stack *n.* d' g'wé<sup>2</sup>;  
*v.* s'èepè; t'òosè.  
 ~ up *v.* d'òdà.  
 stacked up *adj.* d'òvd'òvó.  
 staff (pole, stick) *n.* céváansòmò, *see:*  
 cé; d' kyùrú ; v' r'èrè.  
 stage *n.* ù' k'àn .  
 stagger *adv.* y'àn; y'àngà y'àngà ;  
*v.* bìitsí; d'ákárcò.  
 staggering *id.* k'áatá k'áatá; kyòòtó  
 kyòòtó.  
 stagnate *v.* m'álá.  
 stagnant water *id.* s'índim .  
 stake *n.* d' k'àn.  
 stalk *n.* b'áknána; k' w'èn; v' y'óngà.  
 peeled ~ of hemp *n.* k' m'ègm'ègè .  
 stalks *n.* m' y'àngá.  
 stall *n.* k' r'ònhá.  
 stammer *n.* c' g'amg'amà.  
 stamping *id.* k'ímlik'ímli.  
 ~ all \* ~ over *id.* kyàurà kyàurà.  
 ~ foot *n.* s' k'imksì.  
 stance *ad.* g'òngrèe; h'èpòò;  
*n.* d' g'àcbò.

stand *vi.* èsá; ùnú<sup>1</sup>.

— apart *v.* yáarà.

— aside *v.* káapá<sup>1</sup>.

— firm *v.* tògdá.

— for *v.* làvà<sup>2</sup>.

— in rows *id.* tàtàtá.

— still *id.* gyót.

water pot — *n.* d'bòkà.

standing *n.* d'èsò.

— erect *id.* kèev.

— like hyena *id.* làdòo.

— out *adv.* zéed.

— straight *id.* gévgévé.

— tall *adv.* cwáav.

— with puffed belly *ad.* hẹ̀dgnòo.

star *n.* kébà.

stare *ad.* dàntrám; hòròng;

*adv.* régrégé;

*v.* lẹ̀dé; swáan.

— vacantly *ad.* hòróm.

starling *n.* wéyàwéyà.

start *n.* d'ètè; d'tàkà<sup>1</sup>;

*v.* dàansá; tàkèsè; zèbè;

*vt.* fáarà; hwésà; kámà<sup>1</sup>; tàká<sup>1</sup>.

— early *v.* àtèsé; gàdèsé; kàtèsé.

— golmo *v.* gòlámkò.

— late *v.* nóvkà.

— off *n.* d'hyágbù<sup>1</sup>.

— off early *v.* pémkè.

— off suddenly *v.* kwèkté.

— suddenly *id.* hàgàt.

startle *v.* dòosó.

stash *n.* d'kìgbù.

state *n.* d'kàgcò.

bad — *id.* hwèkmèl.

status, lower *an.* c'kwírí<sup>1</sup>.

stay *vi.* sòotá.

— hidden *v.* làbèsé.

S.T.D. *n.* kwàanà<sup>2</sup>.

steady *ad.* hónhónó.

— flow *id.* kyòròrò.

steal (thieve) *id.* lẹ̀k díyá;

*v.* càkàskà; hìvá.

stealthily *adv.* zék zék;

*id.* lẹ̀c.

go — *v.* débá; làlàsá.

moving — *id.* hwèe.

walking — *n.* m'kwé;

*v.* rẹ̀rẹ̀sé.

stealthy *v.* péerè.

steam *adv.* mùs.

steel *n.* k'kòmò.

steep place *n.* m'tàdtádà.

stem join *n.* d'bàsè.

stench *n.* m'dwángrí; ì'gàdù; m'kóo.

— of corpse *id.* kwèng.

step *id.* dẹ̀k;

*n.* v'bèdgcó; v'bèdgcó;

*v.* bẹ̀ké<sup>2</sup>; ràsá.

— by step *adv.* gàbòn s'gábò.

— on *v.* lẹ̀vé.

— sound *id.* dàprà dàprà.

ladder — *n.* v'lẹ̀vcò.

stepped *n.* s'képó.

sterility *n.* pèsmò.

stick (branch) *n.* k'ce; v'cé; k'gámbá.

— insect *n.* dàngàm-cé.

branching — *n.* ù'gámbá.

buffalo hide — *n.* v'gàatnè.

forked — *n.* d'bùgrù.

hooked — *n.* k'dàpà.

—-like *id.* cévcévé.

stick (join, gum) *v.* dàpà<sup>1</sup>; kàglà.

— on *id.* láin; myá;

*v.* dàrà<sup>1</sup>; làkná.

— on hard *v.* dẹ̀pékè.

— to *v.* dàpàrskè; làkànsá; zìnkdí.

— to it *v.* kàkmíi.

— together *v.* dàmènsé.

sticking person *n.* v'lákká.

stickingly *ad.* dàprè-dàprè.

sticky *adj.* dàprìdàprì;

*adv.* dàpdàpà.

stick out *adv.* dónkól.

— lip *id.* gút<sup>1</sup>.

sticking out *ad.* gyónónó;

*adj.* cùkkàd;

*adv.* jónónó; vávavà.

sticking out (ears) *id.* givlám.

sticking out (eyes) *id.* mọ̀ol.

sticking out (load) *adv.* yàzàzà.

sticking out (teeth) *id.* yàzàzà.

stick (thrust) in *v.* kyù; úvsì;

*vt.* kùlú<sup>2</sup>.

**stiff**

- stiff *ad.* gándàl; gàngrèe;  
*id.* kàkbàa; kàksàl.  
~ brushing *id.* kàgàgà.  
~ leather *adj.* kàgàdkà.  
be ~ *v.* sélkà.  
become ~ *adj.* kàgàdkà;  
*v.* célkà; céndà; hòoskè;  
kàméskè; ù'kàgdú.  
stiffly *adv.* jàdkàl.  
still *adj.* swéén;  
*adv.* dànglí;  
*id.* bódo; gyót; kàkbàa;  
*v.* rèsésè.  
~ be there *v.* lásòkò.  
stilts *n.* dènglèesú.  
sting *n.* v'còckò;  
*v.* cèlèlè; còtánkà.  
bark ~ *n.* d'hòdè.  
stingy *adj.* m'nèkè;  
*n.* kómá sùtù, *see:* à'kómá.  
stink *n.* m'kóo;  
*v.* èpàrskè; vírvírí.  
~ ant *n.* pìndù.  
stir *id.* sóksókó;  
*v.* bòlgó<sup>1</sup>; hòbsò; làktá;  
nàmàsá; vú;  
*vt.* nàmànsà.  
~ mush food *n.* làkcù; pèesò.  
~ up *v.* gèmgésè; mòzà; zèrkè.  
stirred up *id.* kècèkècè.  
stocks *n.* d'kàmpàréegè.  
stomach *n.* àbú; d'bàtá; k'bàtá.  
~ disease *n.* d'kàn.  
~ pains *n.* sámkò.  
rumen ~ *n.* k'bùcú.  
stomp *id.* bòkbòk;  
*v.* dákárcò.  
stomper *n.* ù'dámó.  
stone *n.* hyàgàl; d'rínkù; rògò;  
d'tàarè.  
~ partridge *n.* òbk wéttàrwé;  
òbk-wéttàrwé.  
cooking ~ *n.* d'pècò.  
glassy ~ *n.* wín pèetè.  
kind of ~ *n.* ù'dòkò.  
remove ~ *v.* lèlè.  
~-throwing *id.* kádáp kádáp.  
stony land *n.* kwérgà.  
stool *n.* d'cé; d'dòtá.

**stretch**

- stools (watery) *n.* c'bàsè.  
stoop *v.* dèkè; kàgdá; kúdkù; kwidí.  
stooped *adv.* kùlāā.  
stop *v.* címá; éskà; gèdksé; òná.  
~! *vt.* làgà.  
~ crying *v.* rèsá.  
~ dead *adv.* sàād.  
~ short *v.* kàlánkà.  
~ suddenly *id.* gwàk; títèk; wét.  
~ talking *excl.* kàmà<sup>2</sup>.  
~ up *v.* lèné<sup>1</sup>; zwèpé.  
stopped *id.* kàk<sup>3</sup>.  
stopper *n.* d'zòpcò.  
~ ring *n.* màkd àn cìdkó.  
storage bin *n.* d'bìrgà.  
store away *v.* mègà.  
stork *n.* àngà ángà; dòmbo; kègè<sup>2</sup>.  
storm *n.* k'pàl góvgè; v'yàn.  
story *n.* mísàmí; rigà, *see:* rigà<sup>2</sup>.  
stove stones *n.* d'hòbcò.  
straight *adj.* vés;  
*adv.* cwáav; dàs; pèèù; rócócó;  
rócócó;  
*id.* géev; gyoon; kèev; myá;  
zwàlām.  
~ in *v.* swàp.  
~ up *id.* gwáp.  
make ~ *v.* còcàbsá.  
strange *ad.* gànèné;  
*n.* d'hàmçè.  
strangely *adv.* dètàm dètòmò.  
stranger *n.* cílú.  
strap *n.* v'ràbó; sàbó;  
*v.* sàbà.  
straw *n.* pèrèrè.  
~ hat *n.* d'kìkì.  
stray *v.* s'yàngò.  
~ from *v.* hàtá.  
stream *n.* kòorò.  
strength *adj.* k'dèbè;  
*n.* m'wèsè.  
stretch *v.* hàkàmsí; kègá; nàkànskà.  
~ legs *v.* sàdàmsè.  
~ out *id.* bàràrà;  
*v.* bàtkásá; nàkàmsí; tàpá<sup>1</sup>.  
stretched *adv.* tàin.  
stretched out *id.* hwàp; zwàlām.

**strewn**

strewn *id.* lònɔ̀lòndò.  
 stride *id.* lâun; lêun.  
 strife *id.* kìprikìpì.  
 strike *v.* gípá; hòpànná; kìmá; kólká; lòkò.  
 ~ flint *v.* kòlá.  
 lightning ~ *n.* s'òbò.  
 string *n.* v'gágò; v'kwàn .  
 strip *id.* fàk;  
*n.* d'páalá;  
*v.* lònónkò; pèndè; sòlàmsà ; swàrktàp.  
 ~! *id.* swàràp.  
 ~ leaves *v.* sèndè.  
 (land) *n.* v'kóo; v'pèerè; v'pòdé.  
 stripe *n.* v'kèerò.  
 strive *v.* tègdé .  
 stroke *v.* tàamá.  
 strong *adj adv.* cìp<sup>2</sup>;  
*adv.* rònkóm<sup>1</sup>.  
 ~ man *n.* àràám gyòzó, *see:* àrmá<sup>1</sup>.  
 struggle *ad.* pùktí-pùktí;  
*id.* gwèdgwèdè ; kàprè-kàprè;  
*n.* ù'dápkú;  
*v.* kàcè kàcè; kápárskè; pùktú<sup>1</sup>  
 ~ digging *v.* kyòktó.  
 struggling *adv.* yàksà yàksà;  
*id.* kìdkìdì ; kìprikìpì;  
 láglágá.  
 with a ~ *adv.* sèksèkè.  
 strychnos *n.* kúdò.  
 stub *v.* pàgìsì.  
 stubble *adj.* tükèè;  
*n.* d'kìkà; k'kìkà.  
 stubbornness *n.* c'hòngàmzán .  
 stuck *adv.* vèd;  
*id.* mágmágá;  
*v.* bàgá; dwèpàrsnè.  
 ~ fast *id.* lákée.  
 ~ in mud *adv.* kàams cèrè;  
*an.* s'cèrè.  
 ~ together *adj.* dák ; dàpì.  
 student *n.* kan laasi, *see:* làasà.  
 study *v.* kárántá.  
 stuff *n.* káyá;  
*v.* kyàagá; sóvò.

**suffer**

~ food *v.* mùglú.  
 ~ full *v.* mèeté.  
 ~ in *n.* káksà.  
 stuffed *adv.* mák;  
*id.* kwád; kwáktál; mék.  
 stuffed out *id.* kóógò.  
 stumble *id.* kwèrèp;  
*n.* là<sup>3</sup> ;  
*v.* kátrà; pàgìsì.  
 ~ across *v.* kyúntù.  
 stumbling *n.* tənákí.  
 stump *n.* d'kìkà.  
 stunted *adj.* cwèmemè;  
*adv.* pèkàdpèkò;  
*n.* d'kítú;  
*v.* kákkà; kyútúrkù.  
 ~ seeds *n.* cèzgnè.  
 stupid *ad.* yàakí yàakí;  
*n.* à'yàakù.  
 ~ person *n.* kyùkrù.  
 stupidity *n.* m'kyùkrù.  
 sturdy *n.* d'kàgà<sup>2</sup>.  
 stutter *n.* c'gàmgamà.  
 submerge *v.* lálma.  
 subside *v.* cídmà; ì'hyókò; kwírámkà.  
 subsided *v.* ilátká.  
 substitute *v.* sòtò.  
 subtle *v.* péerè.  
 suck *v.* swàa.  
 suckle *v.* ása.  
 sudden *adj.* pírit;  
*id.* gáp; wét.  
 ~ action *id.* líp.  
 ~ darkening *id.* kwìrìp.  
 ~ dustiness *id.* kìràa.  
 ~ jump *id.* mát.  
 ~ meeting *id.* kyósó.  
 ~ pounce *ad.* hátáp.  
 ~ vomiting *id.* hák.  
 suddenly *adv.* cóssó; cót; firktip; gát<sup>2</sup>;  
 hénkcè; kyùu<sup>2</sup>; vúc;  
*id.* kádás; kákrá-kákrá; pám;  
 pít; títék.  
 ~ catch fire *id.* làp.  
 ~ waking *id.* hàbat.  
 suffer *v.* kòkálkò; kòodkó.  
 suffering *n.* d'kòbà , *see:* kòbà<sup>1</sup>; yáu  
 d'kòbà.

**sufficient**

sufficient *v.* **máankà**.  
 sufficiently big *id.* **lòglógó<sup>1</sup>**.  
 sugar *n.* **d'òprò**.  
 ~ cane *n.* **tákàndá**.  
 ~ cane end *n.* **d'twèré**.  
 ~ grass *n.* **kàlwà**.  
 ~-ant *n.* **sòòcsèn**.  
 suit *v.* **hwèpksá**.  
 sulk *an.* **d'hwìnsù**.  
 summit *n.* **dèbè**; **dwépcè**; **v'hwénké**.  
 summon *v.* **dàmsá**.  
 sun *n.* **d'hwén**.  
 ~ dry *v.* **gàngà**.  
 ~ heat *n.* **ì'hwén**.  
 ~rise *n.* **ù'pùn**.  
 ~set *adv.* **hyòomàdhwén**.  
 sunbird *n.* **cwèccwè**.  
 sunken *id.* **fàràp**.  
 sunset *v.* **ríbgà**.  
 superior, be *v.* **pàtà**.  
 supernatural *n.* **d'kìnbù**;  
*v.* **mítá**.  
 ~ being *n.* **màlmálé**.  
 supine *adv.* **tèez**.  
 supple *adj.* **lànkànkù**.  
 supplement *v.* **tèmèsé**, *see:* **tèmè**.  
 supplicant *n.* **kán kóná**.  
 support *n.* **kánk àn sàpà**;  
*v.* **dáksè**; **òbgàvsò**; **tàatá**.  
 sure *id.* **kéng** ;  
*v.* **cèegsá**.  
 surely *excl.* **hòdúngé**, *see:* **hòdánbò**.  
 surpass *v.* **pàtà**.  
 surprise *excl.* **á<sup>2</sup>**; **àmbárii**; **háan**;  
*id.* **dógdógó**.  
 express ~ *v.* **sèná**.  
 surrogacy *n.* **màcúngàgà**.  
 surround *v.* **kètékè**.  
 suspiciously *id.* **gòlgòlò**.  
 swaggering *n.* **m'lògò**.  
 swallow (bird) *n.* **bérgé**.  
 swallow (gulp) *v.* **ù'pákdó** ; **tòlò**;  
*vn.* **d'tólcò**, *see:* **tòlò**;  
*vt.* **tòlò**.

**swing**

~ sound *id.* **gògròt**; **gòt**; **gùrùt**;  
**gwàgràt**; **làk**; **lúc**.  
 swamp grass *n.* **rùgù**.  
 swap *v.* **sésó**.  
 swarm *adv.* **sàsàsà**;  
*v.* **sòsòsò**.  
 swat *v.* **déklè<sup>1</sup>**.  
 sway *v.* **biitsí**; **dàngdàngù**.  
 ~ body dancing *v.* **kyósmò**.  
 swaying *adv.* **dòngdòngò<sup>2</sup>**;  
*id.* **dànggàm**; **dilòò** ; **kàlfàa**;  
**wàgwàgà**.  
 swear *n.* **hòbányànè**;  
*v.* **cònká**; **kwèsbò**.  
 swearing *n.* **zémkà m'gilà**.  
 sweat *id.* **pàp**;  
*n.* **d'sámkò**;  
*v.* **òsò**.  
 sweaty *adv.* **kònkònò**.  
 sweating *id.* **òs-òsò**.  
 sweep *v.* **jágrà**; **kùtkù**; **pézgà**;  
*vt.* **wáagà**.  
 ~ away *v.* **zà<sup>3</sup>**.  
 sweet *n.* **àlgádwà**; **d'kèmnénè**.  
 ~ grass *n.* **kàlwà**.  
 ~ juice *n.* **m'dóotòró**.  
 ~ smell *n.* **d'hàngù**.  
 sweetness *n.* **d'kèmé** ; **ù'rèmrémè**.  
 swell *id.* **bíkím**;  
*v.* **hwà** ; **rénkà**.  
 swelled *id.* **dàgdàgà**.  
 swelling *n.* **m'hwá**; **d'pòrò**.  
 swell! (great!) *excl.* **swé**.  
 sweltering *id.* **kánáná**.  
 swept *id.* **kákkálá<sup>1</sup>**.  
 swerve *v.* **kòntkò**.  
 ~ off *v.* **hàtà**.  
 swerving *id.* **kyòotó kyòotó**.  
 swift *adv.* **fàu**;  
*id.* **fyàu**; **líp**.  
 swiftly *id.* **wíp**.  
 swim *v.* **hògò**.  
 swimming (children) *id.* **lèmbé**  
**lèmbé**.

swing *n.* k'hò;  
*v.* gápàa; gàlám; vintà.  
 ~ a stick *v.* náakò.  
 swinging *adv.* ràatàa; vīgim;  
 wàatàwàatà;  
*id.* dàngàm; kámpál; pátal .  
 swishing *id.* lúlulú.  
 switch on *v.* màzà.  
 swollen *ad.* pèkàdknèe;  
*adj.* bírim;

*adv.* tídíl;  
*id.* cémàa; pím; síndim .

swoop *n.* swìrktíp;  
*v.* sùu.  
 sword *n.* k'vàná .  
 sympathy *excl.* kònló;  
*n.* d'kónlsò.  
 sympathise *v.* kónlskò.  
 syphilis *n.* kwàanà<sup>2</sup>.

## T - t

tack *v.* ròtká.  
 ~ together *v.* dámbà.  
 tactic *n.* v'èrà; gèdgò; v'kàtà.  
 wrestling ~ *n.* bánglǎ.  
 tadpole *n.* kùgádgúpù; mǎdì mǎdì.  
 tail *n.* twèré.  
 take *v.* gónkà; ónkà; pàntá ; rùmú;  
 sèvé; tàkàskà; yòtò; zàkà ;  
*vi.* nókè;  
*vt.* òmó<sup>2</sup>; sávà; sòò.  
 ~ a little *v.* zòkò.  
 ~ a message *v.* háttà.  
 ~ a small amount of sth *v.* pùlù.  
 ~ across *v.* pástè .  
 ~ back *v.* pútti; váaktà.  
 ~ care of *v.* dáptè; dédgà ; gèesé.  
 ~ down *v.* pàasá.  
 ~ enough *v.* màansá.  
 ~ home *v.* gíiti;  
*vi.* gità<sup>2</sup>.  
 ~ load *v.* d'gwà<sup>2</sup>.  
 ~ off *v.* città; gèlgké; kwàasá;  
 sàkàsá; zògàskà.  
 ~ out *v.* àvǎ<sup>1</sup>; bésà; gámbkà;  
 gèsé; òbó ; rúti .  
 ~ over *v.* sòtò.  
 ~ to one's heels *v.* gèlgké; gélk án  
 kwèevè.  
 ~ up *v.* déetè.  
 taking advantage of *id.* dìlòò .  
 tale *n.* kòlò<sup>2</sup>.  
 talk *v.* ìgmǎ.  
 ~ a lot *n.* ù'swánswányé.  
 ~ behind sb's back *n.* s'lúklúkù.  
 ~ incessantly *v.* dàbgá.  
 ~ rubbish *v.* dúsmù.

~ too much *v.* mòokó .  
 finish ~ *v.* pyàaksá.  
 senseless ~ *an.* c'gásrá .  
 talkativeness *n.* d'gúdgù ; ù'lákláká<sup>1</sup>.  
 talker *id.* lákláká<sup>1</sup>.

tall *adj.* sàngàm; tálálá;  
*adv.* rònkóm<sup>1</sup>; swàlám;  
*id.* cávcává; gévgévé; kèev;  
 téngténgó; tólóló; zwàlám.

be ~ *v.* hòpkò.

talon *n.* v'gàné; v'kùkbù.

tamarind (tree) *n.* làalé.  
 ~ dart *n.* d'lón<sup>1</sup>.  
 ~ fruit *n.* d'laalé.  
 ~ leaves *n.* s'laale.

tangle *v.* pátrà .

tanning *v.* lònò<sup>2</sup>.  
 ~ creeper *n.* k'lòonó.  
 ~ plant *n.* d'góngónò<sup>2</sup>; hàmbò.

tap *v.* dàa; déklè<sup>1</sup>; kíkà.

tapping (drum) *id.* kirkítikàtàp.

tape recorder *n.* tèp.

tapeworm *n.* kàa<sup>3</sup>.

tassel *n.* d'càgà.

taste *adv.* cèmcèmè;  
*n.* ì'zàgé;  
*v.* lèkè<sup>2</sup>.

tasteless *adj.* càbàt<sup>2</sup>; còbòt; nòdòt.

tattoo *n.* c'kwàgmà; v'pànà<sup>2</sup>.

taught, be *v.* làasì.

tax *n.* tàlà.

teach *v.* làasà; nàpàsá, *see:* nàpà.  
 teacher *n.* mǎalǎ; mǎlǎmǎ.

**team**

team *n.* d'bugù.  
 ~ leader *n.* kwèsám vàn gòlmò.  
 ~ up *v.* kítíkì.  
 tear (rip) *n.* ì'hwèdè ;  
*v.* lònónkò; sàtá; sòlàmsà ;  
 tókò.  
 ~ off *v.* pèlè.  
 tearing sound *id.* kyàan.  
 tears (crying) *n.* c'ísá .  
 tease *v.* dòogsó ; dùmú; yáagsà;  
*vn.* sògmò.  
 teasing *n.* dòlò.  
 teenage years *n.* d'bèbá; c'kèmpá .  
 teenager *n.* ròbgò.  
 teeth *n.* bákka<sup>1</sup>; k'gàgà.  
 teething *n.* d'kónó; d'pótó.  
 tell *v.* gètkká; vátá;  
*vt.* vècé.  
 ~ lie *v.* gèccàm c'kòlò.  
 temper *n.* m'dèbè.  
 temperament *n.* hálé.  
 temporary *adj.* c'dàpkù.  
 temporarily *adv.* c'dàapù.  
 ten *num.* óopá.  
 be about ~ *v.* ópsè .  
 count to ~ *v.* ópsè .  
 tenacious grip *id.* kèk.  
 tend *n.* c'gòcé;  
*v.* dáptè; kècé; páskà.  
 tender *ad.* dògdògò;  
*adj.* còròs; làatlàatu; k'tàdi;  
*id.* dàgdàgà; lèblèbè; lùdlùdù.  
 growing tenderly *adv.* tãntànkù.  
 tenderly *adj.* ròfròfò.  
 tendon *n.* k'tàn.  
 tense, not *v.* bàtúsù.  
 tentacle *n.* v'kàarè.  
 tentative offer *v.* màgà.  
 termite *n.* hyón<sup>1</sup>; órgò; tètéké<sup>1</sup>.  
 ~ mound *n.* d'órgò.  
 queen ~ *n.* gomvad'dan, *see:*  
 d'dàn; gomv d'dan, *see:*  
 gòmò.  
 soldier ~ *n.* kàpè.  
 termitarium *n.* d'bètè.  
 terrified *id.* bàngbàngò;  
*v.* ròzòò.

**thick**

test *adj.* màaká , *see:* mà<sup>2</sup>;  
*v.* bàakú; cèegsá; táksè.  
 testicle *n.* d'nàagò.  
 testicles *n.* yàanán nàagò.  
 tether *n.* c'dàngò.  
 ~ post *n.* d'kàn.  
 ~ rope *n.* k'dàngò.  
 thank *v.* bómkò.  
 thanks *n.* c'bòmò;  
*v.* bòmò<sup>2</sup>.  
 'Thanksgiving' *n.* ù'hóla.  
 that *con.* àz;  
*conj.* âi ;  
*pro.* kàv; ópúnló.  
 ~ is all *excl.* sí ké nán.  
 ~ is right *excl.* hòdúnè.  
 ~ is so *excl.* hòdánbò.  
 ~ one *pro.* tàwànlú.  
 ~ size *pro.* kàn.  
 (near) *det.* nló;  
*pro.* táwà.  
 thatch *n.* d'tàcò ; wèè wé;  
*v.* bèmè.  
 ~ grass *n.* k'gwésèvà.  
 prepare ~ *v.* tàtá.  
 thatching *n.* c'bèmkò.  
 ~ grass *n.* d'gwe<sup>2</sup>; d'tàcò ; wèè wé.  
 ~ needle *n.* v'kàndámà.  
 the *cm.* ì'-.  
 their *pro.* á'nà.  
 them *pro.* án<sup>1</sup>; càn ; nán; sà.  
 only ~ *pro.* án-án, *see:* án<sup>1</sup>.  
 then *kâ;*  
*adv.* sàa-nàn;  
*part.* àshé; bó<sup>2</sup>; sái.  
 there *adv.* ànlú; táanzò; -v.  
 ' ~ is' *v.* èlló.  
 right ~ *id.* kwéf .  
 these *det.* hnà;  
*pro.* tánà; tásà<sup>2</sup>; tímì.  
 only ~ *pro.* sànsán.  
 they *pro.* à<sup>6</sup>; án<sup>1</sup>; cà<sup>2</sup>; càn ; nán.  
 ~ are *pro.* ìm.  
 ~ will *pro.* tá<sup>1</sup>.  
 ~ will be *pro.* tí.  
 thick *adj.* dák ; kàbrí; k'niiká;  
*id.* tàk .  
 become ~ *v.* géndkà; sètásá.  
 ~-set *id.* kwáktál; màglí; mòk.

thicket *n.* *c'dáu; d'gèná; k'gèná.*

thief *n.* *hiví.*

thieve *id.* *lék díyá;*  
*v.* *càkàskà ; hivá.*

thigh *n.* *ì'kùtù; tâunìkùtù.*

~bone *n.* *k'hyùrù.*

thin *ad.* *fèlfèlè;*

*adj.* *jángjángó; pérére;*

*id.* *hwèkmèl; kwèmbèem;*

*mèzèzè; mòdòdò; tólóló;*

*v.* *bùnù.*

~ & tight *id.* *mègèem.*

~ face *adj.* *bègtèm.*

~ movement *adv.* *zwèen.*

~buttocked *n.* *lémsò.*

how ~! *id.* *kyàksàl.*

very ~ *id.* *kwèntèem.*

thin (watery) *id.* *kérére; róbróbó.*

thing *n.* *k'rí; k'rihì.*

thing' *n.* *m'hyàná.*

think *v.* *héntè; kèkbá; s'kòonó;*  
*pérámkà; zé.*

third grinding *n.* *ù'hàdà.*

third year golmo *n.* *gùdàgùdá.*

thirsty *adj.* *ì'sóotè.*

thirty *num.* *d'kwèzàn óopá.*

this *det.* *hnà;*

*pro.* *sàn.*

~ big one *pro.* *tákà.*

~ one *pro.* *ópúhà; táwà.*

thorn *n.* *k'hilá.*

~ tree *n.* *hilá.*

thorny grass *n.* *hilágòngò, see: hilá;*  
*illámmáláká.*

thorny shrub *n.* *d'gèná.*

thorny tree *n.* *hilákátá, see: hilá; hilá*  
*kòlilí, see: hilá.*

thorough *v.* *sàmánsà.*

those *pro.* *cán; tánànlú.*

thought *n.* *kèkbò; pèrmò.*

thoughtful *adj.* *gáng.*

thoughtfully *adv.* *ték.*

thousand *num.* *zámbar.*

thrash *an.* *s'bí;*

*n.* *d'dàkànná;*

*v.* *bú; hòpànná; rádga;*

*sòpánnà.*

thrashing *n.* *d'bí.*

thread *v.* *còbà.*

cotton ~ *n.* *m'lèndé.*

~-making *n.* *à'màtà.*

spin ~ *v.* *páarà.*

three *num.* *táacù.*

thresh *v.* *sòolá.*

~ unripe guinea corn *n.* *pòktò.*

threshing stick *n.* *céd d'bí, see: cé.*

thrifty *adj.* *m'kègá.*

thrill *n.* *yàar yáarnì.*

throat *n.* *v'gòdò ; d'gòntò; háru<sup>1</sup>;*

*k'làkámìakmú; tòró.*

~ tissue *n.* *v'lèké.*

throb *n.* *m'sàngá.*

throw *n.* *k'dòkò;*

*v.* *bònà; kòbtó; pàná ;*

*pàkàmsú.*

~ back *v.* *gàlúsú.*

~ earth *v.* *bìtàm c'hwín.*

~ into pile *v.* *kwicí.*

~ off *v.* *dàsà.*

~ water *v.* *èskké.*

thrust *v.* *bùdú; pàa ; sùlgsú.*

thud! *id.* *bòp; bùk; dùk; fòf; kòk;*

*kùgdùp; kwèk; kwèrèp; kyák;*

*pùk<sup>2</sup>.*

soft ~ *adv.* *vùd;*

*id.* *dùs<sup>2</sup>.*

thumb-ring *n.* *d'màkà.*

thump *id.* *kùrùp.*

~! *id.* *fàràp; kántál; kwèk; kyák.*

thunder *id.* *hwàar;*

*n.* *k'bágágáú; d'dúmú, see:*

*dùmámkà; v'rádó; v'ténó;*

*v. tènè .*

~ stone *n.* *gyùrí mènké.*

thundering *id.* *kàkrà-kàkrà.*

thwack! *id.* *kárat.*

tick *n.* *òpà.*

tickle *n.* *c'dùgù.*

tidy *adj.* *pézpéze;*

*adv.* *kwézkwéze;*

*v.* *àmga ; còcàbsá; sèrpsé.*

tie *adv.* zíp;  
*n.* d'tàcò;  
*v.* gágá; gágèsé; kòpà;  
 kwáanà<sup>1</sup>.  
 ~ firmly *v.* zíngskì.  
 ~ knot *v.* dòkná.  
 ~ up *v.* d'ángà<sup>2</sup>; gágánkà.

tiers *n.* v'rùmù.

tigernut *n.* mó<sup>1</sup>; yùdú.

tight *adv.* hòdò; kíng; zíp;  
*id.* cwé<sup>1</sup>; káp; mègèem.  
 ~ grip *adv.* dádò.  
 make ~ *v.* gòlkà; zíngà.  
 tightened hard (drum) *id.* kwíng .

tilt *v.* hèlksé; kèdè; pàpàsá.  
 tilted *ad.* hélknée;  
*adv.* sètép.

timber! *id.* kákáká.

time *n.* v'dà; d'hwímbí; à'ròpròpò.

tin *n.* d'góngó.

tinder steel *n.* v'kèstú.

tiny *adj.* pírit;  
*id.* kwícíci.  
 ~ piece *n.* ì'kápsá.

tip *v.* pàpàsá.  
 ~ out *v.* kèdè.

tiptoe *id.* tévtévé.

tire *vi.* pó;  
*vt.* máatà.  
 ~ of *v.* mà<sup>2</sup>.  
 ~ of waiting *v.* kwéntè<sup>2</sup>.  
 be tired *v.* pòoká.  
 tired *id.* dò<sup>3</sup>; hàrù<sup>2</sup>; yák yák.  
 tiredness *n.* m'pò.

title *n.* k'bará; hwèngàd gòmò;  
 ùbándáaké.  
 golmo ~ *n.* c'hyàmri; làagáv  
 gòmò.

tittering *id.* kítkítí.

to *prep.* à<sup>5</sup>; àn<sup>2</sup>; nù.  
 in order ~ *con.* àz.

toadstool *n.* d'dèbkóbó.

toast *v.* pòppó; ràdá; rádbà.  
 ~ meat *v.* kàgàdsá.  
 ~ self *v.* hànà.

tobacco *n.* táabà.

~ lump *n.* nwádàn táabà, *see:*  
 k'nwá.  
 rope of ~ *n.* ù'gàn .

today *adv.* tètè<sup>2</sup>.

toddle *adv.* tadtáda.

toe *n.* d'gòbò.  
 ~-crack *n.* m'gèggé .  
 ~-nail *n.* v'kùkbù

together *adv.* píprí; rígíp;  
*adv id.* húk;  
*id.* giríp; rìdìdì;  
*n.* d'kútù;  
*vi.* wèrá.

toil *v.* òsò .  
 toiling *adv.* yángà yángà .

toilet *n.* dùngú; ù'kàdè.

tomato *n.* d'tùmátù.  
 bitter ~ *n.* v'gwèntà; gwèrgwéntà.

tomb *n.* d'sàkà.

tomorrow *n.* bùkbúkú<sup>1</sup>; bùkú.

tongs *n.* v'àbà .  
 smith's ~ *n.* v'àbà .

tongue *n.* d'rémé .  
 ~ flicking *id.* mèlèem;  
*n.* lèlèm.

tonsil *n.* v'lèké.

too *con.* má.  
 ~ late *n.* kángòodò.  
 ~ much *v.* kèpèskè.

too much *adv.* túska.

tool *n.* rí nà'yòmko, *see:* k'rí.  
 handle-less ~ *n.* d'kèzná.

tooth *n.* v'nìná.  
 ~ ache *n.* d'gàgà.  
 ~ disfigurement *n.* kàtnà.  
 canine ~ *n.* zágá<sup>1</sup>.  
 ~-gap *n.* d'bàbú.  
 poorly-grown teeth *ad.* gàtàrnò.  
 toothless *ad.* fóttró;  
*n.* báblá.  
 toothless person *ká c'bàbú, see:*  
 d'bàbú;  
*n.* c'bàbú.

Tooth-billed Barbet *n.* gwiisì.

**top**

top *n.* á'cònà ; dèbè; dòngcò; dwépcè; v'hwénké.  
 ~ rank *adv.* hwìcì .  
 ~ up *v.* hyàǎlá.  
 topic *n.* d'gómá .  
 torch *n.* d'gwèn<sup>1</sup>.  
 torrent *id.* cècècè; kàkrà-kàkrà.  
 torso *n.* d'birgù.  
 tortoise *n.* kàarò; sìpsípá.  
 tossing *id.* dilòò .  
 totally *adv.* káp.  
 totter *adv.* tádtádá.  
 touch *vt.* dòvò.  
 ~ lightly *v.* dàa; zòbò.  
 ~ up nicely *v.* kwèèdè.  
 tough (be) *v.* tètè.  
 town *n.* c'belà; ì'lé.  
 toy *n.* k'bagbágò.  
 track *an.* m'kékó<sup>2</sup>;  
*n.* v'dùkù; k'lèvé;  
*v.* pàkà.  
 tracking *n.* gèdgò; m'kékó<sup>1</sup>.  
 trade *n.* c'hwàalà; s'yòpó;  
*v.* cérfá; sèsè .  
 itinerant trader *n.* kán paatè.  
 trader of many goods *n.* lèvún  
 lèvúnè.  
 tradition *n.* d'ài; m'gwànà; d'zwé;  
*np.* Bèlèdíma<sup>1</sup>.  
 kind of ~ *n.* ù'òlò.  
 mourning ~ *n.* d'kwàasà.  
 traditional activity *n.* hwèèrámhweè.  
 traditional calabash *n.* hòní d'lòmò,  
*see:* hònò.  
 traditional festival *n.* d'bítí.  
 traditional flour *n.* hyùmá k'bebò.  
 traditional practices *n.* d'Lélà.  
 traditional reed-flute *n.* kwèsè<sup>1</sup>.  
 traditional religion *n.* d'Lélà.  
 train *v.* vérmà.  
 trait *n.* d'máccá.  
 trample *vn.* c'kàrbà.  
 trampling *v.* bòcèbòcè.  
 trampling *id.* kyàurà kyàurà.  
 transfer *v.* pástè .  
 translate *vt.* pánksá .

**tree**

translucent *ad.* kárkára<sup>1</sup>.  
 transparent *ad.* kárkára<sup>1</sup>.  
 transplant *n.* c'swègé;  
*v.* kàa<sup>2</sup> .  
 trap *n.* d'hákò.  
 bird ~ *n.* v'làwàláwá.  
 fishing ~ *n.* k'bòngnò; ì'hyòkò.  
 rat ~ *n.* d'kátáwà.  
 rodent ~ *n.* d'kàttáwà.  
 set a ~ *n.* m'kwé ;  
*v.* pàkò; rènà.  
 travel *n.* bàalá;  
*v.* lèvé.  
 ~ in dark *adv.* támbitàmbì.  
 ~ to unknown *v.* déklè<sup>2</sup> .  
 travelling *n.* m'bàalá.  
 travelling present *n.* d'gwà<sup>1</sup>.  
 treat  
 ~ harshly *v.* mòokó .  
 ~ well *v.* kwídirki.  
 tree *n.* cé.  
 ~ frog *n.* kòoncé.  
 ~ locust *n.* tàmskwàari.  
 ~ stump *n.* d'kùngù.  
 ~-duck *n.* hùgù.  
 kind of ~ *n.* ándùrúkù; bàkè; bàkè  
 táagnè, *see:* bàkè; bán;  
 bágnè; bàrgá;  
 v'bázugùtàarè; bègè;  
 bòmà<sup>1</sup>; búsámtón<sup>2</sup>; céd-  
 wáalà, *see:* cé; k'dàdà;  
 déré<sup>2</sup>; dòngdóngó<sup>1</sup>;  
 dwéerè; èlbè; èn; gèn;  
 gèzèngènnè; gògà;  
 góngówáali; góogó<sup>1</sup>; gúrò;  
 gwèngwèrimà; gwígí; hilá  
 ; hilákátá, *see:* hilá; hú;  
 hwàhwàhwà; hwíryà;  
 hyáabàbbà; hyà; hyàamù;  
 hyò<sup>2</sup>; ìllànkànnà;  
 kángyùmù; kèmpá hèlkò;  
 kèrè; kíkèlè; kòoká; kòlílí;  
 kwàalà; kwàari<sup>1</sup>; lánkò;  
 lòglógò<sup>2</sup>; mòrmòrò; óndò;  
 ògò<sup>2</sup>; pákpàkò; pòndò;  
 rèzèngènnè; rwà<sup>2</sup>; rwàn;  
 sèmbàriitò; sèrgnè;  
 tàndèmòlò; tànbà; váawà;  
 vògákù; vògdàabè; vùkù<sup>1</sup>;  
 zàgzagé; zàgrá.  
 meeting ~ *n.* d'sàkà.

**tremble**

- tremble *adj.* zàpzàpà<sup>2</sup> ;  
*adv.* gàdgàdà.  
trembling *adj.* zàgzàgà; zàpzàpà<sup>2</sup> ;  
*id.* gàzgàzà ; gidgidi<sup>2</sup> ;  
*n.* s'zàpà.  
tribal mark *n.* kwèlè; v'pàrà<sup>2</sup>.  
tribe *n.* d'réme .  
trick *n.* c'lèemsè.  
wrestling ~ *n.* k'àlbà;  
*v.* àrà.  
trickling *adv.* bàdgbàdgò.  
tricky, be *v.* révkà; tètè.  
trill *n.* rèrgò.  
trim *v.* bàtksá ; kàsànná; kèpè ;  
kùkàbsá; kùpù; kwà<sup>3</sup> ;  
ódámkà; pyàa.  
trip *vi.* hyá<sup>1</sup>.  
~ up *v.* hétè; kàtrà; d'pàktà.  
troop *adv.* sàssàsà;  
*v.* sòsòsò.  
trooping in *id.* kyòròrò .  
trotting *id.* kyòotó kyóotó.  
trouble *n.* kàngù d'òsskè, *see:* òsó.  
get into ~ *v.* mèkàsà.  
make ~ *n.* c'kàtà , *see:* d'kàtà<sup>2</sup>;  
*v.* lèpké.  
serious ~ *n.* kàhúré.  
troublesome *n.* d'dàamké;  
*n phrase.* àlám c'kàtà;  
*v.* tètè.  
truck *n.* d'pándá.  
true *ad.* hòdán;  
*adv.* kégé<sup>1</sup>.  
truly *excl.* hòdánbó.  
trunk *n.* d'bìrgù.  
truss *n.* v'kàkcò;  
*v.* bèzè; gètòsó.  
trussed *adj.* bèzèm, *see:* bèzè.  
truth *n.* m'gâu.  
truthfully *adv.* gèbéské.  
try *n.* d'hángá;  
*v.* màgà.  
~ it and see! *excl.* màak yó!  
tsetse fly *n.* ràrà; sàrmà.  
tuber *n.* dòdgò; òg-nú'còpò;  
d'róngáncé; sòmò.  
tuberous grass *n.* nàagád zòmò.

**twinkle**

- tuck *ad.* d'yàasà;  
*v.* kwáaná<sup>1</sup>.  
~ in *v.* hàpká.  
tuft *n.* d'kwècé.  
tummy *n.* d'bàtà.  
~ button *n.* d'gòndó .  
turban *n.* fúuì.  
turbid *n.* c'gùdtù.  
turn *v.* d'áskà ; géngè<sup>1</sup>; hwàktá<sup>1</sup>;  
hwànká; vú; wàlà;  
*vi.* bàlmá.  
~ a deaf ear *v.* bóngà.  
~ away *v.* hèlkè.  
~ back *v.* bèlèdíngá<sup>2</sup>; wàktá.  
~ head *vi.* bèlvè.  
~ inside out *v.* kìckílnì; mùtksú.  
~ on *v.* dàansá; màzà; mèzè.  
~ over *v.* kùbgù;  
*vi.* pànká<sup>1</sup>;  
*vt.* pànkásá .  
~ round *ad.* kálkálá<sup>2</sup>;  
*v.* bèlé;  
*vi.* pànká<sup>1</sup>.  
~ up lip *id.* gút<sup>1</sup>.  
~ upside down *v.* pèèkò ; vìlksá;  
vìrksá.  
(soil) *v.* hàbsá.  
take one's ~ *v.* òdó.  
turned upside down *id.* kívívì.  
turns *n.* kàbèkábénè; m'sèèkànté.  
turtle *n.* kàar bámbá; sìpsípá.  
tut-tut! *excl.* wádàn.  
tuwo *n.* d'gá;  
*v.* géplà .  
twang! *id.* kyòt; pát .  
tweezers *n.* v'àbà ; v'àmcékè.  
twenty *n.* d'kwèzè.  
twice *adv.* a'ìlā, *see:* ìllā.  
twig *n.* m'kòlgò; v'kòlgò.  
twilight *n.* ì'yáatkà.  
twin *n.* wàarúsù.  
twiner (plant) *n.* bìbì; dàkkè;  
d'góngónò<sup>2</sup>; hàlsá ;  
kínd-dàptà; pèktè; ràngè;  
zínzínýá.  
~ shrub *n.* mádàkù.  
twinkle *id.* kyál; mèèl.  
twinkling *id.* myàaz; pyàaz.

**twirl**

twirl *ad.* kálkálá<sup>2</sup>;  
*v.* géngè<sup>1</sup>.  
twist *adv.* rógdórógdó;  
*n.* d'yábksè;  
*v.* alá<sup>2</sup>; gálà; hwànká; kóntkò;  
mìgà; wád; wàlà; yábkskè.  
— together *v.* pátrà.  
twistingly *id.* géngè-géngè.  
twitch *v.* gòmngòmò.  
two *num.* ìllà.

**unexpected**

— days ago *adv.* hwéd dèhánd nè.  
— hundred *num.* c'kwèz óopá.  
— peas in a pod *adv.* kás ná wádá.  
— years *adv.* hónúnè.  
type *det.* -nè;  
*n.* gó; gón.  
tyre *n.* k'taya.  
—-track *n.* jwékè.

**U - u**

udder *n.* dàgnô.  
ugly *adj.* yògdò;  
*np.* dómk à rímkà.  
— look *id.* dìpròm.  
— woman *n.* bòtà<sup>1</sup>.  
ulcer *n.* ù'làná.  
ultimate *n.* c'tà;  
*v.* dáatà.  
ululation *n.* s'kwèenè; rèrgò.  
umbilical cord *n.* d'gón dó .  
calabash umbilical cord *n.* d'bàsè.  
unable *v.* pítlá.  
unbalanced *ad.* pákádknáa;  
*adv.* dágráa; kódnóo;  
*n.* m'kàlènkànnà.  
unbefitting *adj.* zázgì.  
uncared-for *id.* kàkálá.  
uncertain *an.* hébhébo.  
be — *v.* tètè.  
uncertainly *adv.* d'bìrámbíntù.  
uncle *n.* bàabá<sup>2</sup>.  
unclean *n.* k'bècè.  
uncleanness *n.* k'kimà.  
unclear *adv.* bùutàa; pùutàa.  
unconscious *ad.* gádámgádmù .  
being — *n.* c'vìlú.  
uncooked *adj.* íyòré;  
*n.* d'dúutú.  
uncooperative *n.* hàlsánà.  
—ness *n.* hàlsá .

uncover *v.* àbàsá.  
uncovered *id.* mòs.  
uncultivated land *n.* k'lòbnè.  
undercook *v.* ù'kágdú.  
underground drain *n.* bílòngnò.  
undergrowth *n.* k'bòbá; gàgmánkà.  
underneath *mìn* c'hí, *see:* c'hí;  
*n.* m'hàkrò;  
*prep.* pàrásnè.  
under-perform *n.* m'làmbà.  
undersized *adj.* gát<sup>1</sup>; kálkà;  
*id.* kàlkàlà.  
understand *idiom.* gwa d'nwaa, *see:*  
gwà<sup>1</sup>;  
*v.* gwaam d'nwá; kéesè;  
pámá<sup>1</sup>.  
no understanding *n.* d'bùmbù.  
underwear *n.* d'bákè; d'gètti;  
d'kémpé.  
undisciplined *v.* gálà .  
undoubtedly *id.* kéng .  
undulating *id.* dìlòò .  
unearthly *n.* d'kìnbù.  
uneasy *ad.* rèngrèngò.  
unequally *id.* gàtàrgàtrù.  
uneven *ad.* gyónónó;  
*adj.* sòmòmò;  
*adv.* vávavà;  
*id.* gàtàrgàtrù; gòtàrgòtrò.  
unevenly *adv.* nòvànòvrò.

## unexpected

unexpected *id.* **dógdógó**;  
*n.* **gàràmsá**.  
~ elevation *id.* **kíkàa**.  
~ good fortune *v.* **zàamskà**.  
unexpectedly *adv.* **cóssó**; **cúnksì**;  
**firktip**.  
unfavourite *n.* **k'dá**.  
unfold *vt.* **bàtàmsá**.  
unfortunate person *n.* **v'lón<sup>1</sup>**.  
ungenerous *adj.* **m'nèkè**.  
ungrateful *v.* **gìná**.  
unhafted *n.* **d'kèzá**.  
~ tool *n.* **d'kyòró**.  
unhappy *ad.* **kyàkòò**;  
*adj.* **nàam c'dèbè**.  
unhappily *adv.* **zúm**.  
uniform *ad.* **kàmdán**.  
unimportant *n.* **c'hàzà**.  
uninterested *v.* **làmasá**.  
unique *adj.* **wátwátá<sup>1</sup>**;  
*v.* **dáatà**.  
unlit *adj.* **cíp<sup>1</sup>**.  
unlucky so-and-so *n.* **v'lón<sup>1</sup>**.  
unmarried man/girl *n.* **yàadàató**.  
unmixed *adj.* **wàtàrwàtrò**.  
unmoved *adv.* **zìgdìp**.  
unnaturally *adv.* **dòtàm dòmò**.  
unnoticed *id.* **gáp**.  
unobstructed *id.* **kyárá**.  
unplanned *n.* **gàràmsá**;  
*v.* **gàràmsà**.  
unpopularity *n.* **ù'gyózò**.  
unprepared *ad phrase.* **à sàpsàpà**.  
unravel *vt.* **bàtàmsá**.  
unripe *adj.* **pòtò**; **pyòtò**;  
*n.* **d'gámà**; **m'gámà**.  
unruly *v.* **gàlà**.  
unseeing *ad.* **dàntràm**.  
unsmiling *id.* **záp**.  
unstable *id.* **gálámpáa**;  
*v.* **révtkà**.  
unsteady *adv.* **páatá páatá**;  
*id.* **lòglògò**.  
unsteadily *adv.* **wàtàwàatà**.

## used to (be accustomed to)

unsuspicious *v.* **lásù**.  
untidy *id.* **gòmàa**; **gòzòm**;  
*v.* **kyòmpskò**.  
untidily *adv.* **rwáf**.  
untidily cut *adj.* **bèzèm**, *see:* **bèzè**.  
untie *v.* **bùtá**; **bùtáskà**;  
*vi.* **kàsá**.  
untroubled *adv.* **bàtà d'dán**.  
untucked *n.* **d'làasà**.  
unusual *n.* **d'hàmcè**.  
unwell *id.* **làlùu**.  
unwilling *v.* **hàrsá**.  
unwind *vt.* **bàtàmsá**.  
up *adv.* **já<sup>1</sup>**; **kònkád yáakì**;  
*id.* **wérwéré**;  
*n.* **á'cònà**.  
~ and down *id.* **dìlòò**.  
~ high *adv.* **zèngám**.  
~lands *n.* **ù'tàasà**.  
~right *ad.* **rádádá<sup>1</sup>**;  
*adj.* **péréré**;  
*adv.* **gáav**; **hwáng hwángó**;  
**hyòngré**; **jàktàl**;  
*id.* **gávgává**; **gèev**; **gwáp**;  
**jèktèl**.  
~town *n.* **c'belà**.  
~ward *adv.* **távtává**.  
upheaval *id.* **kánkàncì**.  
upper grinding stone *n.* **d'nàacò**.  
uproar *id.* **kyúu<sup>1</sup>**;  
*n.* **d'gúdgù**.  
uproot *an.* **c'tàbà**;  
*v.* **òbò**; **òmgó**; **vùgù**.  
upset *adv.* **rikàa**.  
upside down *id.* **kívíví**;  
*v.* **vírksà**.  
urge *excl.* **hába<sup>1</sup>**;  
*v.* **dòogsó**; **kàmksá**; **òbgàvsò**.  
urine *n.* **m'bàsá**.  
urinate *v.* **bàsá**.  
us *pro.* **cò<sup>2</sup>**; **cwán**.  
use *n.* **d'vétké**, *see:* **vetà**;  
*v.* **mòomsé**.  
used *adj.* **ùtù**.  
used tool *n.* **d'kyòró**.  
used to (be accustomed to) *v.*  
**vètàsà**, *see:* **vetà**.

**used to (did once)**

used to (did once) *v.* **lákà<sup>1</sup>**.  
 useless *adv.* **bàp**;  
*n.* **wàklà<sup>2</sup>**.  
 uselessly *adv.* **rwáf**.  
 uselessness *n.* **ù'kàkálá**.  
 usually *adv.* **bòró**; **málsè<sup>1</sup>**.

**vulture**

utmost *n.* **d'hángá**.  
 utterly *id.* **lébét**.  
 uvula *n.* **v'lèké**.

**V - v**

vacant *adj.* **pyángás**.  
 ~ look *ad.* **hòròng**.  
 vagina *n.* **d'gàdá**; **d'kònkó**; **d'yà**.  
 vain *id.* **hwìlì hwìlì**.  
 hope in ~ *v.* **kwéntè<sup>2</sup>**.  
 valley *n.* **zìn**.  
 vampire bat *n.* **gìvgíví**; **kúntòm-kwèngó**.  
 vanish *v.* **làlàsá**; **mírámsì**; **mitá**;  
**rèrèsé**.  
 vanished *adv.* **pídù**;  
*id.* **lèp**.  
 vapour *adv.* **mùs**;  
*n.* **hùrùndùmnù**; **c'hwàakù**.  
 various *id.* **s'gó s'gó**, *see:* **gó**.  
 vegetable *n.* **jònàjò**; **k'wárwá**; **zàu**.  
 ~ chunks (dried) *n.* **s'càkà<sup>2</sup>**.  
 ~ soup *n.* **jábjábi**.  
 kind of ~ *n.* **gyòonàgyó**.  
 vegetation *n.* **gàgmánkà**.  
 vein *n.* **v'lòn<sup>2</sup>**.  
 (of leaf or feather) *n.* **v'hyànsù**.  
 verb *n.* **à'émkò**, *see:* **èrà<sup>2</sup>**.  
 verbosity *n.* **d'gàntá**.  
 verify *v.* **cèegsá**; **hèrgsá**; **vèdsá**.  
 vertically *adv.* **rócócó**; **távtává**.  
 ~-challenged *n.* **mákátá**.  
 very *adv.* **sòsái**.  
 ~ good *n.* **d'kémé**.  
 ~ much *adj.* **kémád'páskà**.  
 ~ slimy *id.* **lòdlòdè**.  
 ~ soft *id.* **dòm**.  
 vibration *id.* **zàdzàd**.  
 vibrating *id.* **dègdègè**.

vicinity *n.* **d'víví**.  
 vicious, be *v.* **zàngá**.  
 vigilant *ad.* **hèròhèrò**.  
 village *n.* **hèrgè**.  
 Village Weaver *n.* **càkcáké**.  
 vine *n.* **gwèdè**; **ròtòtò**.  
 violet tree *n.* **gàni**.  
 violin *n.* **k'móoló**.  
 viper *n.* **kwècnà**; **òbál-kwècnà**, *see:*  
**òblá**.  
 virgin *n.* **v'swáa**; **yàadàató**.  
 ~ soil *n.* **k'lòbnè**.  
 virginity test *v.* **tápá<sup>1</sup>**.  
 virility *n.* **àrmâ<sup>2</sup>**.  
 visible *v.* **pèlá**.  
 vision *an.* **u'vátò**;  
*n.* **c'hètè**.  
 visit *n.* **rìgà**, *see:* **rìgà<sup>2</sup>**;  
*v.* **cúnkù**; **hèvé**; **rìgà<sup>2</sup>**.  
 ~ excessively *v.* **gwèzè**.  
 visitation *an.* **u'vátò**.  
 visitor *n.* **hàmchè**.  
 vivacious *adv.* **kézép**.  
 voice *n.* **v'gòdò**.  
 vomit *id.* **hák**; **pàav**;  
*n.* **ù'cògnò**; **c'gò**;  
*v.* **góokò**.  
 vow *n.* **bòpàm d'bà**.  
 vulnerable *n.* **ù'gyózò**.  
 vulture *n.* **hàagùlá**.

## W - w

- wadi *n.* *k'gèvà*.
- wag *v.* *bìitsí*.
- waist band *n.* *v'dágá* ; *k'zìgdá*.
- wait *n.* *s'làmà*;  
*v.* *kòòdkó*; *règdá* ; *vàlá*.  
~ expectantly *n.* *k'kwèdé* .  
~ in vain *v.* *kwèntè*<sup>2</sup> .
- waiting *n.* *m'sákí*;  
*vn.* *làgsì*.
- wake *v.* *zàgà*<sup>2</sup> .  
~ fully *v.* *gázábkà*.  
~ up *v.* *gápskà*;  
*vi.* *pàdká*.
- walk *adv.* *tádtádá*;  
*v.* *gèttá*; *hágçà* ; *sàksàkà*.  
~ about *v.* *gàgù* .  
~ away *v.* *tó*<sup>1</sup> .  
~ carefully *v.* *jákrà*.  
~ stealthily *n.* *m'kwé* .  
~ towards *v.* *tón*.  
~ with heavy steps *id.* *bòkbòk*.  
dog-style ~ *adv.* *jókjókó*<sup>1</sup> .  
dove ~ *adv.* *wigrì wigrì*.  
heavy ~ *id.* *lòlòlò*.  
hyena ~ *id.* *làdò làdò*.  
painful ~ *adv.* *zébél*.  
sickly ~ *id.* *mèmemè*.  
walking to and fro *adv.* *rigrèrigrè*.
- walker attacker *n.* *hàrká*.
- wall *n.* *ù'gùbù*; *k'salá*; *ùrú*.  
log ~ *n.* *sà*<sup>1</sup> .  
screen ~ *n.* *bámá*.  
town ~ *n.* *k'làasà*; *sàlá*.  
windbreak ~ *n.* *ì'kàhè*.
- wallop! *id.* *kyàs* .
- wan *ad.* *hyúnkhyúnkù*;  
*adj.* *hùlbèè*.
- wander *v.* *bàarbàari*; *gàgù* ;  
*swáaliswáali*.  
~ aimlessly *v.* *káalcù*.  
~ off *v.* *táglà*.
- wandering *id.* *wánkálwánkál* ;  
*n.* *rìgàlcù*; *ù'swánswányé*.
- wander (speech) *v.* *èmemè*.
- want *n.* *k'dísì*;  
*v.* *kwéetkè*;  
*vt.* *tònò*.
- war *n.* *d'gàago* .
- warbler (bird) *n.* *cògcògò*; *kólkólò*<sup>2</sup>;  
*úncùvù*.  
crested ~ *n.* *kác-hyàamù*, *see:* *káci*.
- warm *v.* *dàngà*.  
~ self *v.* *hàná*.  
warmly *id.* *cùdcùdù*.  
warmth *n.* *m'dàngà*; *hùrùndùmnù* .
- warn *v.* *dèmé*; *kánskè*; *sàaadrià*;  
*vt.* *vècé*.  
~ with a frown) *v.* *lèdé* .
- warp *v.* *bèzè*; *ópka* .
- warrior *n.* *c'koolò*.  
brave ~ *n.* *àram gyòzó*, *see:* *àrmá*<sup>1</sup>.
- wart *n.* *v'ormá*.
- warthog *n.* *dèké*.
- wash *v.* *gùzú*; *gwizì*; *lèlé*.  
~ body *vt.* *sáptà*.  
~ thoroughly *v.* *kòbsá*.  
washed away *n.* *c'hùgà-hùgá*, *see:*  
*hùgà*.  
washed clean *id.* *kálcálá*<sup>1</sup>; *pyás*.
- wasp *n.* *áyá*; *pòlà*; *vónvó*.  
~ larvae *n.* *m'hàlá*<sup>1</sup>.
- waste *n.* *k'bikì*;  
*v.* *náasè* .  
~ away *v.* *bùnù*.  
~ time *v.* *évsè*; *kyùulsí* ; *nàbá* ;  
*tòolsá*.
- wasted time *n.* *à'ròpròpò*.
- wastrel *n.* *wàklà*<sup>2</sup>.
- watch *vt.* *gòtó*.  
watch out! *id.* *kákáká*.  
watchful *ad.* *hèròhèrò*.
- watch (wrist-watch) *n.* *à'gógógó*.

## water

- water *id.* **bàbbàbbà**;  
*n.* **m'hò**;  
*v.* **nèbé**.
- beetle *n.* **gèrègèrè**; **kùgrú**;  
**ómvan dwà**.
- lettuce *n.* **káabòodó**.
- play *id.* **lèmbé lèmbé**.
- pot *n.* **k'cidi**.
- pot stand *n.* **d'bòká**.
- shortage *n.* **m'sèdá**.
- be watery *v.* **ógó<sup>1</sup>**.
- fall *n.* **k'cúúdí**.
- hot — *n.* **hòmán hwèlà**, *see:* **m'hò**.
- lily *n.* **k'gwídbí**.
- pure — *n.* **m'rèsá**.
- scoop out — *v.* **sèdá**.
- sound of drop into — *id.* **tàndàm**.
- sound of running — *id.* **bòbòbò**.
- watery *ad.* **ròmóm**;  
*adj.* **càdcàdà**; **nòbnòbò**;  
*adv.* **kùnkùnù**;  
*id.* **kéréré**; **ròbróbó**.
- watery eyes *ad.* **mònmònò**.
- waters (giving birth) *n.* **ríknù màcò**.
- wattle *n.* **c'làmlàmà**; **m'ràgdá**.
- wave *v.* **gèmgsé**; **kàptá**; **tàamá**.
- wax *v.* **pèlá**.
- entrance *n.* **v'lòngò**.
- way *n.* **k'lèvé**.
- we *pro.* **cìn<sup>1</sup>**; **cwán**; **mà<sup>3</sup>**; **nà<sup>2</sup>**.
- will *pro.* **nán<sup>1</sup>**.
- weak *id.* **lèdòò**;  
*v.* **rèzè**.
- person *n.* **gyòbó**.
- weaken *v.* **wáklá<sup>1</sup>**.
- weakness *n.* **zòzó**.
- weal *adv.* **s'kèmé**;  
*n.* **v'hyùndú**.
- wealthy *n.* **ù'yàmbásà**.
- wear *v.* **tòpó<sup>2</sup>**; **zùksá**.
- weather *n.* **v'dà**.
- weave *n.* **à'màtà**;  
*v.* **cà<sup>2</sup>**; **càasé**.
- weaver *n.* **cáagè**.
- weaver (bird) *n.* **càkcáké**.
- wedge *n.* **d'bégcò**.
- weed *an.* **c'tàbà**;  
*v.* **gòvó**; **kècé**; **zàgà<sup>2</sup>**.

## whenever

- again *v.* **místà**.
- (final) *v.* **kèmgé**.
- red — *n.* **m'bàncò**.
- second weeding *n.* **ù'místà**.
- weeding (final) *n.* **c'kèmgò**.
- weeding (punishment) *vn.* **m'kùlù<sup>4</sup>**.
- weedy *n.* **ù'mùutà**.
- weevil *n.* **bòbà**; **pí**; **vàlùdbé**.
- weigh down *v.* **dèvà**; **òtà<sup>1</sup>**.
- weighed down *id.* **dìgmèè**.
- weird hole *n.* **Wàakíbò**.
- welding *n.* **c'dópó**, *see:* **dòpá<sup>1</sup>**.
- 'well done!' *greeting.* **pòosbàadé**.
- well (good) *adj.* **bòzbòzò**;  
*adv.* **báadé**;  
*excl.* **hà**;  
*id.* **górgóró**;  
*n.* **d'kèmnènnè**.
- being *n.* **m'hòknò**.
- cooked — *id.* **lèbèè**.
- see — *id.* **kyárat**.
- washed *adv.* **swàp**.
- well (indecision)... *excl.* **hèè**.
- well (water) *n.* **còpú pèlkà**, *see:*  
**ù'còpó**; **d'dwà**; **d'gòogá**.
- bucket *n.* **gùugá**; **k'sàkò**.
- well-fed *ad.* **mócó**.
- west *adv.* **àpàlá**.
- West African Crowned Crane *n.*  
**hòrángá**.
- West African hartebeest *n.* **sìpá<sup>1</sup>**.
- wet *id.* **cès**.
- land *n.* **gyóocò**.
- wet season *n.* **hwèlá nàyòrò**.
- disease *n.* **ù'mágyózò**.
- whack *v.* **hàpànká**; **hòpànná**.
- what *excl.* **íyè**;  
*pro.* **yè**.
- ?! *excl.* **háan**; **hwéd cèké**.
- ? *excl.* **wédwèdée**.
- is it? *excl.* **háanyú**, *see:* **háan**.
- is it? what \* ~? *excl.* **àzlé**.
- wheeze *n.* **lónó<sup>1</sup>**.
- when *con.* **á<sup>1</sup>**;  
*pro.* **nàmà<sup>2</sup>**.
- whenever *adv.* **kóyè dàvà**, *see:* **kóyè**.

**where**

- where *adv.* **pè<sup>2</sup>**;  
*pro.* **ípè**; **pèhá**.
- whether *conj.* **âi**.
- which *excl.* **íyè**;  
*pro.* **cán**; **kàv**; **yà<sup>1</sup>**.
- whiff *id.* **fii**.
- while *n.* **d'hwímí**.  
a ~ ago *adv.* **ókskò**.
- whinging *n.* **s'rèmrémè**.
- whip *id.* **hwíu**;  
*n.* **v'làkó**;  
*v.* **sòpánnà**.  
~ sound *id.* **swáp**.
- whirl *v.* **géngè<sup>1</sup>**.  
~wind *n.* **ì'gípí**.
- whisk *v.* **géngè<sup>1</sup>**.
- whisper *v.* **zòmò**.
- whistling *n.* **hwèndò**.
- white *adj.* **í'púsí**.  
~ dove *n.* **gòràb púsú**.  
~ Oryx *n.* **gò<sup>2</sup>**.  
~ silk cotton tree *n.* **kòmgnò**.  
be ~ *v.* **pùsúkù**.  
make ~ *v.* **pùsàsá**.  
off-~ *adj.* **páad**; **pùspùsù**.  
poisonous ~ sap *n.* **m'làlì**.  
very ~ *ad.* **pádpádá<sup>1</sup>**.  
~wash *n.* **lòbúpùsùní**.  
White-bellied Crombee *n.* **tèè<sup>2</sup>**.  
White-faced Owl *n.* **hwàgàrì**.  
whitener *n.* **lòbúpùsùní**.  
White-thighed Hornbill *n.* **dúnkù**.
- whitlow *n.* **ì'pòpè**.
- whiz *id.* **hwízz**.
- who *pro.* **nán<sup>2</sup>**.
- whole *id.* **lébét**;  
*n.* **d'birí**.
- whoops! *excl.* **é**.
- whoosh *v.* **sùt**.  
~! *id.* **fée**; **féf**; **fif**; **kárát**; **kìràa**.  
~! just like that! *id.* **làmplàmpù**.
- whop *v.* **hàpànká**.
- why *adv.* **ànìè**;  
*pro (question).* **yén**.
- wicked *n.* **v'dúmú**; **kùngávyònvá**.  
wickedness *n.* **c'gámá**.

**wish**

- wide *adj.* **yàtàtà**;  
*adv.* **wâun**.  
~ eyes *adv.* **hòol**; **vát**.  
~ open *adv.* **vát**.  
made ~ *vt.* **bàtàmsá**.  
make ~ *v.* **hàrábsí**; **tàsàbsá**; **yàtàsá**.  
with ~ eyes *ad.* **dòntdòntò**;  
*id.* **gyórot**.
- widow *n.* **zàmsà**.  
(or widower) *n.* **bòmésé**.
- wife *n.* **nètà**.
- wiggling *adv.* **wágdá wágdá**.
- wild  
~ cat *n.* **làngò**.  
~ custard apple *n.* **lándá**; **d'wèckè**;  
**yàdúdu**.  
~ lily *n.* **lègè**.  
~ plants *n.* **kònkà**.  
~ sorrel *n.* **híwèerè**.  
wilderness *n.* **d'kádè**.
- will *n.* **s'nwá**.
- wilted *id.* **fèlà**.
- wind *id.* **bàbbàbbà**;  
*v.* **kóndkò**; **sùt**.  
~ sound *id.* **fòffòfò**; **pèpèpè**.  
~break wall *n.* **ì'kàhè**.  
~ pipe *n.* **v'gòdò**.  
strong ~ *n.* **ém<sup>1</sup>**.  
winding *id.* **géngè-géngè**.
- window *n.* **d'windò**.
- wing *n.* **ù'kàpó**.  
chicken's ~ *n.* **d'bùgú**.  
wingless grasshopper *n.* **bòkkàdkwá**.
- wink *n.* **làpká**;  
*v.* **lédé**; **lédkè**.
- winnow *v.* **gèlé**; **gèlgé**; **ù'pákdó**; **ràktá**;  
**siktá**.  
winnowing dust *n.* **m'kwéetè**.  
winnowing floor *n.* **ù'bàlá**.  
winnowing fork *n.* **v'zàagcò**.
- wipe *v.* **hòkmá**; **pílá<sup>1</sup>**; **pínkà**; **sùkú<sup>1</sup>**.  
~ up *v.* **píndà**.
- wire *n.* **v'kòmò**; **v'weya**.
- wisdom *n.* **m'là**; **s'verè**.  
wise *adj.* **verànvé**.  
wise up *v.* **kìmisí**.
- wish *n.* **d'tònké**.

## wisps

- wisps *id.* kàmpàl.  
 witchcraft *n.* sàbgù.  
 with *post.* -n<sup>2</sup>;  
*prep.* á.  
 ~ a start *id.* hàbàt.  
 withdraw *v.* hànà; sùtù; térgà.  
 ~ statement *v.* hyà<sup>2</sup>.  
 wither *v.* lèéké.  
 without cause *adv.* ì'hôi.  
 witticism *an.* c'gásrá .  
 wives *n.* hyùbù.  
 wobbling *adv.* mògòl mògòl; zòdbòl  
 zòdbòl;  
*id.* dákác-dákácé.  
 wobbly *adv.* dágráa;  
*id.* lòglògò.  
 wolf *n.* bánkàlá.  
 wolf down (food) *id.* làklàkki;  
*v.* làkàmsù.  
 woman *n.* nètà.  
 loincloth for a ~ *n.* d'gétti.  
 womb *n.* yòn<sup>3</sup>.  
 wonder *n.* c'hètè;  
*v.* lànà; màmmáakì.  
 wood nail *n.* v'mòklò.  
 wood-cutter insect *n.* gyògró .  
 woodpecker *n.* kánká.  
 woodworm *n.* òdàncé.  
 'woof' *id.* hâu<sup>3</sup>; wâu.  
 wool *n.* k'kènè .  
 word *n.* d'gómá .  
 work *n.* à'yòmko .  
 ~ hard *v.* kùdkú.  
 ~ in golmo *vi.* gòlmó.  
 ~ on *vt.* gàbà .  
 ~ song *n.* d'húmú; lèlgò.  
 communal ~ *n.* d'swée.  
 community ~ *n.* bòsà<sup>2</sup>.  
 menial ~ *n.* s'bikí.  
 slapdash ~ *n.* sàmbì sàmbì .  
 workshop *n.* ù'kyòpò.  
 world *n.* d'yán .  
 worm *n.* dáká-rùmù; gignì; twèkrè;  
 zómò<sup>1</sup>.  
 kind of ~ *n.* màjòzò.  
 woodworm *n.* òdàncé.

## writhing

- worn *ad.* réngréngó.  
 worry *id.* hássà;  
*n.* d'vergá .  
 be worried *adv.* kàgàggà.  
 worries *n.* wétrí wétrí.  
 worrying *táp* s'nwá.  
 worsen *v.* èlávka .  
 would have been *id.* láalábè.  
 wound *n.* d'gàgè ; d'hwéssè;  
 d'lónésè; d'òvésè; m'sònò ;  
*v.* èmánkà; hwéssè.  
 woven *adj.* cécép.  
 wrap *v.* álà<sup>2</sup>; dàmàrsí; gágá; hàmtá ;  
 pù<sup>2</sup>; ròbánkà; yáapà.  
 ~ up (self) *v.* bìtisi.  
 wrapper *n.* k'kusu<sup>1</sup>.  
 wreck *v.* kyómpso.  
 wrench *v.* wád.  
 wrenching away *id.* lák.  
 wrestle *an.* c'mùlgù;  
*v.* dòkò<sup>2</sup> ; gácbá; sèe; sipínkì,  
*see:* sipà<sup>2</sup>;  
*vt.* sè.  
 good wrestler *n.* séegè.  
 wrestler's epithet *n.* lélmò.  
 wrestling *n.* màdí.  
 ~ charm *n.* v'gùdù.  
 ~ garment *n.* k'sógcò .  
 ~ knee lock *n.* v'kwà.  
 ~ lift *n.* v'òmò.  
 ~ loincloth *n.* dàkkáarè.  
 ~ move *n.* bánglá; v'bùzù; k'dòkò;  
 v'èrà; v'hyà; v'kàtà;  
 k'pàntà;  
*v.* àlà .  
 ~ stance *n.* d'gàcbò.  
 ~ trick *n.* k'àlbà;  
*v.* àrà.  
 ~ victory cry *id.* hààmà.  
 wriggling *adv.* míglá-míglá;  
 mindimìndì; rògdórógdó;  
*id.* gàcgàcà; làglágá.  
 wrinkled *adj.* wàdmàl.  
 wrist *n.* d'kòzó.  
 write *v.* gèndè; gèné<sup>2</sup>.  
 ~ will *n.* s'nwá.  
 writhing *id.* làglágá; wàlwàlà; wèncè  
 wèncè.

## wrong

wrong *v.* émskè.

?

## Y - y

---

yam *n.* gwèdè; d'lòn<sup>2</sup>; d'róngáncé.  
~ heap *n.* d'kwìirù .

yard *n.* v'yaadi.

yawn *n.* hà<sup>m</sup>².

year *n.* wè; wèè.

~ after next *adv.* d'ánl'ainé.

~ -group of golmo *n.* hwèngàd  
gàadè<sup>mà</sup>; hwèngàd gòmò;  
hyámkálá.

yellow *n.* c'gòl'góló, *see:* góló.

~ fever *n.* gyóntì.

Yellow-fronted Canary *n.* kàlmá.

Yellow-fronted Tinker-bird *n.*  
hóótùhórù.

yellowish *id.* hànhànà.

Yellow-throated Long-Claw *n.*  
d'èngè.

yes *excl.* á; hà; tò<sup>2</sup>; úu; yò.

yesterday *n.* d'èèdè.

yield *v.* h'èssé.

~ well *v.* ògá.

yikes! *id.* kákáká.

yippee! *id.* hà<sup>m</sup>à<sup>m</sup>.

you *pro.* dán; vò.

~ and me *pro.* c'ìn<sup>1</sup>.

(pl) *pro.* nwá; tán.

young *n.* c'wàa.

~ man *n.* k'èmpá; wà ármà, *see:*  
wà<sup>3</sup>; wà k'èmpà, *see:* wà<sup>3</sup>.

~ woman *n.* ròbgò; wà wántá, *see:*  
wà<sup>3</sup>.

the youngest *n.* b'èsètè.

younger sibling *n.* d'gàbgná;  
d'gàbgní.

yours *pro.* r'óvò.

youth *n.* c'wàa; yàadàató.

## Z - z

---

zana mat grass *n.* k'kàmplà.

zoom *id.* f'ée .

zebra *n.* jánkáv d'kàdè.

zigzag *adv.* swàiswài.

## Punctuation

---

, *n.* ù'círksá; ù'hóbósó.

? *n.* ìpkú.